

Oleg Trocin

Iosif Csatlos-Dima

Vitalie Popa

Ghidul consilierului de probațiune specializat în lucrul cu minorii

Autori: Oleg Trocin
Iosif Csatlos-Dima
Vitalie Popa

Responsabil de ediție: Vitalie Popa

Coordonatori: Sorin Hanganu, *coordonator Proiecte*
Protecția Copilului, UNICEF Moldova
Vladimir Popa, *șef adjunct, Oficiul central de probațiune*
pe lângă Departamentul Instituțiilor Penitenciare

Această lucrare a fost publicată în cadrul proiectului „Reforma Sistemului de Justiție Juvenilă în Moldova”, implementat de UNICEF cu sprijinul financiar al Agenției Suedeze pentru Dezvoltare Internațională (SIDA). Opiniile expuse în prezenta publicație nu reflectă neapărat punctul de vedere al UNICEF sau SIDA. Responsabilitatea pentru conținutul lucrării revine în întregime autorilor acesteia.

Sumar

Capitolul I

Noțiuni introductive privind justiția juvenilă 4

- 1.1. Copii delincvenți 4
- 1.2. Standarde internaționale privind justiția juvenilă..... 5

Capitolul II

Probațiunea în privința copilului

aflat în conflict cu legea penală..... 13

- 2.1. Noțiunea de probațiune..... 13
- 2.2. Instituția probațiunii în legislația Republicii Moldova
și principiile probațiunii 14
- 2.3. Probațiunea prezentențială în privința copilului
aflat în conflict cu legea..... 47
- 2.4. Probațiunea sentențială în privința copilului
aflat în conflict cu legea penală 73
- 2.5. Procesul de asistență și consiliere 87
- 2.6. Metode și tehnici de lucru cu copiii supuși probațiunii..... 103

Capitolul III

Serviciul de probațiune și consilierul de probațiune

specializat în lucrul cu minorii 115

- 3.1. Statutul personalului serviciului de probațiune 115
- 3.2. Activitatea consilierului de probațiune
specializat în lucrul cu minorii 115
- 3.3. Parteneriate necesare în lucrul consilierului de probațiune
specializat în lucrul cu copilul aflat în conflict cu legea..... 118
- 3.4. Codul deontologic al consilierului de probațiune..... 125

Capitolul IV

Aspecte psihosociale ale probațiunii în privința minorilor 127

- 4.1. Profilul psihosocial al delincventului minor..... 127
- 4.2. Perioada tinereții și maturității 132

Noțiuni introductive privind justiția juvenilă

1.1. Copii delincvenți

„Pe copil trebuie să-l înveți de mic ce este libertatea. Dacă situația economică nu-i permite să treacă singur prin lipsuri și privațiuni, trebuie să i le impui în mod artificial. Trebuie să se învețe cu lipsurile. Să nu simtă nevoia de confort pentru a studia. Să nu ducă dorul distracțiilor, dincolo de un minim necesar, pe care-l impune firea. De ce toate astea? Desigur, nu pentru că ascetismul ar fi o virtute, iar traiul bun un păcat. Nu. Numai pentru ca acest copil să fie liber toată viața de orice tentații, să accepte fără mîhnire pierderea oricărui bun material, să fie liber de orice dependență. Liber față de tentația de-a cere lucrurile de care s-a obișnuit să aibă nevoie. Liber față de cei dispuși să i le ofere, în schimbul sufletului. Toate aceste asprimi au, desigur, o limită naturală, dar tocmai spre această limită trebuie să tindă educația tinerilor”.¹ Publicul larg consideră că față de copiii delincvenți nu se iau măsuri de pedepsire suficient de drastice. Considerăm mai degrabă că ar trebui să existe o gamă mai largă și nuanțată de sancțiuni adaptată personalității și contextelor specifice în care s-au format aceștia.

Fenomenul delincvenței în rîndul copiilor este o problemă deschisă în Republica Moldova. Avem, în prezent, de a face cu un sistem care se centrează mai mult asupra sancționării și mai puțin asupra reeducării, ignorîndu-se realitatea că, de fapt, făptuitorii minori sînt mai degrabă victime decît infractori. Sistemul sancționator al copiilor care au săvîrșit o infracțiune este extrem de dur, pedepsele alternative aflate la dispoziția instanțelor judecătorești fiind extrem de reduse. Nu există opțiuni educaționale și de tratament, care să poată fi aplicate delincvenților juvenili în mod individualizat.

În *Dicționarul Webster*² se susține că, pînă la vîrsta de 18 ani, persoana parcurge 3 perioade:

- Perioada prunciei.
- Perioada copilăriei.
- Perioada tinereții.

¹ „Réponses a la violence”, vol. II, pag. 314, Rapport a M. Le Président de la République présenté par le comité d'études sur la violence la criminalité et la délinquance, iulie 1977

² www.websters-online-dictionary.org

Astfel, copilul este definit ca persoana ce aparține oricăreia din cele doua sexe, care se află între perioada de pruncie și cea a tinereții.

Privitor la copiii aflați în conflict cu legea, adică acei copii de pînă la 18 ani, care au comis acte antisociale, se aplică conceptul de delincvență juvenilă. Termenul de *delincvență juvenilă* semnifică ansamblul de abateri și încălcări de norme sociale sancționate juridic, săvîrșite de copiii pînă la 18 ani, și potrivit legislației penale a Republicii Moldova, pot fi divizate pe perioade de vîrstă:

- Pînă la vîrsta de 14 ani nu răspund penal, chiar dacă comit infracțiuni.
- Copiii cu vîrsta de 14-16 ani răspund juridic limitat, dacă se stabilește existența discernămîntului la expertiza medico-legală/psihiatrică.
- Copiii cu vîrsta între 16-18 ani răspund în fața legii.

Copiii aflați în conflict cu legea nu pot fi pedepsiți ca infractori adulți, deoarece ei nu-și pot asuma responsabilitățile depline, sînt emotivi, iraționali, nu sînt maturizați moral, iar stadiile de dezvoltare a copilului sînt diferite calitativ de celelalte perioade ale vieții omenеști.

1.2. Standarde internaționale privind justiția juvenilă

Atît în legislația internațională obligatorie, cît și în cea opțională, justiția juvenilă și domeniile aferente (ca prevenirea delincvenței și condițiile de detenție) reprezintă subiectul unor prevederi care, după natura lor cuprinzătoare și detaliată, nu au egal în tot domeniul drepturilor copiilor.

Normele internaționale corespunzătoare există de cîteva decenii. Regulile minime pentru tratamentul deținuților, elaborate în 1955, – ele însele inspirate de standardele aprobate de Liga Națiunilor în 1934 – deja au etalat principiul separării deținuților minori de cei adulți în instituțiile penitenciare și, atît pentru adulți, cît și pentru minori, separarea deținuților acuzați de cei condamnați. Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice din 1966 (CCPR) reiterează aceste principii în formă de *legislație dură*, precum și interzicerea pedepsei cu moartea pentru persoanele găsite vinovate de comiterea unei infracțiuni atunci cînd încă nu au împlinit vîrsta de 18 ani (art. 6.5). CCPR de asemenea conține multe clauze de salvagardare aplicabile tuturor persoanelor judecate și private de libertate și concretizează că „în cazul persoanelor minore, procedura [judiciară] trebuie să fie de așa fel, încît să se țină cont de vîrsta lor și posibilitățile de reabilitare a lor” (art. 14.4).

Principalele norme, axate direct pe copii, care în prezent reglementează acest domeniu, sînt expuse în:

- Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului din 1989 (CRC), care către finele anului 1997, a fost ratificată de toate țările, cu excepția Somaliei și a Statelor Unite ale Americii;
- Standardul de reguli minime al Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile din 1985 (Regulile din Beijing);
- Regulile Națiunilor Unite privind protecția copiilor privați de libertate din 1990 (JDLs);

- Directivele Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile din 1990 (Directivele din Riyadh).

Deoarece elaborarea textului Convenției în mare măsură s-a suprapus cu elaborarea celor trei texte opționale, nu este de mirare faptul că CRC reflectă principiile de bază și sporește forța multor standarde ce se conțin în aceste reguli și directive.

La momentul ratificării sau aderării la tratat, statele părți pot anunța despre rezervele pe care le au față de prevederile pe care nu le doresc ca obligatorii, cu condiția că conținutul lor nu se consideră ca fiind contradictoriu spiritului de bază și scopului tratatului și că majoritatea altor state părți nu au obiecții față de aceste rezerve. Cîteva țări au înregistrat rezerve în legătură cu Articolele 37 și 40 ale CRC.

Dată fiind importanța cu care comunitatea internațională tratează justiția juvenilă, dovadă fiind anvergura și detalierea instrumentelor internaționale pe care le-a adoptat în domeniu, pare a fi paradoxal faptul că drepturile, normele și principiile implicate sînt ignorate în mod regulat și încălcate serios, practic, în întreaga lume, la o scară care, probabil, nu are egal în domeniul implementării drepturilor civile. Acest paradox este ilustrat grafic în acea parte a Rezoluției Consiliului General al Națiunilor Unite de adoptare a Regulilor de la Beijing, în care se declară că, „deși asemenea standarde ar putea să pară greu de realizat în prezent, luînd în vedere condițiile sociale, economice, culturale, politice și juridice existente, totuși, ele sînt menite să fie realizabile ca un minimum al politicii”.

În același timp, în rezoluția comparabilă, prin care se aprobă regulile JDL, se declară direct că Consiliul General este „alarmat de condițiile și circumstanțele în care tinerii sînt privați de libertate *peste tot în lume*”. Deși diferite, ambele rezoluții continuă să îndemne statele membre să aloce „resursele necesare pentru a asigura o implementare reușită” a fiecărui set de Reguli.

Unele standarde ale justiției juvenile – în special unele dintre acelea ce reglementează privațiunea de libertate – reprezintă reafirmării ale drepturilor economice, sociale și culturale: de exemplu, alimentație și îmbrăcăminte adecvată, acces la asistență medicală și educație. Aceste drepturi urmează a fi respectate fără discriminare, indiferent de situația copilului. Este clar că statul este direct responsabil pentru aceasta în cazurile în care acționează *in loco parentis*, așa cum este și în cazul copiilor deținuți.

Însă normele speciale – majoritatea din ele – în întreaga sferă a justiției juvenile, sînt inspirate din drepturile civile și, într-adevăr, derivă direct din CCPR. De aceea, conformitatea cu ele nu poate fi considerată ca fiind supusă afirmației din Articolul 4 al CRC privind implementarea „drepturilor economice, sociale și culturale”, măsuri ce urmează a fi luate de statele părți doar „în măsura maximă a resurselor disponibile”.

Aceasta fiind spus, ar fi greșit să credem că conformitatea cu standardele justiției juvenile este doar o chestiune ce ține de politică și nu de alocare a resurselor, deoarece ele își au rădăcinile în drepturile civile. Interzicerea pedepsei cu moartea pentru adolescenți necesită mai mult decît o decizie simplă, cu implicații financiare relativ mici. Pe de altă parte, crearea unei rețele naționale de instanțe judecătorești pentru minori, dezvoltate de la zero, implică angajarea unor resurse nu mai puțin

semnificative decît cele de care ar fi nevoie pentru îndeplinirea unor obligații în cadrul respectării drepturilor economice, sociale sau culturale. Desigur, aceasta nu este o scuză pentru neconformitate; ea reprezintă o obligație impusă de CRC de a găsi și de a angaja acele resurse.

Principalele instrumente internaționale ele însele conțin unele aplicări neașteptate și nereușite ale terminologiei. În Directivele din Riyadh, deși se avertizează puternic împotriva folosirii cuvîntului *delinquent* pentru descrierea unui minor, se vorbește frecvent – și nu doar în denumirea lor – despre *delincvență* la descrierea fenomenului colectiv al acțiunilor copiilor. Autorii Regulilor de la Beijing au preferat să folosească cuvintele *infractor minor*. În același timp și, deși doar în scopul de a citi înseși Regulile, au inclus în înțelesul acestui termen „un copil sau minor care se presupune că a comis o infracțiune”, prin aceasta aparent încălcînd regula inviolabilă a „prezumției nevinovăției”, precum și cea de evitare a etichetării și stigmatizării, în contrast vizibil cu sensul general al principiilor din text.

Nu există o linie strictă și clară de delimitare între filozofile și abordările care stau la baza sistemului judiciar general și a celui care urmează a fi aplicat adolescenților. Deosebirea rezidă mai mult în accentuare, în special între importanța care i se atribuie pedepsei și asigurarea reintegrării sociale a infractorului.

DEFINIȚIE: copil și minor

Deși CRC se adresează tuturor persoanelor sub vîrsta de 18 ani, „cu excepția cazurilor, cînd, în conformitate cu legislația aplicabilă, majoratul survine mai curînd” (art. 1) și folosește denumirea generică „copii” pentru a-i denumi, în JDIs nu se menționează calificarea pentru pragul de 18 ani și, așa cum sugerează denumirea acestor reguli, cei adresați sînt numiți „minori”. Dar în Regulile de la Beijing (pre – CRC), la folosirea termenului „minor” și la definirea grupului țintă, nu se stabilește o vîrstă anumită, însă se declară că, în scopurile acestui instrument, „[a] minor este un copil sau o persoană tînără, care, în cadrul sistemelor respective de drept, poate fi tras la răspundere pentru infracțiune într-un mod diferit de cel aplicat unui adult” (Regula 2.2.a).

În Directivele Riyadh de asemenea nu se conțin definiții explicite, dar se menționează că interpretarea și implementarea lor trebuie să se „încadreze în cadrul larg” al CRC, al Regulilor de la Beijing și altor instrumente. În ceea ce privește vîrsta, Directivele de la Riyadh sugerează aplicarea oricărui dintre standardele mai înalte ale acestora (CRC și Regulile de la Beijing), în majoritatea cazurilor aplicîndu-se formula „sub 18 ani” din cadrul CRC. Definiția deschisă din Regulile de la Beijing rămîne aplicabilă țărilor în care persoanele de 18 ani sau mai mult pot fi judecate de instanța de judecată pentru minori. În pofida denumirii lor, în Directive mai des se folosesc termenii „copii” și „tineri”. Mai mult decît atît, termenul „juvenil” se folosește doar în calitate de adjectiv, așa ca în „sistemul de justiție juvenilă” sau „delincvența juvenilă”.

Așadar, CCPR nu conține indicații sau obligații referitor la sentințele aplicate adulților, pe cînd în CRC sînt expuse mai multe restricții (de ex., interzicerea pedepsei cu moartea și a detenției pe viață fără dreptul de eliberare) și se cere (așa cum o fac și Regulile de la Beijing) ca „detenția unui copil sau privațiunea de libertate,

se vor aplica doar ca o ultimă soluție și pentru cea mai scurtă perioadă de timp adecvată situației” (art. 37.b). În articolul 40.4 al CRC, de asemenea sînt expuse o serie de prevederi ce urmează a fi luate în considerație și care vor permite evitarea efectivă a sentinței de privațiune de libertate.

Aceste prevederi își au originea în abordarea care se axează pe ideea că în tratarea unui copil în conflict cu legea trebuie să se țină cont, printre alte momente, de „oportunitatea promovării reintegrării copilului și a asumării de către copil a unui rol constructiv în societate” (art. 40.1). Deși scopul de „reintegrare” nu este total absent nici în regimul aplicat adulților. Așadar, în CCPR se declară că „[...] sistemul penitenciar va include tratamentul deținuților, scopul esențial al căruia va fi reformarea și reabilitarea lor socială” (art. 10.3).

Evitarea sancțiunilor pur punitive pentru minori este de asemenea prevăzută în Regula 5 a Regulilor de la Beijing, care prevede că „sistemul justiției juvenile trebuie să fie orientat spre asigurarea bunăstării copilului”. Prin aceasta, regula în cauză introduce principiul proporționalității – „și va asigura ca orice reacție față de infractorii juvenili întotdeauna să fie proporțională circumstanțelor, atât ale infractorului, cât și ale infracțiunii” – care, așa cum se afirmă în Comentariul la Regula 5, este formulat într-un mod similar, pentru a nu permite recurgerea inutilă la sancțiuni punitive.

Regulile de la Beijing de asemenea încurajează aplicarea practicilor cunoscute, ca redirectionarea (Regula 11), care este apreciată din ce în ce mai mult în multe țări. Redirectionarea (diversion) înseamnă evitarea recurgerii la instanța de judecată și, prin aceasta, a contactului cu sistemul judiciar formal pentru copiii care au comis infracțiuni, cu excepția celor mai grave, cel puțin atunci cînd au fost reținuți pentru prima dată.

Un alt argument fundamental este expus în Directivele de la Riyadh: „comportamentul sau conduita tinerilor, care nu corespunde normelor sociale și valorilor generale, deseori este o parte componentă a procesului de maturizare și creștere și manifestă tendința de a dispărea spontan la majoritatea persoanelor odată cu tranziția la maturitate” (5.e.). Într-adevăr, studiile efectuate în baza sondajelor printre victime și a celor prezentate benevol indică într-un mod consecvent că 70%-80% din minori au comis cel puțin o dată o contravenție – de regulă, neînsemnată – despre care nu s-a comunicat sau care nu a fost descoperită. O reacție la un astfel de comportament, atunci cînd este descoperit, e necesară și este atît în interesul comunității, cît și al făptașului. În același timp, forma acestei reacții trebuie să reflecte faptul că, în majoritatea cazurilor, ea nu reprezintă, în nici un caz, ultima șansă a societății de a încerca să descurajeze minorul să ducă o viață care îl va aduce la crimă.

De aceea justiția juvenilă nu are la baza sa – contrar concepției greșite răspîndite pe larg – abordarea „indulgentă” ca atare, ci reacțiile la infracțiunile comise de minori, care:

- încurajează procesul de schimbare a comportamentului prin ajutarea copilului sau a adolescentului să se simtă responsabil pentru acțiunile sale și să înțeleagă impactul acestor acțiuni asupra altora;

- sprijină integrarea, și nu alienarea;
- încearcă să evite implicarea sistemului judiciar formal și, mai presus de toate, reacțiile pur punitive, ca privațiunea de libertate, de fiecare dată când este posibil, și să acorde o importanță deosebită soluțiilor constructive, avînd la bază suportul comunității.

Vîrsta responsabilității penale

Nu există standarde internaționale clare cu privire la vîrsta la care unui adolescent i-ar putea fi atribuită rezonabil responsabilitatea penală. CRC pur și simplu prescrie statelor părți să stabilească „o vîrstă minimă mai jos de care copiii să fie tratați ca neavînd capacitatea de a încălca legea penală” (art. 40.3.a). În Regulile de la Beijing se adaugă la acest principiu că „începutul acestei vîrste nu trebuie să fie fixat la o vîrstă prea mică, avîndu-se în vedere imaturitatea emoțională, psihică și intelectuală” (Regula 4.1). Aceasta regulă propune cel puțin un indiciu pentru stabilirea vîrstei respective: rezultatele cercetărilor medicale și psiho-sociale și nu tradiția sau cererea societății.

Este neașteptat de dificil de a obține date clare despre vîrsta minimă aplicată în fiecare țară. Mai concret, o vîrstă poate ascunde altă vîrstă: cu alte cuvinte, vîrsta oficială pentru responsabilitatea penală poate să nu fie cea mai mică vîrstă la care copilul poate fi atras în sistemul judiciar pentru comiterea infracțiunii. De exemplu, în Franța, unde vîrsta minimă este de 13 ani, copiii cu vîrsta între 10 și 12 ani pot apărea în instanța de judecată pentru minori, care poate impune doar măsuri educative și de supraveghere, așa ca probațiunea, dacă copilul se consideră a fi în grupul de risc. Pe de altă parte, vîrsta minimă poate fi aplicată în cazul tuturor infracțiunilor, cu excepția celor grave. În mod similar, în unele țări, unde vîrsta minimă este joasă, există un sistem de „pași”, prin care persoanelor de vîrsta specificată li se aplică măsuri diferite. Astfel, în Jordania, unde această vîrsta minimă este de 7 ani, infractorii sub 12 ani, în principiu, sînt supuși doar măsurilor de supraveghere și „de observare a comportamentului”.

În unele țări nu este specificată limita de jos a vîrstei responsabilității penale, aceasta calculîndu-se, în principiu, de la naștere. În țările în care vîrsta minimă a fost stabilită, decalajul de la o țară la alta este uluitor.

Comitetul pentru Drepturile Copilului, în Observațiile sale Finale privind rapoartele statelor membre, în permanență se referă la oportunitatea stabilirii vîrstei minime la nivelul maxim posibil. Comitetul în special a criticat țările în care această vîrstă este stabilită la limita de 10 ani sau mai jos. În același timp, nivelul la care este stabilită această vîrstă în nici un caz nu este un indicator automat al modului în care copilul este tratat după comiterea infracțiunii. Așa, în Scoția, unde limita acestei vîrste este una dintre cele mai joase (8 ani), prin aplicarea sistemului progresiv „de audiere a copiilor”, de fapt, se evită contactul cu sistemul judiciar formal pentru copii sub vîrsta de 16 ani – și chiar pentru mulți din cei care au 16-17 ani – pentru toate infracțiunile, cu excepția celor mai serioase, mergîndu-se pe calea găsirii soluțiilor care nu implică

privațiunea de libertate. Aceasta în comparație, de exemplu, cu România, unde vârsta minimă este de 14 ani și unde copilul de această vîrstă pentru aceeași infracțiune va fi judecat și, posibil, ca rezultat, condamnat la detenție; sau cu Guatemala, cu 18 ani ca limită a vârstei minime, unde, însă, pentru un copil sub această vîrstă, care a comis o infracțiune, se poate ordona un termen îndelungat de plasament instituțional „socio-educational”. Prin urmare, vîrsta la care este stabilită responsabilitatea penală poate sau nu poate reflecta perspectiva represivă sau de reabilitare din partea autorităților. Lipsa garanțiilor pentru un proces corespunzător legii este într-adevăr cea mai mare preocupare, care pornește de la stabilirea vîrstei minime „prea mari”. Pentru copiii sub această vîrstă, aceasta, deseori, înseamnă neimplicarea sistemului judiciar, în care acele garanții sînt salvagardate, cel puțin, teoretic. Audierile și deciziile luate în afara acestui sistem, inclusiv cele luate de organele administrative, nu se supun aceluiași reguli și, cu părere de rău, pot căpăta cu ușurință o natură arbitrară.

Raționamente

Evoluția delincvenței juvenile și, implicit, reeducarea copiilor aflați în conflict cu legea reprezintă o preocupare profundă pentru organismele internaționale, așa cum se reflectă acest lucru în documentele elaborate, menite să definească și să reglementeze promovarea și asigurarea exercitării drepturilor copilului:

- Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 21.11.1959;
- Convenția de la Haga din 25.10.1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii;
- Regulile Standard Minimale ale Națiunilor Unite în Administrarea Justiției Juvenile sau “Regulile de la Beijing”, din 1985, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale 40/33, din 29.11.1985;
- Recomandarea adresată statelor membre de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei privind reacțiile sociale la delincvența juvenilă, din 17 septembrie 1987;
- Convenția ONU privind drepturile copilului, din 20 noiembrie 1989;
- Regulile Minimale ale națiunilor unite pentru elaborarea măsurilor neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo /1990);
- Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile sau “Principiile directe de la Ryad”, din 1990, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale 45/112, din 14 decembrie 1990;
- Normele ONU privind protejarea copiilor privați de libertate, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale 45/113 din 14 decembrie 1990;
- Rezoluția Comisiei Europene din 8 iulie 1992 privind Carta Europeană a Drepturilor Copilului;
- Convenția Europeană a Consiliului Europei privind exercitarea drepturilor copiilor, din 25.01.1996;

- Liniile directoare de la Viena privind administrarea justiției penale pentru minori, cuprinse în documentul adoptat în februarie 1997: „The Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System”;
- Recomandarea adresată statelor membre de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei privind noile modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, din 24.09.2003;
- Convenția Europeană asupra relațiilor personale privind copiii, adoptată la Strasbourg la 15.05.2003;
- Tratatul UE, în special articolul 6, și dispozițiile Titlului VI privind cooperarea polițienească și judiciară în materie penală;
- Tratatul CE, în special Titlul XI, privind politica socială, educația, formarea profesională și tineretul, în special articolul 137 din acesta;
- Comunicarea Comisiei Europene intitulată “O strategie europeană privind drepturile copilului (COM(2006)0367)”;
- Concluziile conferinței care s-a desfășurat la Glasgow, în perioada 5-7 septembrie 2005, sub egida Președinției Marii Britanii a Consiliului, pe tema “Tinerii și infracțiunile: o perspectivă europeană”;
- Avizul Comitetului Economic și Social European, din 15 martie 2006, privind “Prevenirea delincvenței juvenile: modalități de abordare a delincvenței juvenile și rolul sistemului de justiție juvenilă în Uniunea Europeană”;
- Rezoluția Parlamentului European, din 21 iunie 2007, privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății.

Ratificarea de către Republica Moldova a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și aderarea la standarde internaționale (Hotărârea Parlamentului RM nr. 408-XII din 12.12.90) a facilitat ajustarea legislației naționale și a practicilor la normele universale, în baza unui parteneriat între stat, societatea civilă și donatori străini. Reforma judiciară și de drept a avansat constant, atingând domenii importante, ca: protejarea familiei, combaterea delincvenței juvenile, resocializarea copiilor, apărarea drepturilor copilului și neadmiterea oricărei discriminări.

Fiind încurajată diversitatea procedurilor judiciare și extrajudiciare aplicate în cazul fiecărui copil în funcție de situația și cazul său particular, sistemul justiției juvenile trebuie să se bazeze pe principiul flexibilității. Un astfel de sistem trebuie să aibă la bază principiile justiției restaurative, care urmărește mai mult posibilitățile de reparare, decât cele de pedepsire; trebuie să ofere servicii de resocializare a tinerilor aflați în conflict cu legea și oportunități alternative pedepselor cu privațiunea de libertate, preventive.

Îmbunătățirea cadrului legislativ referitor la minori prin adoptarea elementelor de bună practică a presupus reglementări eficiente privind protecția copiilor care comit infracțiuni, conforme cu cerințele moderne europene în materie, sub aspectul prevenirii delincvenței juvenile și a recuperării delincventului minor prin modalități cât mai adecvate vârstei acestuia. Se recunoaște unanim că îndepărtarea

copilului de mediul familial și de comunitate prin detenție restrânge oportunitățile pentru educație, influențând negativ dezvoltarea și șansele de integrare adecvată în societate.

În privința reacției sociale la delincvența juvenilă, ținând cont de recomandările Consiliul Europei privind dejudiciarizarea, respectiv, realizarea unor structuri noi și instituții apte să conducă la rezolvări moderne și profund umanitare ale problemelor legate de ocrotirea juridică a copilului, dezvoltarea probațiunii a devenit o prioritate a politicii penale din Republica Moldova. Prin realizarea obiectivelor stipulate în Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, s-a perfecționat cadrul juridic și mecanismul de aplicare a probațiunii, s-au instituit serviciile de probațiune, s-au reglementat aspecte privind instruirea continuă a personalului serviciilor de probațiune.

Programul UNICEF – Guvernul Republicii Moldova susține crearea unui sistem de justiție juvenilă care promovează respectul pentru drepturile copilului, în corespundere cu prevederile Convenției ONU cu privire la Drepturile Copilului și cu standardele internaționale cu privire la justiția juvenilă.

Ca rezultat al acțiunilor întreprinse, în prezent, sistemul justiției juvenile în Moldova se apropie de standardele europene și internaționale în ceea ce privește poziția adoptată față de copiii aflați în conflict cu legea prin:

- îmbunătățirea continuă a legislației naționale privind tratamentul copiilor în contact cu sistemul de justiție,
- creșterea calității asistenței juridice oferite copiilor în contact cu sistemul de justiție,
- îmbunătățirea calității serviciilor de asistență pentru copiii privați de libertate,
- reducerea numărului de copii aflați în detenție prin promovarea și aplicarea alternativelor la detenție (medierea, munca în folosul comunității, probațiunea),
- aplicarea și durata detenției preventive,
- dezvoltarea sistemului de probațiune.

Probațiunea în privința copilului aflat în conflict cu legea penală

2.1. Noțiunea de probațiune

Eficiența unui sistem de pedepse poate fi apreciată după gradul în care a fost atins scopul acestora și în funcție de impactul exercitat asupra societății. Oricare pedeapsă din acest sistem are drept obiectiv și prevenirea unor noi infracțiuni, ceea ce presupune o individualizare adecvată a reacției sociale la faptele prejudiciabile prevăzute de legea penală. O reacție socială individualizată e necesară îndeosebi în cazurile copiilor, fapt ce presupune că celor care au săvârșit fapte penale trebuie să li se aplice măsuri care să îmbine severitatea sancțiunii penale cu grija pentru educarea și reeducarea lor, pentru completarea lacunelor educației anterioare și pentru reintegrarea lor în societate ca oameni utili.

Probațiunea reprezintă o modalitate de sancționare a infractorilor, ea subînțelegând organizarea și executarea supravegherii persoanei învinuite, inculpate sau condamnate prin monitorizarea comportamentului, acordarea de asistență individuală și orientarea acesteia spre un mod de viață corect. Scopul probațiunii este corectarea și reeducarea persoanelor care au comis infracțiuni și reintegrarea în societate a persoanelor condamnate.

Noțiunea generică de probațiune semnifică un sistem de activități în domeniul justiției penale: anchete sociale (referate de probațiune prezentențială), intervenții primare, activități ce țin de sancțiunile și pedepsele comunitare, activități în sistemul penitenciar, supraveghere, probațiunea ca sancțiune, prevenirea recidivei etc.

Probațiunea apare ca un pas important în contextul racordării legislațiilor naționale la standardele internaționale, ea urmărind scopul de a crea o zonă intermediară în sistemul de pedepse, o reevaluare a conceptului represiv și o redirecționare a acestuia spre unul curativ.

Probațiunea, un concept de origine anglo-saxonă, obține tot mai mult dimensiuni internaționale, la nivel atât de practici de implementare, cât și de reglementări. Spre exemplu, Rezoluția 40/33 din 1985 – *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori* (Regulile de la

Beijing) – prevăd că detenția va fi aplicată ca ultimă instanță, pentru perioada cea mai scurt posibilă și separat de detenția persoanelor adulte, numai după luarea în considerare a alternativelor. În același context, Rezoluția 45/112 din 1998 – *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile* (Principiile de la Riyadh) – conține numeroase recomandări privind intervenția la nivelul comunității, al societății în general, precum și la nivelul structurilor și substructurilor guvernamentale și nonguvernamentale sau la nivelul microgrupurilor sociale și chiar în plan individual, în vederea luării de măsuri preventive în materie, ținând cont de interesul tînărului.

Modalitățile de organizare a Serviciului de probațiune sunt diverse și nu se confundă cu serviciile penitenciare sau cu cele ale poliției. Probațiunea nu presupune numai supraveghere, ci și asistență plus consiliere. Astfel, funcționarul de probațiune (consilierul de probațiune, ofițerul de probațiune) are obligația de a acorda ajutor psihologic, social, economic și de educație socială.

Diversitatea serviciilor de probațiune servesc unui dublu scop: protecția comunității prin supraveghere continuă a infractorului și reabilitarea acestuia. Beneficiile unei asemenea reacții sociale sunt evidente: nu toate tipurile de infracțiuni sînt atît de grave, încît să necesite detenții costisitoare; cei eliberați sub supraveghere pot obține sau menține serviciul și plăti taxe; infractorii pot avea grijă de propriile familii și își pot îndeplini celelalte obligații financiare, fără să devină o povară pentru stat.

În funcție de etapa la care se află procesul de justiție, există trei tipuri de probațiune: probațiune prezentențială (întocmirea anchetelor sociale – a referatelor de probațiune prezentențială și primele intervenții la nivel de asistență și consiliere), probațiune sentențială (inclusiv cea penitenciară) și postsentențială (reintegrarea socială după eliberarea din locurile de detenție).

2.2. Instituția probațiunii în legislația Republicii Moldova și principiile probațiunii

Legislația Republicii Moldova conține multiple prevederi în domeniul probațiunii. În continuare sînt menționate principalele dintre acestea.

I. CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA³

Articolul 2. Scopul legii penale

(1) Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orînduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept.

(2) Legea penală are, de asemenea, drept scop *prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni*.

³ Publicat: 13.09.2002 în *Monitorul Oficial*, nr. 128-129, art. nr. 1012. Data intrării în vigoare: 12.06.2003.

Articolul 4. Principiul umanismului

(1) Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia.

(2) Legea penală *nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului*. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 7.

Principiul individualizării răspunderii penale și pedepsei penale

(1) *La aplicarea legii penale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite, de persoana celui vinovat și de circumstanțele cauzei care atenuază ori agravează răspunderea penală.*

(2) Nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă.

Articolul 53. Liberarea de răspundere penală

Persoana care a săvârșit o faptă ce conține semnele componentei de infracțiune *poate fi liberată de răspundere penală* de către procuror în cadrul urmăririi penale și de către instanța de judecată la judecarea cauzei *în cazurile*:

- a) copiilor;
- b) tragerii la răspundere administrativă;
- c) renunțării de bună voie la săvârșirea infracțiunii;
- d) căinței active;
- e) schimbării situației;
- f) liberării condiționate;
- g) prescripției de tragere la răspundere penală.

Articolul 54. Liberarea de răspundere penală a copiilor

(1) Persoana în vîrstă de pînă la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale *dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale*.

(2) Persoanelor eliberate de răspundere penală, în conformitate cu alin. (1), li se pot aplica măsurile de constrîngere cu caracter educativ, prevăzute de art. 104.

Articolul 59. Liberarea condiționată de răspundere penală

În privința persoanei puse sub învinuire pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, care își recunoaște vinovăția și nu prezintă pericol social, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspundere penală în conformitate cu procedura penală, dacă corectarea acestei persoane este posibilă fără aplicarea unei pedepse penale.

Articolul 61. Noțiunea și scopul pedepsei penale

(1) Pedepsa penală este o măsură de constrîngere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele

legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor.

(2) *Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate.*

Articolul 67. Munca neremunerată în folosul comunității

(1) *Munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale.*

(1^a) În cazul militarilor în termen și militarilor cu termen redus, munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnaților în timpul liber de ședințe, stabilite în conformitate cu cerințele regulamentelor militare, la muncă, determinată de comandantul unității militare.

(2) *Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 60 la 240 de ore și este executată de la 2 la 4 ore pe zi.*

(3) *În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la munca neremunerată în folosul comunității, ea se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o zi de închisoare pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității. În acest caz, termenul închisorii poate fi mai mic de 6 luni.*

(4) *Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor recunoscute ca invalizi de gradele I și II, militarilor prin contract, femeilor gravide, femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, persoanelor care nu au atins vîrsta de 16 ani și persoanelor care au atins vîrsta de pensionare.*

(5) *Munca neremunerată în folosul comunității va fi prestată timp de cel mult 18 luni, timp care se calculează de la data rămîinerii definitive a hotărîrii judecătorești.*

(6) *Militarii în termen și militarii cu termen redus condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității execută această pedeapsă în unitatea militară.*

Articolul 75.

Criteriile generale de individualizare a pedepsei

(1) *Persoanei recunoscute vinovate de săvîrșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială a prezentului cod și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a prezentului cod. La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii săvîrșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia.*

(2) *O pedeapsă mai aspră, din numărul celor alternative prevăzute pentru săvîrșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blîndă, din numărul celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei.*

(3) Pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică copilului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea copilului.

Articolul 76. Circumstanțele atenuante

La stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe atenuante:

- a) săvârșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) săvârșirea infracțiunii de către un minor;
- c) săvârșirea infracțiunii de către o femeie gravidă;
- d) *prezența copiilor minori în familia vinovatului;*
- e) *săvârșirea infracțiunii ca urmare a unui concurs de împrejurări grele de ordin personal sau familial ori din motive de compătimire;*
- f) preîntâmpinarea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvârșite, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate;
- g) căința sinceră sau autodenunțarea;
- h) contribuirea activă la descoperirea infracțiunii sau la arestarea infractorilor;
- i) acțiunile ilegale sau imorale ale victimei, dacă ele au provocat infracțiunea;
- j) alte împrejurări.

Articolul 89. Noțiunea și categoriile liberării de pedeapsa penală

(1) Prin liberare de pedeapsa penală se înțelege eliberarea persoanei care a săvârșit o infracțiune de la executarea reală, parțială sau totală a pedepsei penale pronunțate prin hotărâre a instanței de judecată.

(2) Liberarea de pedeapsa penală se efectuează prin:

- a) condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei;
- b) liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen;
- c) înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă;
- d) liberarea de pedeapsă a copiilor;
- e) liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației;
- f) liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave;
- g) amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani.

Articolul 90.

Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei

(1) Dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracțiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvârșite din imprudență, *instanța de judecată, ținînd cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicînd numai decît în hotărîre motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și termenul de probă. În acest caz, instanța de judecată dispune neexecutarea pedepsei aplicate dacă, în termenul de probă pe care l-a*

fixat, condamnatul nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară și muncă cinstită, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei îl exercită organele competente, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv.

(2) Termenul de probă se stabilește de instanța de judecată în limitele de la 1 an la 5 ani.

(3) În cazul condamnării pentru o infracțiune prin care s-au cauzat daune, instanța de judecată poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei cu condiția că daunele au fost integral reparate pînă la pronunțarea hotărîrii judecătorești. Condiția reparării integrale a daunei nu este obligatorie în cazul condamnării copiilor sau a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani.

(4) Persoanelor care au săvîrșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în cazul recidivei, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu se aplică.

(5) În caz de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, pot fi stabilite pedepse complementare.

(6) Aplicînd condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat:

- a) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțămîntul organului competent;*
- b) să nu frecventeze anumite locuri;*
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;*
- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;*
- e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță.*

(7) În decursul termenului de probă, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate anula, în întregime sau parțial, obligațiile stabilite anterior condamnatului ori adăuga altele noi.

(8) Dacă, după expirarea a cel puțin jumătate din termenul de probă, condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei a avut o comportare corectă și exemplară, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale.

(9) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în decursul termenului de probă, încalcă în mod sistematic obligațiile stabilite sau ordinea publică, fiind supus răspunderii administrative, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei și la trimiterea condamnatului pentru a executa pedeapsa stabilită prin hotărîrea instanței de judecată.

(10) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în termenul de probă o nouă infracțiune intenționată, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art. 85.

(11) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în termenul de probă o infracțiune din imprudență sau o infracțiune intenționată mai puțin gravă, problema anulării sau menținerii condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se soluționează de către instanța de judecată.

Articolul 91. Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen

(1) Persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare, care au reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care sînt condamnate, care au participat la executarea și care nu au refuzat executarea, în conformitate cu prevederile art. 253 din Codul de executare, a muncilor remunerate sau neremunerate de îngrijire sau amenajare a penitenciarului și a teritoriului, de îmbunătățire a condițiilor de trai și medico-sanitare de detenție li se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, dacă instanța de judecată va considera posibilă corectarea condamnatului fără executarea deplină a pedepsei. Totodată, persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară.

(2) *Aplicînd liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat să îndeplinească obligațiile prevăzute la art. 90 alin. (6) în termenul de pedeapsă rămas neexecutat.*

(3) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen se aplică condamnaților de către instanța de judecată de la locul de executare a pedepsei, în baza propunerii organului care exercită controlul asupra executării pedepsei.

(4) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată dacă condamnatul, care la momentul săvîrșirii infracțiunii a atins vîrsta de 18 ani, a executat efectiv:

- a) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni grave;
- c) cel puțin trei pătrimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și din pedeapsa aplicată persoanei anterior liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen, dacă liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen a fost anulată în condițiile alin. (8).

(5) Persoana care execută pedeapsa detențiunii pe viață poate fi liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen, dacă instanța de judecată va considera că nu mai există necesitatea executării de mai departe a pedepsei și dacă această persoană a executat efectiv cel puțin 35 de ani de închisoare.

(6) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată copiilor, dacă aceștia au executat efectiv:

- a) cel puțin o treime din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave;
- c) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave.

(7) *Controlul asupra comportării celor liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen îl exercită organele competente, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv.*

(8) Dacă, în termenul de pedeapsă rămas neexecutat:

- a) condamnatul încalcă ordinea publică, pentru care fapt i-a fost aplicată o sancțiune administrativă, sau se eschivează cu premeditare de la îndeplinirea obligațiilor stabilite de instanța de judecată la aplicarea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, instanța de judecată, la propunerea organului indicat la alin. (7), poate pronunța o încheiere cu privire la anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen și la trimiterea condamnatului pentru a executa termenul de pedeapsă neexecutat;
- b) condamnatul săvârșește din imprudență o nouă infracțiune, anularea sau menținerea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen se decide de instanța de judecată;
- c) condamnatul săvârșește cu intenție o nouă infracțiune, instanța de judecată îi stabilește pedeapsa în condițiile art. 85. În același mod se aplică pedeapsa și în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni din imprudență, dacă instanța de judecată anulează liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen.

Articolul 92. Înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă

(1) În privința persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, instanța de judecată, ținând cont de comportarea lor în timpul executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă. Totodată, persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, de la pedeapsa complementară.

(2) Înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă poate fi aplicată numai după ce condamnatul a executat efectiv cel puțin o treime din termenul de pedeapsă.

(3) La înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă, instanța de judecată poate alege orice pedeapsă mai blândă, din cele specificate la art. 62, în limitele prevăzute pentru fiecare categorie de pedeapsă.

Articolul 93. Liberarea de pedeapsă a copiilor

(1) Copiii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave pot fi liberați de pedeapsă de către instanța de judecată, dacă se va constata că scopurile pedepsei pot fi atinse *prin internarea lor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare*, precum și prin aplicarea altor măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute în art. 104.

(2) Internarea copiilor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de pînă la atingerea majoratului. Prolungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții după atingerea vârstei de 18 ani este permisă numai pînă la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii.

Articolul 96. Amînarea executării pedepsei

pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani

(1) Femeilor gravide condamnate și celor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, cu excepția celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei, instanța de judecată le poate amîna executarea pedepsei pînă la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani.

(2) În cazul în care vreuna din persoanele condamnate, menționate la alin.(1), a renunțat la copil sau continuă să se eschiveze de la educarea lui după avertismentul făcut de organul care exercită controlul asupra comportamentului condamnatei față de care executarea pedepsei a fost amînată, instanța de judecată, la propunerea organului nominalizat, poate să anuleze amînarea executării pedepsei și să trimită condamnată pentru executarea pedepsei la locul stabilit în hotărîrea judecătorească.

(3) La atingerea de către copil a vârstei de 8 ani, instanța de judecată:

- a) liberează condamnată de executarea părții neexecutate a pedepsei;
- b) înlocuiește partea neexecutată a pedepsei cu o pedeapsă mai blîndă;
- c) trimite condamnată în instituția corespunzătoare pentru executarea părții neexecutate a pedepsei.

(4) Dacă în perioada amînării executării pedepsei condamnată săvîrșește o nouă infracțiune, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art. 85.

II. CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA⁴

Articolul 1. Noțiunea și scopul procesului penal

(1) Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod.

⁴ Publicat: 07.06.2003 în *Monitorul Oficial*, nr. 104-110. Data intrării în vigoare: 12.06.2003.

(2) Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

(3) Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere.

Articolul 87. Specialistul

(1) Specialistul este persoana chemată pentru a participa la efectuarea unei acțiuni procesuale în cazurile prevăzute de prezentul cod, care nu este interesată în rezultatele procesului penal. Cererea organului de urmărire penală sau a instanței cu privire la chemarea specialistului este obligatorie pentru conducătorul întreprinderii, instituției sau organizației în care activează specialistul.

(2) Specialistul trebuie să posede suficiente cunoștințe și deprinderi speciale pentru acordarea ajutorului necesar organului de urmărire penală sau instanței. Opinia expusă de specialist nu substituie concluzia expertului.

(3) Specialistul nu poate fi numit sau în alt mod implicat în procesul penal ca specialist în probleme juridice.

(4) Înainte de începerea acțiunii procesuale la care participă specialistul, organul de urmărire penală sau instanța stabilește identitatea și competența specialistului, domiciliul lui, precum și în ce relații se află el cu persoanele care participă la acțiunea respectivă, îi explică drepturile și obligațiile și îl previne de răspunderea pentru refuzul sau eschivarea de a-și îndeplini obligațiile. Aceasta se consemnează în procesul-verbal al acțiunii respective și se certifică prin semnătura specialistului.

(5) Specialistul este obligat:

- 1) să se prezinte la chemarea organului de urmărire penală sau a instanței;
- 2) să prezinte organului de urmărire penală documentele ce confirmă calificarea lui de specialist respectiv, să-și aprecieze obiectiv capacitatea sa de a acorda ajutorul necesar ca specialist;
- 3) să comunice, la cererea organului de urmărire penală, a instanței sau părților, despre experiența sa în domeniu și despre relațiile sale cu persoanele participante în cauza penală respectivă;
- 4) să se afle la locul efectuării acțiunii procesuale sau în ședința de judecată atîta timp cît este necesar de a asigura acordarea ajutorului ca specialist și să nu părăsească fără permisiune locul efectuării acțiunii procesuale respective sau ședința de judecată;
- 5) să aplice toate cunoștințele și deprinderile sale speciale pentru acordarea de ajutor organului care efectuează acțiunea procesuală la descoperirea, fixarea

sau excluderea probelor, la aplicarea mijloacelor tehnice și a programelor computerizate, la formularea întrebărilor pentru expert, să dea explicații referitor la problemele ce țin de competența sa profesională;

- 6) să facă concluzii de constatare tehnico-științifică sau medico-legală;
- 7) să se supună dispozițiilor legale ale organului de urmărire penală;
- 8) să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată;
- 9) să confirme, prin semnătură, mersul, conținutul și rezultatele acțiunii procesuale la care a participat, precum și caracterul complet și exact al înscrierilor în procesul-verbal al acțiunii respective;
- 10) să nu divulge circumstanțele și datele care i-au devenit cunoscute în urma efectuării acțiunii procesuale, inclusiv circumstanțele ce se referă la inviolabilitatea vieții private, de familie, precum și cele care constituie secret de stat, de serviciu, comercial sau alt secret ocrotit de lege.

(6) Pentru prezentarea cu bună știință a unei concluzii false, specialistul poartă răspundere în conformitate cu art. 312 din Codul penal.

(7) Specialistul are dreptul:

- 1) să ia cunoștință, cu permisiunea organului de urmărire penală sau a instanței, de materialele cauzei și să pună întrebări participanților la acțiunea procesuală respectivă pentru a formula o concluzie adecvată, să ceară completarea materialelor și datelor puse la dispoziție pentru darea concluziei;
- 2) să-i atenționeze pe cei prezenți asupra circumstanțelor legate de descoperirea, ridicarea și păstrarea obiectelor și documentelor respective, asupra aplicării mijloacelor tehnice și programelor computerizate, să dea explicații referitor la chestiunile ce țin de competența sa profesională;
- 3) să facă obiecții, care vor fi incluse în procesul-verbal al acțiunii procesuale respective, referitor la descoperirea, ridicarea și păstrarea obiectelor, precum și să dea alte explicații conform competenței sale profesionale;
- 4) să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor la care a participat și să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;
- 5) să ceară compensarea cheltuielilor suportate în cauza penală și repararea prejudiciului cauzat de acțiunile nelegitime ale organului de urmărire penală sau ale instanței;
- 6) să primească recompensă pentru lucrul efectuat.

(8) Specialistul are și alte drepturi și obligații prevăzute de prezentul cod.

(9) Recuzarea specialistului se face în condițiile prevăzute pentru recuzarea interpretului, traducătorului conform prevederilor art. 33, care se aplică în mod corespunzător.

Articolul 96. Circumstanțele care urmează să fie dovedite în procesul penal

(1) În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale trebuie să se dovedească:

- 1) faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii, precum și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei;

- 2) *circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului;*
- 3) *datele personale care caracterizează inculpatul și victima;*
- 4) *caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune;*
- 5) *existența bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârșirea infracțiunii sau dobândite prin infracțiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise;*
- 6) *toate circumstanțele relevante la stabilirea pedepsei.*

(2) Concomitent cu circumstanțele care urmează să fie dovedite în procesul penal, trebuie să fie descoperite *cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.*

Articolul 157. Documente

(1) Constituie mijloc material de probă documentele în orice formă (scrisă, audio, video, electronică etc.), care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice, dacă în ele *sînt expuse ori adevărate circumstanțe care au importanță pentru cauză.*

(2) Documentele se anexează, prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței, la materialele dosarului și se păstrează atîta timp cît se păstrează dosarul respectiv. În cazul în care documentele în original sînt necesare pentru evidență, rapoarte sau în alte scopuri legale, acestea pot fi restituite deținătorilor, dacă este posibil fără a afecta cauza, copiile de pe acestea păstrîndu-se în dosar.

(3) Documentele se prezintă de către persoanele fizice și juridice la demersul organului de urmărire penală făcut din oficiu sau la cererea altor participanți la proces ori la demersul instanței făcut la cererea părților, precum și de către părți în cadrul urmăririi penale sau în procesul judecării cauzei.

(4) În cazurile în care documentele conțin cel puțin unul din elementele menționate în art. 158, acestea se recunosc drept corpuri delictive.

Articolul 176. Temeiurile pentru aplicarea măsurilor preventive

(1) Măsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvîrșască alte infracțiuni; de asemenea ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței.

(2) Arestarea preventivă și măsurile preventive de alternativă arestării se aplică numai în cazurile existenței unei bănuieli rezonabile privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani, iar în cazul existenței unei bănuieli rezonabile privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani, ele se aplică dacă învinuitul, inculpatul a comis cel puțin una din acțiunile menționate în alin. (1).

(3) La soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive respective, organul de urmărire penală și instanța de judecată vor lua în considerare următoarele criterii complementare:

- 1) caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- 2) *persoana bănuțitului, învinutului, inculpatului;*
- 3) *vîrsta și starea sănătății lui;*
- 4) *ocupația lui;*
- 5) *situația familială și prezența persoanelor întreținute;*
- 6) *starea lui materială;*
- 7) *prezența unui loc permanent de trai;*
- 8) alte circumstanțe esențiale.

(4) În cazul în care lipsesc temeiuri pentru aplicarea unei măsuri preventive față de bănuțit, învinuit, inculpat, de la el se ia obligația în scris de a se prezenta la citarea organului de urmărire penală sau a instanței și de a le informa despre schimbarea domiciliului.

Articolul 385. Chestiunile pe care trebuie să le soluționeze instanța de judecată la adoptarea sentinței

(1) La adoptarea sentinței, instanța de judecată soluționează următoarele chestiuni în următoarea consecutivitate:

- 1) dacă a avut loc fapta de săvîrșirea căreia este învinuit inculpatul;
- 2) dacă această faptă a fost săvîrșită de inculpat;
- 3) dacă fapta întrunește elementele infracțiunii și de care anume lege penală este prevăzută ea;
- 4) dacă inculpatul este vinovat de săvîrșirea acestei infracțiuni;
- 5) dacă inculpatul trebuie să fie pedepsit pentru infracțiunea săvîrșită;
- 6) dacă există circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea inculpatului și care anume;
- 7) *ce măsură de pedeapsă urmează să fie stabilită inculpatului, luînd în considerare și recomandările serviciului de resocializare, dacă o asemenea anchetă a fost efectuată;*
- 8) dacă măsura de pedeapsă stabilită inculpatului trebuie să fie executată de inculpat sau nu;
- 9) tipul penitenciarului în care urmează să execute pedeapsa închisorii;
- 10) dacă trebuie admisă acțiunea civilă, în folosul cui și în ce sumă;
- 11) dacă trebuie reparată paguba materială atunci cînd nu a fost intentată acțiunea civilă;
- 12) dacă urmează să fie ridicat sechestrul asupra bunurilor;
- 13) ce trebuie să se facă cu corpurile delictive;
- 14) cine și în ce proporție trebuie obligat să plătească cheltuielile judiciare;
- 15) dacă urmează să fie revocată, înlocuită sau aplicată o măsură preventivă în privința inculpatului;

16) dacă în privința inculpatului recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii urmează să fie aplicat tratament medical forțat de alcoolism sau narcomanie.

(2) Dacă inculpatul este învinuit de săvârșirea mai multor infracțiuni, instanța soluționează chestiunile arătate în alin. (1) pct. 1)-13) pentru fiecare infracțiune în parte.

(3) Dacă de săvârșirea infracțiunii sînt învinuiți mai mulți inculpați, instanța soluționează chestiunile prevăzute în alin. (1) referitor la fiecare inculpat în parte.

(4) Dacă, în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei, s-au constatat încălcări ale drepturilor inculpatului, precum și s-a stabilit din vina cui au fost comise aceste încălcări, instanța examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept recompensă pentru aceste încălcări.

Articolul 469. Chestiunile care urmează să fie soluționate de către instanța la executarea pedepsei

(1) La executarea pedepsei, instanța de judecată soluționează chestiunile cu privire la schimbările în executarea unor hotărîri, și anume:

- 1) *liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art. 91 din Codul penal);*
- 2) *înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă (art. 92 din Codul penal);*
- 3) *liberarea de la executarea pedepsei penale a persoanelor grav bolnave (art. 95 din Codul penal);*
- 4) *amînarea executării pedepsei pentru femeile gravide și femeile care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani (art. 96 din Codul penal), anularea amînării executării pedepsei de către acestea, liberarea lor de pedeapsă, înlocuirea pedepsei sau trimiterea pentru executare a pedepsei neexecutate;*
- 5) *reabilitarea judecătorească (art. 112 din Codul penal);*
- 6) *schimbarea categoriei penitenciarului (art. 72 din Codul penal);*
- 7) *înlocuirea amenzii cu muncă neremunerată în folosul comunității sau închisoare (art. 64 din Codul penal);*
- 8) *înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare (art. 67 din Codul penal);*
- 9) *anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau, după caz, a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, cu trimiterea condamnatului pentru executarea pedepsei neexecutate (art. 90 și 91 din Codul penal);*
- 10) *căutarea persoanelor condamnate care se ascund de organele care pun în executare pedeapsa;*
- 11) *executarea sentinței în cazul existenței altor hotărîri neexecutate, dacă aceasta nu a fost soluționată la adoptarea ultimei hotărîri;*
- 12) *computarea arestării preventive sau a arestării la domiciliu, dacă aceasta nu a fost soluționată la adoptarea hotărîrii de condamnare;*
- 13) *prelungirea, schimbarea sau încetarea aplicării măsurii de constrîngere cu caracter medical alienaților (art. 101 din Codul penal);*

- 13¹⁾ internarea forțată într-o instituție ftiziopneumologică (art. 961 din Codul penal);
- 14) liberarea de pedeapsă sau ușurarea pedepsei în temeiul adoptării unei legi care are efect retroactiv;
- 15) liberarea de pedeapsă în temeiul actului amnistiei;
- 16) liberarea de executare a pedepsei în legătură cu expirarea termenelor de prescripție ale executării sentinței de condamnare (art. 97 din Codul penal);
- 17) explicarea suspiciunilor sau neclarităților care apar la punerea în executare a pedepselor;
- 18) alte chestiuni prevăzute de lege care apar în procesul executării pedepselor de către condamnați.

(2) Chestiunile privind executarea hotărârii judecătorești referitor la acțiunea civilă și alte chestiuni patrimoniale se soluționează conform dispozițiilor legislației de executare privind executarea documentelor cu caracter civil.

Articolul 473. Plîngerile împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare

(1) Împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare, *condamnatul, precum și alte persoane* drepturile și interesele legitime ale cărora au fost încălcate de aceste organe sau instituții, *pot declara plîngere judecătorului de instrucție* din instituția în raza teritorială a căreia se află organul sau instituția respectivă.

(2) Soluționarea plîngerii împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare are loc conform prevederilor art. 471. Încheierea privind soluționarea plîngerii este irevocabilă.

Articolul 475. Circumstanțele care urmează a fi stabilite în cauzele privind copiii

(1) În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind copiii, afară de circumstanțele prevăzute în art. 96, urmează a se stabili:

- 1) vîrsta copilului (ziua, luna, anul nașterii);
- 2) *condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;*
- 3) *influența adulților sau a altor minori asupra copilului;*
- 4) *cauzele și condițiile care au contribuit la săvîrșirea infracțiunii.*

(2) În cazul cînd se constată că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă el a fost pe deplin conștient de săvîrșirea actului. Pentru a se stabili aceste circumstanțe, vor fi ascultați părinții copilului, învățătorii, educatorii lui și alte persoane care ar putea comunica datele necesare, precum și *se va cere efectuarea unei anchete sociale*, prezentarea documentelor necesare și se vor efectua alte acte de urmărire penală și judiciare.

Articolul 485. Chestiuni ce urmează a fi soluționate de instanță la adoptarea sentinței în procesul unui minor

(1) La adoptarea sentinței în procesul unui minor, în afară de chestiunile indicate în art. 385, instanța de judecată urmează să examineze posibilitatea liberării de pedeapsa penală a copilului în conformitate cu dispozițiile art. 93 din Codul penal sau suspendării condiționate a executării pedepsei de către minor conform dispozițiilor art. 90 din Codul penal.

(2) În cazul liberării copilului de pedeapsa penală cu internarea lui într-o instituție specială de învățământ și reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, precum și cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, prevăzute în art. 104 din Codul penal, instanța informează despre aceasta organul specializat de stat respectiv și pune în sarcina lui efectuarea controlului asupra comportării copilului condamnat.

III. CODUL DE EXECUTARE AL REPUBLICII MOLDOVA⁵

Articolul 162. Legislația execuțional-penală

(1) Legislația privind executarea hotărîrilor cu caracter penal (legislația execuțional-penală) constă din prezentul cod și din actele normative adoptate în conformitate cu acesta.

(2) Legislația execuțional-penală reglementează modul și condițiile executării pedepsei, determină mijloacele de corijare a condamnaților, stabilește modul de executare a măsurilor de siguranță și preventive, avînd drept scop protecția drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, precum și *acordarea de ajutor condamnaților la adaptarea lor socială*.

(3) Legislația execuțional-penală se aplică în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între reglementările tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, la care Republica Moldova este parte, și prevederile prezentului cod, prioritate au reglementările tratatelor internaționale.

(4) Dacă, în procesul aplicării prevederilor prezentului cod sau a actelor normative adoptate în conformitate cu acesta, se constată că norma juridică ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor Constituției și este expusă într-un act juridic care poate fi supus controlului constituționalității, organul care a constatat acest fapt sesizează Curtea Constituțională în modul stabilit de lege.

5) Realizarea recomandărilor structurilor interstatale competente în problema executării hotărîrilor cu caracter penal și tratamentului condamnaților constituie obiectivul politicii de executare a hotărîrilor cu caracter penal.

Articolul 164. Principiile legislației execuțional-penale

(1) Executarea hotărîrilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor *legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și dem-*

⁵ Publicat: 03.03.2005 în *Monitorul Oficial*, nr. 34-35, art. nr. 112. Data intrării în vigoare: 01.07.2005.

nității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.

(2) Măsurile de siguranță se execută în baza principiilor dreptului penal în scopul înlăturării pericolului și preîntâmpinării săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

(3) Măsurile preventive se execută în baza principiilor și cu respectarea legislației procesual-penale.

Articolul 166. Drepturile condamnatului

(1) Condamnatului i se garantează:

- a) *dreptul de a fi informat de instituția sau organul care asigură executarea pedepsei, în limba pe care o înțelege, despre drepturile și obligațiile sale, modul și condițiile de executare a pedepsei, precum și despre modificarea modului și condițiilor de executare a pedepsei;*
- b) *dreptul la apărarea și respectarea* de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, *drepturilor și libertăților pe care le are*, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și, indiferent de consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice care îi pune în pericol viața sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsuri de protecție din partea statului;
- c) *dreptul de a adresa petiții* (cereri, reclamații, propuneri, sesizări) administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii, autorităților administrației publice centrale și locale, asociațiilor obștești, altor instituții și organizații, inclusiv internaționale;
- d) *dreptul la asistență juridică pe bază de contract din partea avocaților, precum și a altor persoane autorizate să acorde astfel de asistență;*
- e) *dreptul la ocrotirea sănătății;*
- f) *dreptul la asigurare socială, inclusiv la pensie.*

(2) Condamnatul are și alte drepturi prevăzute de legislație.

(3) Exercițarea drepturilor persoanelor condamnate nu poate fi îngădită decît în limitele și în condițiile prevăzute de prezentul cod, de Codul de procedură penală și de alte legi și determinate de modul și de condițiile de executare a pedepsei penale concrete.

(4) Realizarea drepturilor condamnatului nu trebuie să lezeze drepturile și interesele legitime ale altor persoane, inclusiv condamnați, precum și să încalce modul și condițiile de executare a pedepsei.

Articolul 167. Obligațiile condamnatului

(1) Condamnatul este obligat:

- a) să respecte prevederile legislației execuțional-penale după ce a luat cunoștință de ele, în modul prevăzut de prezentul cod;

- b) să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a personalului instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane;
- c) să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei.

(2) Neexecutarea de către condamnat a obligațiilor ce îi revin, precum și neîndeplinirea cerințelor legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei atrag răspunderea prevăzută de legislație.

Articolul 168. Mijloacele principale de corijare a condamnatului

(1) *Principalele mijloace de corijare a condamnatului sînt: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățămîntul general, influența exercitată de societate.*

(2) Mijloacele de corijare se aplică ținîndu-se cont de categoria infracțiunii, de personalitatea și comportamentul condamnatului, conform unui *program individual și continuu*.

Articolul 170. Instituțiile și organele care asigură executarea pedepsei

(1) Executarea pedepsei amenzii, pedepsei privative de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, pedepsei retragerii gradului militar, a titlului special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat, *pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, executarea hotărîrilor privind condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă, privind liberarea de pedeapsă a copiilor, privind amînarea executării pedepsei aplicate femeilor gravide și femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani*, precum și executarea pedepselor aplicate persoanelor juridice *se asigură de către oficiile de executare*, cu excepția stabilită în art. 306 din prezentul cod.

(2) Executarea pedepsei amenzii aplicate condamnaților care execută pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață se asigură de către penitenciare.

(3) Executarea pedepsei închisorii și detențiunii pe viață se asigură de către penitenciare.

(4) Executarea de către militarii în termen și militarii cu termen redus a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către comandantul unității militare.

Articolul 171.

Instituțiile și organele care asigură executarea măsurilor de siguranță

(1) Executarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical se asigură de către instituțiile curative specializate.

(2) Executarea hotărîrilor judecătorești privind aplicarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor condamnați care execută pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață se asigură de către penitenciare. Dacă, după

eliberarea din locurile de deținere, este necesară continuarea tratamentului medical forțat, executarea hotărârii se asigură de către instituțiile medicale specializate.

(3) *Executarea hotărârilor judecătorești privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ se asigură de către oficiul de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul copilului, de către instituția specială de învățământ și de reeducare sau instituția curativă și de reeducare.*

(4) Executarea hotărârilor privind expulzarea cetățenilor străini și apatrizilor se asigură de către organele afacerilor interne.

(5) Executarea hotărârilor privind confiscarea specială se asigură de către oficiile de executare.

Articolul 186. Organul care asigură executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către oficiul de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului, în conformitate cu prevederile prezentului cod, ale Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat de Guvern, și ale altor acte normative.*

(2) În cazul condamnării militarilor în termen și militarilor cu termen redus, executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către comandantul unității militare în conformitate cu prevederile prezentului cod, ale regulamentului menționat la alin. (1) și ale altor acte normative.

Articolul 187. Modul de executare a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității

(1) Instanța de judecată trimite hotărârea privind munca neremunerată în folosul comunității și dispoziția de executare *oficiului de executare* în a cărui rază teritorială își are domiciliul condamnatul, care, *în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei.*

(1¹) Instanța de judecată trimite hotărârea privind munca neremunerată în folosul comunității și dispoziția de executare în privința militarilor în termen și militarilor cu termen redus condamnați comandantului unității care, în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei.

(2) Pedepsa se execută de către condamnat la obiectele cu destinație socială, determinate în modul stabilit în art. 189 din prezentul cod.

(2¹) Pedepsa se execută de către militarul în termen și militarul cu termen redus în unitatea militară în modul stabilit de către comandantul acestei unități.

(3) *Munca neremunerată în folosul comunității se execută de la 2 la 4 ore pe zi, în afara timpului activității de bază sau de studii.*

(3¹) Munca neremunerată în folosul comunității se execută de către militarul în termen și militarul cu termen redus de la 2 la 4 ore pe zi, în timpul liber de ședințe, stabilite în conformitate cu cerințele regulamentelor militare, iar ca excepție, și în zilele de duminică și de sărbătoare nelucrătoare.

(4) Munca neremunerată în folosul comunității poate fi executată, ca excepție, și în zilele de duminică și în zilele de sărbătoare nelucrătoare.

(5) Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi executată în timpul nopții sau în condiții vătămătoare, în locuri periculoase ori care prezintă risc pentru sănătatea sau integritatea persoanelor condamnate ori pentru dezvoltarea copiilor condamnați.

(6) *Munca persoanei care execută muncă neremunerată în folosul comunității se organizează în conformitate cu prevederile legislației privind protecția muncii.*

(7) În cazul în care, în timpul executării muncii neremunerate în folosul comunității, condamnatului i-a fost cauzat prejudiciu, recuperarea prejudiciului se efectuează în conformitate cu legislația muncii.

(8) Acordarea concediului anual la locul de muncă de bază al condamnatului nu suspendă executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității.

(9) În cazul în care, în timpul executării pedepsei, condamnatului i s-a stabilit gradul I sau II de invaliditate fără termen, precum și în cazul gravidității condamnatei, oficiul de executare adresează instanței de judecată competente un demers privind liberarea de executarea ulterioară a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității.

Articolul 188. Obligațiile organului care asigură executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Oficiul de executare ține evidența condamnaților la muncă neremunerată în folosul comunității, explică condamnatului modul și condițiile executării pedepsei, coordonează cu autoritatea administrației publice locale lista obiectelor cu destinație socială la care condamnații execută pedeapsa, controlează modul și condițiile de executare a pedepsei, ține evidența sumară a timpului lucrat de condamnați, exercită alte atribuții stabilite de legislație.*

(2) Comandantul unității militare ține evidența militarilor condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității, explică militarului condamnat modul și condițiile de executare a pedepsei, controlează modul și condițiile de executare a pedepsei, ține evidența sumară a timpului lucrat de condamnați, asigură prevenirea săvârșirii de către militarii în termen și militarii cu termen redus condamnați a unor noi infracțiuni, stabilește și înlătură cauzele și condițiile săvârșirii unor noi infracțiuni.

Articolul 189. Obligațiile autorităților administrației publice locale în ceea ce privește asigurarea executării muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Autoritățile administrației publice locale determină obiectele cu destinație socială la care condamnații execută pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității.*

(2) Oficiul de executare, de comun acord cu autoritățile administrației publice locale, determină locul și volumul de muncă pentru condamnat, cu ajutorul organizațiilor și asociațiilor identifică obiectele la care poate fi folosită munca neremunerată în folosul comunității.

Articolul 190. Obligațiile administrației organizației în care condamnatul execută pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Administrația organizației în care condamnatul execută pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității verifică calitatea lucrului efectuat de către condamnat, informează oficiul de executare despre numărul de ore lucrate sau despre neexecutarea volumului de muncă stabilit.*

(2) În caz de producere a unui accident de muncă, administrația organizației, în cel mai scurt timp posibil, dar în nu mai târziu de 72 de ore, va informa despre cele întâmplate oficiul de executare.

Articolul 191. Obligațiile condamnatului

(1) *Condamnatul la muncă neremunerată în folosul comunității este obligat să se prezinte la citare la oficiul de executare, să respecte modul și condițiile de executare a pedepsei, regulamentul de ordine interioară a organizației în care este antrenat la muncă, să lucreze conștiincios la obiectele la care a fost repartizat, să execute termenul de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității, să informeze oficiul de executare despre schimbarea domiciliului sau despre imposibilitatea temporară de a presta munca.*

(2) Dacă persoana condamnată la muncă neremunerată în folosul comunității nu execută această pedeapsă sau, în timpul executării, are o conduită necorespunzătoare manifestată prin neîndeplinirea obligațiilor care îi revin sau prin îndeplinirea lor defectuoasă, oficiul de executare adresează instanței de judecată un demers privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu o altă pedeapsă, în condițiile art. 67 alin. (3) din Codul penal.

(3) Militarul condamnat la muncă neremunerată în folosul comunității este obligat să se prezinte, conform graficului stabilit, la comandantul unității militare, să respecte modul și condițiile de executare a pedepsei, regulamentele militare, să nu încalce ordinea publică, să lucreze conștiincios la obiectivele la care a fost repartizat să execute termenul de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității, să informeze comandantul unității militare despre imposibilitatea temporară de a presta munca.

(4) Dacă militarul condamnat la muncă neremunerată în folosul comunității nu execută această pedeapsă sau, în timpul executării, are o conduită necorespunzătoare, manifestată prin neîndeplinirea obligațiilor care îi revin sau prin îndeplinirea lor defectuoasă, comandantul unității militare adresează instanței de judecată un demers privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu o altă pedeapsă, în condițiile art. 67 alin. (3) din Codul penal.

Articolul 279. Supravegherea persoanei

în perioada pentru care a fost amânată executarea pedepsei

(1) Instanța care a judecat cauza în fond trimite hotărârea privind amânarea executării pedepsei oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatei.

(2) Condamnata cu privire la care a fost amânată executarea pedepsei semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta, în termen de 5 zile după rămânerea definitivă a hotărârii, la oficiul de executare.

(3) Oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței de judecată și administrației penitenciarelor sau, după caz, altui organ competent despre luarea la evidență a condamnatei.

(4) Oficiul de executare întreprinde acțiuni de supraveghere și probațiune a condamnatei pe toată perioada pentru care a fost amânată executarea pedepsei și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art. 96 alin. (2) și (3) din Codul penal, înaintează instanței de judecată demersul respectiv. Demersul se depune la instanța de judecată din raza teritorială unde își desfășoară activitatea oficiul de executare. Hotărârea definitivă a instanței de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond, pentru a fi anexată la dosar.

(5) Condamnata poate părăsi, pe un termen mai mare de 5 zile, sau schimba domiciliul, încunoștințând în prealabil organul care exercită controlul asupra comportamentului ei.

Articolul 280. Suspendarea executării pedepsei

Instanța de judecată poate decide suspendarea executării pedepsei în temeiul și în condițiile art. 90 din Codul penal.

Articolul 281. Supravegherea persoanei

în perioada pentru care a fost suspendată executarea pedepsei

(1) Instanța care a judecat cauza în fond trimite hotărârea privind suspendarea executării pedepsei oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului.

(2) Condamnatul cu privire la care a fost suspendată executarea pedepsei semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta, în termen de 5 zile după rămânerea definitivă a hotărârii, la oficiul de executare.

(3) Oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței de judecată despre luarea la evidență a condamnatului.

(4) Oficiul de executare întreprinde acțiuni de supraveghere și probațiune a condamnatului, inclusiv de respectare a restricțiilor stabilite de instanță, pe perioada pentru care a fost suspendată executarea pedepsei și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art. 90 alin. (7), (8) și (9) din Codul penal, înaintează instanței de judecată demersul respectiv. Demersul se depune la instanța de judecată din raza teritorială unde își desfășoară activitatea oficiul de executare. Hotărârea definitivă a instanței de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond, pentru a fi anexată la dosar.

(5) Condamnatul poate părăsi, pe un termen mai mare de 5 zile, sau schimba domiciliul, încunoștințând în prealabil organul care exercită controlul asupra comportamentului lui.

(6) La expirarea termenului de probă stabilit, oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea acțiunilor de supraveghere.

Articolul 283. Căutarea condamnatului

cu privire la care a fost amînată sau suspendată executarea pedepsei

(1) În cazul în care condamnatul nu s-a prezentat pentru a fi luat la evidență sau a părăsit domiciliul și locul aflării lui nu este cunoscut, oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar întreprinde măsuri inițiale de căutare, iar în cazul în care acestea nu s-au soldat cu succes, după expirarea a 15 zile, trimite instanței în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar un demers pentru dispunerea dării în căutare.

(2) Încheierea instanței de judecată privind căutarea condamnatului se execută de către organul afacerilor interne în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar.

Articolul 288. Supravegherea persoanei

liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen

(1) Instanța care a judecat demersul în fond trimite hotărîrea privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen oficiului de executare în a cărui rază teritorială își are domiciliul condamnatul sau este dislocat comandamentul militar, după caz, precum și instanței care a judecat cauza în fond.

(2) Persoana liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta la oficiul de executare în termen de 5 zile de la data rămînerii definitive a hotărîrii.

(3) Oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar, în termen de 5 zile, comunică administrației locului de deținere sau, după caz, unui alt organ competent despre luarea la evidență a persoanei liberate condiționat înainte de termen.

(4) Oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar întreprinde acțiuni de supraveghere a condamnatului pe durata termenului condiționat și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art. 91 alin. (8) din Codul penal, înaintează instanței de judecată un demers pentru revocarea liberării condiționate. Demersul se depune la instanța de judecată în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare.

(5) Hotărîrea instanței de judecată privind revocarea liberării condiționate înainte de termen se trimite spre executare conform art. 170 din prezentul cod.

(6) Hotărîrea definitivă a instanței de judecată privind revocarea liberării condiționate, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar.

(7) La expirarea termenului condiționat stabilit, oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar, în termen de 5 zile, comunică instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea acțiunilor de supraveghere.

Articolul 289.

Căutarea persoanei liberate condiționat înainte de termen

(1) În cazul în care persoana liberată condiționat înainte de termen nu s-a prezentat pentru a fi luată la evidență sau a părăsit domiciliul și locul aflării ei nu este cunoscut, *oficiul de executare* sau, după caz, comandamentul militar *întreprinde măsuri inițiale de căutare*, iar în cazul în care acestea nu s-au soldat cu succes, după expirarea a 15 zile, trimite instanței în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar un demers pentru dispunerea dării în căutare.

(2) Încheierea instanței de judecată privind căutarea condamnatului se execută de către organul afacerilor interne în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar, după caz.

Articolul 290. Liberarea de pedeapsă a copiilor

(1) Hotărîrea instanței privind liberarea de pedeapsă a copiilor, în temeiul art. 93 din Codul penal, se trimite pentru executare *oficiului de executare* în a cărui rază teritorială își are domiciliul minorul, *care asigură însoțirea și plasarea copilului în instituția specială de învățămînt și de reeducare sau în instituția curativă și de reeducare*.

(2) Demersul privind prelungirea termenului de aflare a persoanei în instituția specială de învățămînt și de reeducare sau în instituția curativă de reeducare și după împlinirea vârstei de 18 ani se înaintează de către administrație instanței de judecată în a cărei rază teritorială se află instituția respectivă.

Articolul 295. Temeiurile pentru stingerea executării pedepsei

(1) Stingerea executării pedepsei are loc în cazul:

- a) *executării efective și integrale a pedepsei;*
- b) decesului persoanei condamnate;
- c) adoptării unei hotărîri de achitare a persoanei condamnate în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;
- d) intervenirii unei legi penale noi care exclude caracterul penal al faptei în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;
- e) intervenirii unui act de amnistie totală în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;
- f) intervenirii unui act de grațiere totală în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;
- g) intervenirii prescripției executării hotărîrii privind condamnarea;
- h) *respectării de către condamnat a comportamentului stabilit prin hotărîrea judecătorească și expirării termenului de probă;*
- i) în alte împrejurări prevăzute de lege.

(2) Despre intervenirea unor împrejurări stabilite în alin. (1) al prezentului articol instituția sau organul care asigură executarea pedepsei comunică în scris instanței care a judecat cauza în fond, anexînd materiale probatorii.

(3) Stingerea executării pedepsei în cazul prevăzut în alin. (1) lit. g) al prezentului articol se dispune prin încheierea motivată a instanței de judecată, iar în celelalte cazuri prevăzute în alin. (1) al prezentului articol – în modul stabilit de prezentul cod. Posibilitatea stingerii executării pedepsei poate fi examinată și în temeiul cererii condamnatului, care se examinează conform art. 471 și 472 din Codul de procedură penală.

Articolul 296. Termenul executării efective și integrale a pedepsei

(1) Pedepsa amenzii se consideră executată în ziua achitării ei integrale.

(2) Pedepsa privativă de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității, pedeapsa trimiterii într-o unitate militară disciplinară sau pedeapsa închisorii se consideră executată în ultima zi a termenului de pedeapsă stabilit.

(3) Pedepsa retragerii gradului militar, a titlului special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat se consideră executată în ziua adoptării actului respectiv de către organul sau persoana competentă.

(4) *Termenul de probă se consideră expirat în ultima zi a termenului stabilit.*

Reglementarea în aspect instituțional și funcțional se conține în **Legea Nr. 8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune**⁶.

LEGEA CU PRIVIRE LA PROBAȚIUNE

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Capitolul I

DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 1. Domeniul de aplicare și scopul prezentei legi

Prezenta lege reglementează organizarea și funcționarea organelor de probațiune, stabilește competența acestora în scopul prevenirii recidivei de infracțiune, reglementează asistența și consilierea în vederea reintegrării în comunitate a subiecților probațiunii.

Articolul 2. Noțiuni principale

În sensul prezentei legi, următoarele noțiuni principale semnifică:

probațiune – evaluare psihosocială, control al persoanelor aflate în conflict cu legea penală și resocializarea lor, adaptarea persoanelor eliberate din locurile de detenție, pentru preîntâmpinarea săvârșirii de noi infracțiuni;

probațiune prezentențială – evaluare psihosocială a personalității bănuțitului, învinuitului, inculpatului;

probațiune sentențială în comunitate – totalitate de activități orientate spre resocializarea persoanelor eliberate de pedeapsa penală a privațiunii de libertate, spre controlul comportamentului și al respectării obligațiilor acestora;

⁶ Publicat: 13.06.2008 în *Monitorul Oficial*, nr. 103-105, art. nr. 389. Data intrării în vigoare: 13.09.2008.

probațiune penitenciară – totalitate de activități socioeducative desfășurate în penitenciar și de activități de pregătire pentru liberarea persoanelor din locurile de detenție;

probațiune postpenitenciară – acordare de asistență persoanelor eliberate din locurile de detenție în scopul reintegrării lor în societate;

dosar personal – document confidențial de acumulare a tuturor materialelor legate de persoana în a cărei privință se desfășoară activități de probațiune;

bază de date – informație totală despre persoana în a cărei privință se desfășoară activități de probațiune;

consiliu consultativ al probațiunii – organ consultativ pentru optimizarea conlucrării tuturor organelor în realizarea politicii în sfera probațiunii;

consilier de probațiune – persoană care desfășoară nemijlocit activitate de probațiune;

asistență și consiliere – totalitate a măsurilor de reintegrare în societate a subiecților probațiunii.

Articolul 3. Subiecții probațiunii

(1) Subiecții ai probațiunii sînt:

- a) persoanele aflate în conflict cu legea penală;
- b) persoanele eliberate din locurile de detenție care solicită adaptare socială.

(2) Sînt în conflict cu legea penală persoanele:

- a) bănuite, învinuite, inculpate;
- b) eliberate de pedeapsă penală;
- c) eliberate de răspundere penală;
- d) condamnate la muncă neremunerată în folosul comunității, precum și cele private de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate.

Articolul 4. Drepturile și obligațiile subiecților probațiunii

(1) Persoana aflată în conflict cu legea penală are dreptul:

- a) să solicite și să primească informații despre condițiile controlului;
- b) să solicite și să primească informații despre asistență și consiliere;
- c) să solicite și să primească explicații referitor la drepturile sale;
- d) să participe la diverse programe organizate de organul de probațiune.

(2) Persoana aflată în conflict cu legea penală trebuie:

- a) să execute obligațiile stabilite de legislație și de instanța de judecată;
- b) să îndeplinească cerințele legitime ale personalului din organul de probațiune;
- c) să prezinte informații veridice la solicitarea personalului din organul de probațiune;
- d) să utilizeze la destinație asistența acordată de organul de probațiune.

(3) Cu persoanele eliberate din locurile de detenție care solicită adaptare socială se încheie contract de acordare a asistenței corespunzătoare. Condițiile și forma contractului sînt stabilite de Ministerul Justiției.

Articolul 5. Principalele direcții ale activității de probațiune

Principalele direcții ale activității de probațiune sînt:

- a) reflectarea tabloului psihosocial al persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- b) formularea de propuneri, pentru instanța de judecată, referitor la principalele activități care trebuie desfășurate cu persoana aflată în conflict cu legea penală în vederea facilitării procesului de soluționare a problemelor psihosociale;
- c) oferirea de informații referitor la persoana aflată în conflict cu legea penală, la familia ei și la mediul social din care provine;
- d) asigurarea cooperării persoanei aflate în conflict cu legea penală și conformării ei la condițiile care i s-au stabilit prin hotărîre judecătorească;
- e) consilierea subiectului probațiunii în rezolvarea dificultăților personale care au condus la săvîrșirea infracțiunii;
- f) desfășurarea programelor individuale și a programelor de grup, concentrarea resurselor din comunitate pentru soluționarea problemelor psihosociale ale subiecților probațiunii;
- g) controlul persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- h) coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori.

Articolul 6. Tipurile de probațiuni

Probațiunile sînt de următoarele tipuri:

- a) probațiune presentențială;
- b) probațiune sentențială în comunitate;
- c) probațiune penitenciară;
- d) probațiune postpenitenciară.

Articolul 7. Dosarul personal

(1) Persoanei aflate în conflict cu legea penală căreia i se aplică acțiuni de probațiune i se întocmește dosar personal. Acesta conține date referitoare la persoană, la fapta săvîrșită, hotărîrea judecătorească, obligațiile stabilite în termenul de probă, referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității, referatele periodice de control și de reintegrare socială, concluzii. Termenul de păstrare în arhivă a dosarului este de 5 ani.

(2) Datele incluse în dosarul personal sînt confidențiale. Cu permisiunea scrisă a persoanei, la dosarul ei pot avea acces: apărătorul, reprezentanții organizațiilor care desfășoară activități în domeniul respectării drepturilor omului sau al ocrotirii persoanelor condamnate.

Articolul 8. Probațiunea presentențială

(1) În cadrul probațiunii presentențiale, în privința bănuیتului, învinuitului, inculpatului se întocmește referat presentențial de evaluare psihosocială a personalității.

(2) Referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește la demersul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată.

(3) În privința unui minor, referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației.

Articolul 9. Referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului

(1) Referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, despre comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală.

(2) La întocmirea referatului presentențial de evaluare psihosocială a personalității se contactează membrii familiei, prietenii, colegii, alte surse de informație, cum ar fi psihologi, cadre didactice, asistenți sociali, medici, alți specialiști, precum și persoanele care pot contribui realmente la reflectarea tabloului psihosocial al personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului.

(3) Modul de întocmire a referatelor presentențiale de evaluare a personalității este stabilit de Ministerul Justiției.

Articolul 10. Probațiunea sentențială în comunitate

(1) În temeiul unei hotărâri judecătorești, în cadrul probațiunii sentențiale în comunitate se exercită controlul:

- a) asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; asupra persoanelor eliberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen; asupra persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei; asupra persoanelor eliberate de pedeapsă cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ;
- b) asupra executării pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, precum și a privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate.

(2) Categoriilor de persoane enumerate la alin. (1) li se pot aplica acțiunile din programele de resocializare și de reintegrare, de corecție a comportamentului social etc.

Articolul 11. Probațiunea penitenciară

(1) În cadrul probațiunii penitenciare, și anume în perioada de pregătire către liberare, se elaborează și se aplică persoanelor aflate în locurile de detenție programe de educație civică, etică și morală, de instruire profesională, de muncă educativă.

(2) Organul de probațiune, în colaborare cu administrația penitenciarului, poate contribui:

- a) la stabilirea de contacte oficiale preliminare cu instituții specializate în vederea creării unor posibilități de pregătire profesională, de reciclare și de perfecționare profesională în conformitate cu cerințele pieței forței de muncă;

- b) la stabilirea de contacte oficiale preliminare cu agențiile pentru ocuparea forței de muncă în vederea oferirii de informații veridice condamnăților despre locurile de muncă vacante și despre alegerea unui loc de muncă corespunzător, în vederea facilitării înregistrării lor la oficiul forței de muncă;
- c) la stabilirea de contacte cu agenții specializate pentru facilitarea închirierii de locuințe, la cererea persoanelor care nu au rude sau alte legături sociale;
- d) la stabilirea de contacte cu agenții specializate pentru facilitarea plasării persoanelor de vîrstă înaintată și a invalizilor în instituții de plasament, la cererea lor;
- e) la elaborarea și perfecționarea unor programe de scurtă și de lungă durată privind adaptarea socială a persoanelor care urmează a fi eliberate din locurile de detenție.

Articolul 12. Probațiunea postpenitenciară

Probațiunea postpenitenciară are drept scop acordarea de asistență și de susținere persoanelor eliberate din locurile de detenție, reintegrarea lor socială, în conformitate cu legislația în vigoare.

Articolul 13. Probațiunea în privința copiilor

(1) Probațiunea în privința copiilor se desfășoară ținându-se cont de obligativitatea respectării interesului superior al copilului și de scopul protecției temporare a copilului aflat în dificultate, al resocializării și al reintegrării lui în familia biologică sau adoptivă, în casă de copii de tip familial, precum și în comunitate.

(2) Acțiunile de probațiune în privința copiilor se axează pe:

- a) asigurarea procesului de reabilitare psihopedagogică a personalității;
- b) abordarea individuală a fiecărui caz, cu o atenție sporită, ținându-se cont de particularitățile personale și de particularitățile vârstei;
- c) stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a drepturilor copilului;
- d) monitorizarea situației pre- și postintegrare a copilului în familie;
- e) dezvoltarea capacității familiei și a comunității de a asigura asistență copilului și de a preveni riscul intrării lui în dificultate;
- f) relațiile cu mass-media în aplicarea măsurilor de probațiune față de minor, în scopul abordării tuturor problemelor doar prin prisma respectării interesului superior al copilului.

(3) În desfășurarea activităților de probațiune, personalul organului de probațiune poate participa:

- a) la elaborarea și la aprobarea programelor sectoriale, locale în domeniul protecției copilului și a familiei, la crearea de servicii comunitare de protecție socială;
- b) la elaborarea și la punerea în aplicare a sistemului de monitorizare și de evaluare a serviciilor de protecție a copilului și a familiei;
- c) la crearea, la nivel național și la nivel local, a unui sistem informațional care să includă date despre copil și despre familia aflată în dificultate sau în situații de risc, precum și despre instituțiile de protecție a copilului și a familiei;

- d) la dezvoltarea și la promovarea modelelor viabile de servicii comunitare de protecție a copilului și a familiei, de servicii de prevenire a intrării copiilor în dificultate și în sistemul rezidențial de îngrijire și educație, de servicii de asistență socială pentru copiii și familiile aflate în dificultate sau în situații de risc;
- e) la elaborarea unui mecanism de implicare a sectorului privat în soluționarea problemelor copilului și ale familiei.

Articolul 14. Principiile probațiunii

Activitatea de probațiune se desfășoară pe următoarele principii:

- a) respectarea drepturilor omului și a demnității umane, neadmiterea discriminării de orice natură;
- b) sprijinirea și încurajarea permanentă a subiecților probațiunii, asistați și consiliați, în vederea reintegrării lor în societate și asumării de responsabilitate pentru propriile acțiuni prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială;
- c) oportunitatea, întrucât activitatea de probațiune se desfășoară în orice fază a procesului penal pentru a asigura o reacție socială eficientă la fapta săvârșită, în dependență de situația psihosocială și de condițiile de fapt ale săvârșirii infracțiunii, și pentru a realiza cu succes o intervenție în soluționarea problemelor persoanei aflate în conflict cu legea;
- d) participarea comunității la procesul de asistență, de consiliere psihosocială și de control;
- e) diferențierea și individualizarea psihosocială a subiectului probațiunii și a infracțiunii pe care a săvârșit-o.

Capitolul II

ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII DE PROBAȚIUNE

Articolul 15. Organizarea activității de probațiune

- (1) Organizarea activității de probațiune se pune în sarcina Oficiului central și se realizează prin intermediul subdiviziunilor teritoriale.
- (2) Oficiul central și subdiviziunile sale teritoriale formează organele de probațiune.
- (3) Organele de probațiune intră în sistemul organelor Ministerului Justiției.
- (4) Regulamentul organului de probațiune se aprobă de Guvern.

Articolul 16. Funcțiile principale ale organului de probațiune

Organul de probațiune are următoarele funcții:

- a) prezentarea de referate prezentențiale de evaluare psihosocială a personalității;
- b) aplicarea programelor de corecție a comportamentului social;
- c) coordonarea executării unor anumite categorii de pedepse;
- d) exercitarea controlului asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, a persoanelor liberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen, a persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei, a persoanelor liberate de răspundere penală;

- e) exercitarea controlului asupra aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ;
- f) acordarea de asistență și de consiliere postpenitenciară;
- g) coordonarea activității reprezentanților altor autorități publice centrale și autorităților publice locale, organizațiilor neguvernamentale a căror activitate are legătură directă sau tangențială cu probațiunea;
- h) implementarea programelor de corecție socială a subiecților probațiunii;
- i) colaborarea cu penitenciarele în partea pregătirii persoanelor pentru liberare din locurile de detenție.

Articolul 17.

Finanțarea activității de probațiune

Activitatea de probațiune se finanțează de la bugetul de stat și din alte surse neinterzise de lege.

Articolul 18. Baza de date

(1) Informația despre persoanele aflate în conflict cu legea se introduce în baza de date.

(2) Volumul informației incluse în baza de date, modul includerii și utilizării ei se stabilesc de guvern.

(3) Informația inclusă în baza de date este protejată în conformitate cu legislația.

Articolul 19. Consiliul consultativ al probațiunii

(1) Pentru optimizarea conlucrării organelor în realizarea unei politici unitare în sfera probațiunii se creează Consiliul consultativ al probațiunii.

(2) Componenta Consiliului consultativ al probațiunii și regulamentul lui se aprobă de Ministerul Justiției.

Articolul 20. Colaborarea organelor

de probațiune cu alte autorități și organizații

(1) Organele de probațiune, potrivit competenței lor, colaborează cu autorități publice și organizații neguvernamentale.

(2) Autoritățile administrației publice locale pot acorda ajutor organelor de probațiune prin acordarea de spații pentru desfășurarea activității de probațiune, prin crearea de centre de reabilitare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, prin finanțarea diverselor programe legate de probațiune.

(3) Organizațiile neguvernamentale, inclusiv cele externe, pot acorda ajutor organelor de probațiune.

Capitolul III

STATUTUL PERSONALULUI ORGANELOR DE PROBAȚIUNE

Articolul 21. Personalul organelor de probațiune

(1) Personalul organelor de probațiune se constituie din angajații Oficiului central și ai subdiviziunilor teritoriale (cu excepția personalului tehnic).

(2) Participanți la probațiune pot fi și voluntarii, adică persoanele care și-au exprimat voința de a lua parte la desfășurarea activităților de probațiune. Voluntarii își desfășoară activitatea în bază de acord de colaborare. Lor li se compensează cheltuielile pentru transport și pentru rechizite de birou.

(3) Personalul organelor de probațiune dispune de legitimație și de insignă, ale căror modele sînt aprobate de guvern.

(4) Personalul organelor de probațiune este salarizat conform Legii cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar și altor acte normative.

(5) La funcție în organele de probațiune pot pretinde persoanele care întrunesc exigențele Legii serviciului public.

Articolul 22. Consilierii de probațiune

(1) Activitatea de probațiune se desfășoară nemijlocit de către consilierii de probațiune.

(2) Persoana care exercită funcția de șef al subdiviziunii teritoriale de asemenea este consilier de probațiune.

(3) În fiecare subdiviziune teritorială se numește cîte un consilier de probațiune specializat în lucrul cu copiii.

Articolul 23. Competența consilierului de probațiune

În exercitarea atribuțiilor de serviciu, consilierul de probațiune:

- a) ține evidența și exercită controlul persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, al persoanelor eliberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen și al persoanelor condamnate cu amînarea executării pedepsei;
- b) coordonează executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității și a pedepsei privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate;
- c) exercită controlul asupra aplicării măsurilor de constrîngere cu caracter educativ;
- d) întocmește referate prezentențiale de evaluare psihosocială a personalității, solicitate de instituțiile competente;
- e) transmite referatul către penitenciarul în care este deținută persoana;
- f) ține dosarele persoanelor aflate în conflict cu legea penală;
- g) desfășoară acțiuni de resocializare și de reintegrare a subiecților probațiunii;
- h) participă la ședințele de judecată, la solicitarea instanței, în momentul prezentării referatului prezentențial de evaluare psihosocială a personalității;
- i) inițiază procedura de stimulare sau de sancționare a persoanelor aflate în conflict cu legea penală și expediază demersurile respective în instanța de judecată;
- j) organizează implementarea programelor educative și de profilaxie în privința persoanelor minore aflate în conflict cu legea și a celor eliberate din locurile de detenție;

- k) întocmește rapoarte periodice privind acordarea de consultații și de asistență psihosocială, precum și privind exercitarea controlului asupra subiectului probațiunii;
- l) în baza activității practice și teoretice, formulează propuneri în vederea dezvoltării activităților de probațiune;
- m) păstrează confidențialitatea datelor de care a luat cunoștință în executarea obligațiilor de serviciu, chiar și după încetarea activității de probațiune, cu excepția interogatoriilor efectuate de către organul de urmărire penală sau de instanța de judecată;
- n) încheie contracte cu persoane liberate din locurile de detenție.

Articolul 24. Drepturile consilierului de probațiune

(1) Consilierul de probațiune are următoarele drepturi:

- a) să citeze, pentru a desfășura activități de probațiune, subiecții probațiunii;
- b) să ceară persoanelor aflate în conflict cu legea penală îndeplinirea obligațiilor impuse;
- c) să i se asigure, în limita scopului activității sale, accesul la dosarele penale și la cele contravenționale ale subiecților probațiunii;
- d) să aibă acces liber în penitenciare, dacă este necesar exercitării atribuțiilor de serviciu;
- e) să viziteze subiecții probațiunii la locul aflării lor, la locul de trai, de muncă sau de învățătură;
- f) să adreseze avertizări persoanelor aflate în conflict cu legea penală și celor care își încalcă obligațiile;
- g) să solicite autorităților publice centrale și locale, instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor sau persoanelor fizice informații necesare desfășurării activităților de probațiune;
- h) să înainteze propuneri referitor la programele guvernamentale de adaptare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție.

(2) Consilierul de probațiune are și alte drepturi prevăzute de lege.

Articolul 25. Protecția juridică a personalului organelor de probațiune

(1) Personalul organelor de probațiune se află sub protecția statului.

(2) Cerințele legitime ale personalului organelor de probațiune sînt executorii pentru persoanele cu funcție de răspundere și pentru alte persoane. Neexecutarea cerințelor legitime, legate de îndeplinirea obligațiilor de serviciu, ale personalului organelor de probațiune, precum și împiedicarea, de către persoanele cu funcție de răspundere și de către alte persoane, a executării obligațiilor personalului atrag răspundere conform legislației.

(3) Personalul organului de probațiune este supus asigurării de stat obligatorii prin efectul legii din contul mijloacelor de la bugetul de stat, suma asigurată fiind egală cu suma drepturilor bănești pe 10 ani din ultima funcție.

(4) Sumele asigurate se plătesc:

- a) în caz de deces al angajatului organului de probațiune, survenit în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu, persoanelor care se aflau la întreținerea acestuia, cu titlu de ajutor unic, egal cu suma drepturilor bănești pe 10 ani ale celui decedat; în afară de aceasta, timp de 5 ani, li se plătește lunar suma drepturilor bănești lunare ale celui decedat; la expirarea termenului indicat, se stabilește pensie de urmaș conform Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat;
- b) în caz de invaliditate a angajatului organului de probațiune survenită în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau de invaliditate survenită în cel mult 3 ani de la eliberare din serviciu ca urmare a unei boli contractate în perioada satisfacerii serviciului, dacă nu există temei de acordare a pensiei pentru vechime în muncă; sumele de asigurare sub formă de drepturi bănești lunare se plătesc angajatului organului de probațiune pînă la restabilirea capacității de muncă, dar nu mai mult de 5 ani; după expirarea acestui termen, se stabilește pensie de invaliditate.

(5) Modul de constatare a decesului sau a survenirii invalidității în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu se stabilește prin regulament, aprobat de Ministerul Justiției de comun acord cu Ministerul Sănătății.

Capitolul IV

DISPOZIȚII TRANZITORII ȘI FINALE

Articolul 26

(1) Prevederile prezentei legi intră în vigoare la expirarea a 3 luni de la data publicării.

(2) Persoanele care, pînă la data intrării în vigoare a prezentei legi, au desfășurat activități de probațiune conform Codului de executare al Republicii Moldova își vor continua activitatea. (3) Guvernul, în termen de 3 luni din data publicării prezentei legi:

- a) va prezenta Parlamentului propuneri de aducere în concordanță cu ea a actelor legislative;
- b) va adopta actele normative necesare executării ei;
- c) va asigura revizuirea și anularea actelor normative ce contravin acestei legi.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Marian LUPU

Nr. 8-XVI. Chișinău, 14 februarie 2008.

În baza acestor reglementări, are loc definitivarea cadrului normativ-juridic prin elaborarea actelor subordonate legilor, inclusiv a reglementărilor interne ale serviciului de probațiune.

Din reglementările normativ-juridice și bunele practici de probațiune, pot fi deduse următoarele principii ale probațiunii:

1. **Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale** ale omului, respectarea *demnității umane*;
2. **Neadmiterea discriminării**;
3. **Ajutorul imediat**, ce presupune că persoana în conflict cu legea beneficiază de suportul consilierului de probațiune în termene cât mai restrânse;
4. **Sprijinirea și încurajarea permanentă** a subiecților probațiunii, asistați și consiliați, în vederea reintegrării lor în societate și asumării de responsabilitate pentru propriile acțiuni prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială;
5. **Apropierea**, ce presupune reducerea la maxim a distanței geografice, dar și psihologice, astfel încât clientul să simtă un sprijin permanent din partea consilierului de probațiune, să existe încredere reciprocă pentru realizarea adecvată a responsabilităților asumate;
6. **Oportunitatea**, ce presupune dozarea intervenției, implicarea ori de câte ori este necesară, dar fără exces. Tot de aici derivă și **principiul minimei intervenții**, ce presupune că nu trebuie utilizată mai multă constrângere și monitorizare decât sînt necesare;
7. **Individualizarea și continuitatea**, ce presupune că intervențiile consilierului de probațiune trebuie să corespundă nevoilor sociale ale persoanei în conflict cu legea penală și că aceste intervenții au un caracter organizat, fiind bazate pe un traseu de reintegrare socială;
8. **Participarea comunității** la procesul de asistență, consiliere psihosocială și de monitorizare a comportamentului subiectului probațiunii. De aici derivă și **principiul coordonării eforturilor**, care ne sugerează rolul consilierului de probațiune de manager de servicii comunitare;
9. **Eficienței și normalizării**, ce presupune că eforturile consilierului de probațiune urmează a se solda cu reintegrarea deplină în comunitate a persoanei în conflict cu legea și reducerea la maxim a diferenței dintre clientul serviciului de probațiune și alți membri ai comunității respective.

2.3. Probațiunea presentențială în privința copilului aflat în conflict cu legea

Probațiunea presentențială este faza în care se desfășoară primele activități de asistență și consiliere psihosocială ce se acordă copilului aflat în sistemul de justiție, și anume atunci cînd cauza se află în faza de urmărire penală sau în procedură de judecată pînă la pronunțarea și intrarea în vigoare a sentinței.

La această fază, rolul consilierului de probațiune constă în:

- a oferi organului de urmărire penală și instanței de judecată informații corecte și relevante despre persoana învinutului sau inculpatului, despre perspectivele de

- reintegrare ale acestuia, precum și despre riscul de recidivă sau de autovătămare pe care acesta îl prezintă. Aceste informații sînt cuprinse în **referatul prezentențial de evaluare psihosocială**. Acest referat, realizînd o primă evaluare a persoanei aflate în conflict cu legea, urmează a fi reflectat în decizia organului de urmărire penală respectiv în sentința instanței și, implicit, în planul de supraveghere al consilierului de probațiune în lucrul său de reintegrare socială a persoanei deja condamnate;
- a răspunde la nevoile emoționale și practice urgente ale bănuiților/învinuiților/inculpaților.

Referatul de evaluare psihosocială întocmit în privința persoanelor aflate în conflict cu legea

Referatul de evaluare psihosocială reprezintă un document întocmit de serviciul de probațiune, la solicitarea organului de urmărire penală și a instanței de judecată, în cazul în care nu a fost solicitat în faza de urmărire penală. Referatul cuprinde informații referitoare la minorul aflat în conflict cu legea, modul său de viață, familie, societate (vecini, școală, policlinică, loc de muncă, cerc de prieteni), date privind fapta comisă și o evaluare a gravității acesteia, precum și a atitudinii minorului față de presupusa infracțiune și circumstanțele ei, date referitoare la riscul de recidivă, acestea fiind menite să contribuie la stabilirea necesității aplicării arestului preventiv, la faza de urmărire penală sau a oricărei altei măsuri de pedeapsă, în procesul judecării cauzei. Evaluarea prezentențială reprezintă o activitate importantă necesară a fi desfășurată în faza inițială a înfăptuirii justiției.

Referatele au un caracter consultativ, în sensul că organul de urmărire penală și instanțele de judecată pot să țină cont de informațiile oferite și propunerile formulate.

Deci, referatul de evaluare este instrumentul prin care serviciul de probațiune comunică cu organul de urmărire penală, cu procuratura, cu instanța. Rolul său este de a asista instanța în procesul de individualizare a pedepsei, oferind o evaluare profesională a naturii și cauzelor care au condus la instalarea comportamentului antisocial, precum și a măsurilor care trebuie luate pentru a reduce probabilitatea de recidivă. Acest document trebuie, deci, să fie imparțial, echilibrat și bazat pe date factuale.

În privința comportamentului infracțional, consilierul de probațiune accentuează de cele mai multe ori latura evolutivă a comportamentului uman, din copilărie pînă la maturitate. De asemenea, conduita copilului în conflict cu legea este așezată în contextul relațiilor interumane și a circumstanțelor comiterii faptei.

PROCESUL DE EVALUARE

Evaluarea este o parte esențială, ce acționează ca o etapă pregătitoare, stabilind o bază fermă pe care se vor clădi celelalte etape ale procesului de ajutor. Ea precede orice demers de intervenție psihosocială și trebuie de reținut că este un proces ciclic, desfășurîndu-se pe toată perioada lucrului cu beneficiarul, indiferent de forma pe

care o va lua intervenția, pentru că este necesară o permanentă reevaluare a clienților, în funcție de schimbarea circumstanțelor.

În literatura de specialitate întâlnim trei tipuri de evaluare utilizate în activitatea de probațiune socială și supraveghere, definite în funcție de momentul în care aceasta are loc: *inițială, continuă și finală*.

Evaluarea inițială se realizează cu două finalități distincte, care însă uneori se întrepătrund. Una dintre finalități este întocmirea referatului de evaluare și aceasta este obiectul analizei pe care o vom realiza în cadrul acestui ghid. Cea de a doua finalitate este schițarea unui plan de intervenție, sub forma planului de supraveghere sau sub cea a planului de probațiune socială. Spuneam că se întrepătrund, deoarece, în cazul în care instanța a solicitat întocmirea unui referat de evaluare, anterior pronunțării unei sentințe, care prevede suspendarea pedepsei sub supraveghere pentru un inculpat, referatul de evaluare întocmit anterior poate servi drept bază pentru o evaluare în vederea realizării planului de intervenție, însă nu o poate substitui pe aceasta, care este mai amplă, în special în cazul în care se realizează în scopul întocmirii planului de probațiune.

Evaluarea continuă este folosită pe perioada intervenției, în scopul revizuirii planului de supraveghere și adaptării acestuia la dinamica nevoilor persoanei condamnate și în scopul măsurării progreselor obținute în activitatea de probațiune socială. În cazul în care instanța solicită acest lucru, evaluarea continuă se poate concretiza într-un referat de evaluare a persoanei condamnate. În cazurile în care instanța nu solicită un referat de evaluare a persoanei condamnate, această evaluare se regăsește într-un raport de evaluare, întocmit cu o periodicitate de șase luni și atașat dosarului persoanei condamnate. Acest tip de evaluare se mai folosește pentru măsurarea progreselor și revizuirea programelor în activitatea de asistență și consiliere oferită persoanelor aflate în penitenciar sau persoanelor eliberate din aceste forme de detenție.

Evaluarea finală se realizează la încheierea supravegherii și se referă la modul în care condamnatul a îndeplinit obligațiile impuse în sarcina sa de către instanța de judecată și la eficiența metodelor și tehnicilor utilizate de către consilierul de probațiune pentru atingerea acestui obiectiv.

Planificarea evaluării

Prima etapă pe care trebuie s-o urmărim în acest proces o reprezintă **planificarea evaluării beneficiarului**, extrem de importantă. Înainte de a demara procesul de evaluare, trebuie să ținem seama de câteva principii care stau la baza unei activități eficiente cu beneficiarul:

- este necesar să ținem seama și de impactul posibil al evaluării asupra persoanei (*și să respectăm acel principiu care spune că vom aduna minimum necesar de date, nu maximum posibil*); **scopul evaluării** este acela de a cunoaște și înțelege beneficiarul dintr-o anumită perspectivă și nu de a afla detalii despre întreaga viață a acestuia;

- este importantă implicarea cât mai activă a beneficiarului în procesul evaluării, avantajele unei relații de parteneriat fiind încrederea mai mare în persoana consilierului și, implicit, o relație de lucru pozitivă, mai multe oportunități pentru o colaborare și cooperare eficientă, atmosferă care permite beneficiarului să fie mai relaxat.

Cum implicăm beneficiarul activ în procesul evaluării? Fiind onest cu el și explicându-i scopul evaluării, a importanței colaborării sale în obținerea unei imagini cât mai complete despre persoana sa, precum și aducându-i la cunoștință pașii care vor fi făcuți pe parcursul acestui proces și persoanele/instituțiile la care vom apela pentru a obține date suplimentare. De asemenea, respectând toate principiile lucrului cu beneficiarul, avînd o atitudine deschisă, onestă, de acceptanță, nediscriminare. Nu trebuie să uităm că, întotdeauna, prin tot ceea ce facem în calitate de consilieri, oferim un model clienților noștri, iar acest model trebuie să fie unul pozitiv.

Referindu-ne la evaluarea inițială realizată în scopul întocmirii referatului de evaluare, **planificarea evaluării** presupune: *stabilirea scopului evaluării, alegerea metodelor, stabilirea surselor de informații, stabilirea timpului pe care îl avem la dispoziție pentru realizarea evaluării.*

Stabilirea scopului evaluării. În acest caz, scopul este acela de a oferi judecătorului o analiză a modului de funcționare a comportamentului infracțional al persoanei pentru care s-a solicitat referatul de evaluare, a modului în care anumite condiții sociale, psihologice, medicale se transformă în factori criminogeni și a modului în care se poate acționa asupra acestor factori pentru scăderea riscului de recidivă și probațiunea socială a inculpatului. Este, deci, mai mult decît o prezentare a unor date factuale, care pot exista în dosarul penal al inculpatului, provenind din alte surse (anchete sociale, expertize medico-legale).

În acest context, este important să amintim că responsabil de ceea ce se întîmplă pe parcursul interviurilor, deci, de conducerea discuției spre scop, este consilierul de probațiune. Astfel, urmărind scopul evaluării (anunțat în prealabil intervievatului), nu se recomandă să răspundem afirmativ tuturor solicitărilor clienților (ex.: îți cere să-l ascuți, vorbind detaliat despre toate problemele pe care le-a avut pînă în prezent), aceasta ducînd uneori la pierderea firului roșu al interviului. Dacă inculpatul dorește să continue relația profesională și după finalizarea referatului de evaluare, îi vom spune care sînt condițiile în care i se poate oferi asistență și consiliere și de către cine, urmînd a face o planificare a acesteia.

Evaluarea inițială a copilului aflat în conflict cu legea pentru care s-a solicitat referatul de evaluare

Acest capitol cuprinde, pe de o parte, prezentarea unor date factuale legate de componența familiei, situația materială a acesteia, spațiul locativ de care dispune, problemele de sănătate, adicțiile și antecedentele penale în cadrul familiei, grupul de

prieteni ai persoanei, vecinătatea, dar și analiza locului și rolului persoanei pentru care s-a solicitat referatul de evaluare în cadrul acestui mediu social, relațiile sale cu familia, grupul de prieteni și cu vecinii și impactul pe care aceste relații îl au asupra comportamentului său.

Trebuie acordată atenție informațiilor care sînt relevante, se analizează acei factori care au avut impact asupra comportamentului său infracțional. De exemplu, se prezintă problemele de sănătate ale membrilor familiei numai în condițiile în care aceste probleme au interferat cu funcționarea socială, în parametri normali, a persoanei, luînd forma unor frustrări sau nevoi resimțite puternic de persoana în cauză, pentru soluționarea cărora a recurs la metode ilicite. Un aspect important este analiza sistemului de valori al persoanei și factorii care au contribuit la formarea acestui sistem de valori: familia, prietenii, anumite experiențe de viață etc. În privința grupului de prieteni, este important să se analizeze locul pe care îl ocupă în grup (de ex., lider, marginalizat, model etc.), nevoile pe care i le satisface grupul de prieteni (socializare, valorizare, afecțiune etc.) și felul în care acesta compensează carențe ale mediului familial, în special în cazul copiilor și tinerilor. În acest context, este important să se analizeze gradul de influențabilitate al persoanei și modul în care grupul de prieteni îi influențează decizia dezvoltării și menținerii comportamentului infracțional.

Analiza acestor factori se face în dublu sens: atît al identificării în rîndul acestor condiții sociale a factorilor care favorizează comportamentul infracțional, cît și al identificării factorilor protectivi, care pot fi antrenați ca resurse pentru probațiunea socială a persoanei. Există un subcapitol distinct în structura referatului de evaluare, destinat enunțării celor două tipuri de factori (*factori care influențează sau care pot influența conduita generală a persoanei*), însă aceștia trebuie evidențiați în acest capitol de analiză, astfel încît enunțarea lor într-o manieră sintetică în subcapitolul menționat să decurgă logic din analiza mediului social.

Evaluarea comportamentului. Analiza comportamentului poate genera o gamă vastă de informații, dar ține de abilitățile consilierului de probațiune, modul în care reușește să dea sens acestor informații.

Există cîteva întrebări la care consilierul de probațiune trebuie să caute răspuns în demersurile sale de a realiza o evaluare a comportamentului infracțional:

- Este acesta un comportament singular? Care sînt factorii ce l-au determinat?
- Dacă s-a manifestat anterior acest comportament, sînt aceași factori care l-au determinat sau sînt diferiți?
- Există patern infracțional: similarități în privința tipului faptei, a modului de comitere a faptei, a contextului comiterii faptei, a factorilor care au determinat comiterea faptei?
- Care consecințe reîntăresc comportamentul, favorizează perpetuarea lui?
- Cum a reacționat la alte sancțiuni?
- Ce modalități de sancționare au inhibat comportamentul în istoria personală a persoanei evaluate?

- Persoana afișează acest comportament pentru a obține anumite rezultate (consecințe) sau pentru a evita altele?

În acest caz, este important să se acorde atenție modului în care explicațiile persoanei asupra comportamentului său se leagă de această ipoteză.

STABILIREA RELAȚIEI PROFESIONALE CU BENEFICIARUL

Relația profesională dintre consilier și minorul pentru care s-a solicitat referatul de evaluare se desfășoară într-un cadru procedural și etic, determinat în reglementările legislative, metodologia și etica specifice activității de integrare socială și supraveghere în Republica Moldova.

În organizarea și funcționarea serviciului de probațiune se desprind câteva reglementări privind desfășurarea în **timp** a relației cu beneficiarul minor, în cazul activității de întocmire a referatelor de evaluare solicitate de instanțele de judecată. Astfel, după înregistrarea solicitării adresate de instanța de judecată serviciului pentru întocmirea referatului de evaluare, șeful serviciului va desemna un consilier de probațiune responsabil pentru culegerea informațiilor și întocmirea referatului de evaluare. Consilierul desemnat să întocmească referatul de evaluare trebuie să-și desfășoare activitatea după cum urmează:

- stabilește de îndată – dar **nu mai târziu de 3 zile** de la data primirii solicitării instanței de judecată – locul, data și ora primei întrevederi cu minorul pentru care s-a solicitat referatul de evaluare și reprezentantul legal al acestuia;
- prima întrevedere cu minorul și reprezentantul legal trebuie să aibă loc **în termen de 3 zile** de la data primirii solicitării instanței de judecată;
- înaintează referatul de evaluare instanței de judecată **în termen de 14 zile** de la înregistrarea solicitării.

Din punctul de vedere al spațiului de desfășurare a relației dintre consilierul de probațiune desemnat să întocmească referatul de evaluare și minorul pentru care s-a solicitat referatul, există câteva locații în care se pot desfășura întâlnirile între aceștia în scopul culegerii informațiilor necesare întocmirii referatului:

- la biroul serviciului de probațiune;
- la domiciliul persoanei pentru care s-a solicitat referatul de evaluare;
- într-un spațiu pus la dispoziție de către poliție, în cazul în care persoana pentru care s-a solicitat referatul de evaluare se află în arest preventiv;
- într-un spațiu pus la dispoziție în penitenciar, în cazul în care persoana pentru care s-a solicitat referatul de evaluare se află în arest preventiv sau este condamnat pentru o infracțiune anterioară în cadrul penitenciarului.

Fiecare dintre aceste locuri de desfășurare a întâlnirilor dintre consilierul de probațiune și persoana pentru care s-a solicitat referatul de evaluare prezintă un anumit specific.

În cazul în care locul stabilit de desfășurare a întâlnirii cu persoana pentru care s-a solicitat referatul de evaluare este biroul serviciului de probațiune, consilierul

de probațiune trebuie să acorde atenție cîtorva aspecte privitoare la crearea unei ambianțe favorabile desfășurării în bune condiții a interviului.

Este indicat ca încăperea destinată desfășurării interviurilor să fie dotată cu minimum o masă și două scaune, acestea fiind așezate de aceeași parte a mesei și nu de o parte și de cealaltă a ei, pentru a se evita, astfel, crearea barierelor fizice în comunicarea dintre consilier și persoana interviuată și pentru a se evita situația de confruntare, indusă de poziționarea față în față a interlocutorilor.

Pentru a putea controla durata interviului, fără a privi prea des ceasul de mînă, situație care ar putea fi stînjenitoare pentru persoana interviuată, creîndu-i acesteia impresia că nu este ascultată cu interes sau că ar trebui să-și întrerupă relatarea, este bine ca în încăpere să fie un ceas de perete sau pe masă, astfel încît să fie vizibil fără efort.

În condițiile în care serviciul nu dispune de un spațiu special destinat desfășurării interviurilor și acestea au loc în aceeași încăpere care servește drept spațiu pentru birourile consilierilor de probațiune, consilierul trebuie să ia cîteva măsuri care să asigure un minimum de confort persoanei interviuate din punctul de vedere al confidențialității și să nu fie distras de stimulii din jur. Astfel, se poate dovedi utilă așezarea scaunului persoanei interviuate așa încît aceasta să stea cu spatele spre ceilalți consilieri din încăpere.

În cazul în care interviul se desfășoară la domiciliul copilului pentru care s-a solicitat referatul de evaluare, consilierul de probațiune are într-o mai mică măsură posibilitatea de a interveni în amenajarea spațiului de desfășurare a interviului, însă poate cere celorlalți membri ai familiei să îl lase singur cu persoana interviuată, evitînd astfel posibila reținere a persoanei interviuate de a relata anumite aspecte legate de relațiile din cadrul familiei sau de comiterea infracțiunii în prezența altor membri ai familiei sale. De asemenea, se evită deturnarea cursului interviului prin intervențiile celorlalți membri ai familiei aflați în încăpere.

În situația în care consilierul obține informații din dosarul penal sau din alte surse privind agresivitatea persoanei pentru care s-a solicitat referatul de evaluare, există posibilitatea de a se deplasa la domiciliul acesteia însoțit de un coleg. Dacă astfel de semnale sînt recepționate de consilier imediat după primul contact cu beneficiarul sau cu un membru al familiei sale, care ar putea fi violent, în loc de a intra în locuința acestuia pentru a continua interviul, este mai potrivită invitarea persoanei la biroul serviciului de probațiune pentru desfășurarea interviului într-un mediu care oferă siguranță.

Dacă copilul pentru care s-a solicitat referatul de evaluare se află în arestul poliției sau în penitenciar, în cele mai multe cazuri, consilierul de probațiune va fi acompaniat în timpul desfășurării interviului de către un lucrător de poliție, respectiv, un subofițer responsabil cu paza. Acest fapt ar putea crea disconfort persoanei interviuate și dăuna calității informațiilor obținute. Din motive legate de regulamentul intern al instituțiilor menționate și de siguranța deținerii, acest inconvenient, cel mai adesea, nu poate fi depășit, însă și în acest caz poate fi redus

prin invitarea persoanei intervievate să se așeze cu spatele la cea de a treia persoană sau prin rugămintea adresată polițistului sau subofițerului de a supraveghea desfășurarea interviului din capătul încăperii opus locului unde se desfășoară interviul sau chiar de la intrarea în încăpere, astfel încât să fie posibilă intervenția sa în caz de necesitate, fără a afecta în prea mare măsură desfășurarea interviului. Aceste inconveniente pot fi diminuate datorită dezvoltării unei relații de colaborare între consilierul de probațiune și polițistul sau subofițerul responsabil cu paza, astfel încât reușita interviului să fie obiectivul comun al ambilor profesioniști. Pentru aceasta, este necesară cunoașterea și respectarea de către consilierul de probațiune a regulilor privitoare la accesul în cadrul acestor instituții și la conduita față de persoanele arestate sau deținute.

Interviul pentru întocmirea referatului de evaluare pentru o persoană aflată în arest sau în detenție se desfășoară cu participarea unui educator din cadrul serviciului cultural-educativ din cadrul penitenciarului. În acest caz, datorită similarităților privind tipul de relație profesională care se dezvoltă între cei doi profesioniști și persoana intervievată, educatorul poate participa activ la desfășurarea interviului, favorizând procesul de culegere a informațiilor. Consilierul de probațiune poate intra în penitenciar numai cu permisiunea judecătorului care a aplicat măsura preventivă sub formă de arest.

Cadrul etic, în care se desfășoară relația profesională dintre consilierul de probațiune și persoana pentru care s-a solicitat întocmirea referatului de evaluare, cuprinde **principii și valori** specifice, dezvoltate în cadrul activității de probațiune din țările cu tradiție în domeniu.

Principiile și valorile se însușesc de către consilierii de probațiune în cadrul studiilor universitare și programelor de pregătire profesională inițială și continuă și se dezvoltă în experiența practică a acestora. Interiorizate, aceste principii și valori se concretizează în **atitudini** ale consilierilor de probațiune socială față de persoanele cu care dezvoltă o relație profesională și în **cultura organizațională** a serviciilor de probațiune socială și supraveghere.

În cadrul acestui ghid, vom face referire la principiile și valorile relevante, cu deosebire pentru componenta activității de probațiune, căreia îi este destinat ghidul, și anume întocmirea referatelor de evaluare, cu mențiunea că aceste principii se aplică întregii activități de probațiune socială, însă ar trebui completate cu altele, pentru a reconstitui întregul cadru etic al acestui domeniu de activitate.

Astfel, unul dintre principiile importante în activitatea de întocmire a referatelor de evaluare este **onestitatea**. Aceasta se regăsește în atitudinea consilierului de probațiune față de persoana pentru care s-a solicitat întocmirea referatului de evaluare încă din stadiul dezvoltării relației profesionale, în modul în care consilierul de probațiune îi prezintă beneficiarului rolul său și al referatului de evaluare, posibilitatea pe care acesta o are de a refuza colaborarea cu consilierul de probațiune și consecințele pe care le va avea acest refuz (consemnarea în cadrul referatului de evaluare a refuzului de a colabora), precum și precizarea limitelor **confidențialității**.

Persoana pentru care s-a solicitat întocmirea referatului de evaluare, cunoscând modul în care va fi folosit referatul de evaluare și informațiile cuprinse în acesta, limitele confidențialității și posibilitatea sa de a refuza să colaboreze cu consilierul de probațiune, va avea posibilitatea de a lua o hotărâre cu privire la acceptarea colaborării pentru întocmirea referatului de evaluare și cu privire la informațiile pe care le oferă consilierului de probațiune. Acest lucru este important pentru ca acesta să nu aibă false așteptări față de consilierul de probațiune și rolul acestuia. Așteptările ar genera o serie de frustrări și sentimente negative ale persoanei față de consilierul de probațiune, cum ar fi pierderea încrederii față de acesta, într-o etapă care poate reprezenta doar un stadiu inițial în relația consilierului de probațiune cu persoana în cauză, în cazul în care aceasta, după finalizarea procesului penal, va fi încredințată în supravegherea serviciului de probațiune.

Respectul se regăsește într-o atitudine politicoasă a consilierului de probațiune față de persoana pentru care s-a solicitat întocmirea referatului de evaluare, de valorizare și de nediscriminare a acesteia datorită comportamentului său sau apartenenței sale la o anumită etnie sau categorie socială.

Acceptarea se regăsește într-o atitudine nonpunitivă a consilierului de probațiune, în stadiul de evaluare acesta încercând să înțeleagă comportamentul persoanei și nu s-o judece, iar ulterior, în stadiul de consiliere pentru schimbarea comportamentului, într-o atitudine care relevă faptul că nu persoana este indezirabilă, ci un anumit comportament al său.

Aceste principii acționează nu declarativ, ci, interiorizate de către consilierul de probațiune, ele se află în spatele comportamentului său profesional și îl ajută pe acesta să dezvolte o relație profesională eficientă cu beneficiarul și să rezolve, uneori, conflictul de valori generat de bipolaritatea suport–autoritate specifică activității de probațiune socială.

STRUCTURA REFERATULUI DE EVALUARE PSIHOSOCIALĂ

Referatul de evaluare psihosocială a personalității persoanei în conflict cu legea constituie, ca formă, un bloc de informații referitoare la:

- personalitatea acestuia, de asemenea la micromediul și mediul social în care s-a născut și s-a dezvoltat aceasta;
- sinteza acestor informații în scopul determinării principalelor probleme cu care se confruntă persoana;
- evaluarea riscului de recidivă.

Acestea sînt grupate în capitole aparte, după cum urmează:

1. Introducere.
2. Sursele de informații.
3. Date privind persoana pentru care a fost solicitat referatul de evaluare:
 - mediul familial și social;
 - situația școlară;
 - cercul de prieteni.

4. Date privind comportamentul bănuیتului/ învinuitului/ inculpatului:
 - trecutul infracțional;
 - comportamentul persoanei înainte și după comiterea presupusei infracțiuni.
5. Factorii care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitat referatul de probațiune.
6. Perspectivele de reintegrare în societate.

1. În **Introducere** sînt cuprinse informațiile referitoare la: identificarea persoanei, fapta sau faptele pentru care este bănuیت/învinuit/inculpat, data solicitării referatului și numele consilierului de probațiune care a întocmit referatul.

2. Sursele de informații sînt precizate în partea a doua. Sînt precizate și sursele care nu au putut fi contactate, și modalitatea în care au fost culese informațiile (interviu, documentare etc.). Consultarea materialelor constituie pentru consilierul de probațiune sursa de informație ce necesită a fi în primul rînd examinată și, doar în cazul unor neclarități, verificată.

3. Datele privind persoana pentru care a fost solicitat referatul de evaluare. Indicatori relevanți în acest sens pot fi:

- istorie personală: nume/prenume, vîrstă, starea sănătății, eșecuri semnificative, pierderi (părinți, bunici), dificultăți de învățare, impulsivitate, valori etc.;
- familie: relații din familie, tip de disciplinare, atașament, izolare socială, satisfacție maritală etc.;
- condiții de locuit, venituri, vecinătate etc.;
- dependență: alcool, droguri, jocuri de noroc;
- școala: succes sau eșec, abandon;
- prieteni: modele de comportament;
- stil de viață: își asumă riscuri, contact cu persoane deviante, petrecerea timpului liber;
- locul de muncă: stabilitatea la locul de muncă, satisfacție, calificări etc.

4. Date privind comportamentul beneficiarului. Se are în vedere principiul „comportamentul anterior este un indicator al comportamentului viitor”. Un loc special în acest capitol al referatului îl are estimarea riscului de recidivă. Această estimare se realizează pentru a evalua în ce măsură privarea de libertate este necesară, precum și pentru a stabili nivelul de supraveghere de care inculpatul are nevoie.

Indicatori relevanți:

- aspecte predelinvențiale: abandon, fugă de acasă, cerșitul, vagabondajul, folosirea substanțelor stupefiante etc.;
- numărul și tipul antecedentelor penale;
- circumstanțe, planificare, locuri etc.;
- în grup sau individual; cui aparține ideea (cine a fost inițiatorul)?
- timpul dintre infracțiuni;
- schimbarea paternului infracțional.

5. Factorii care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitat referatul de probațiune. La această etapă se estimează probabilitatea de repetare a comportamentului în cauză, gradul de pericol pentru victimă, personalul implicat în administrarea justiției și de autovătămare, capacitatea și nivelul motivației pentru schimbare a beneficiarului; se listează apoi factorii ce pot influența negativ comportamentul acestuia (de risc) și factorii protectivi, care pot inhiba dezvoltarea pe viitor a unui comportament indezirabil.

6. Perspectivele de reintegrare în societate. Perspectivele de reintegrare în societate decurg din datele prezentate în referat și trebuie să fie motivate și prezentate pe scurt. Este recomandabil ca, în cazul în care se consideră o măsură neprivativă de libertate, referatul de evaluare să cuprindă în acest capitol un plan general de supraveghere care ar putea fi inclus de către instanță în sentință.

Soluțiile psihosociale vor trebui să compenseze factorii care influențează în mod negativ conduita generală a beneficiarului și se vor aduce la cunoștință și factorii pozitivi care pot compensa factorii negativi.

Perspectivele de reintegrare în societate vor fi estimate după analiza tuturor datelor cuprinse în referatul de evaluare și vor fi prezentate pe scurt, obiectiv și motivat. În cazul inculpaților, nu se fac propuneri instanțelor de judecată privind pedeapsa sau, după caz, privind măsura educativă ce urmează a fi aplicată. În cazul persoanelor a căror șanse de reintegrare în societate sînt reduse, se va face doar mențiune în acest sens, fără a se formula recomandări instanței de judecată privind măsura ce trebuie luată.

Pentru elaborarea perspectivelor de reintegrare socială, procesul de analiză și sinteză a informațiilor culese trebuie structurat astfel încît să fie prezentate aspecte concrete care pot conduce în mod evident la corectarea comportamentului infracțional. Pentru a stabili care sînt perspectivele de reintegrare, este necesar de analizat:

- a. dorința de reabilitare a persoanei;
- b. dorința membrilor familiei sau a altor persoane apropiate sau organizații în sprijinirea copilului în vederea reabilitării sale;
- c. oportunitățile pe care le are persoana sau pe care le oferă societatea în care trăiește, cum ar fi: continuarea studiilor, calificare, recalificare, ocuparea unui loc de muncă etc.;
- d. programele educaționale în care poate fi inclusă persoana în scopul reabilitării sale (dezintoxicare, însușirea unor deprinderi și abilități sociale);
- e. condițiile în care trăiește (familie, grup de prieteni).

În stadiul elaborării referatului de evaluare, sînt și alte cîteva aspecte care trebuie avute în vedere:

- *selectarea din multitudinea și varietatea de informații culese a informațiilor relevante* (cele care au legătură cu comportamentul persoanei și cu situația în care ea se află în prezent).

Astfel, pentru un copil de 17 ani, nu este relevant comportamentul său școlar din perioada studiilor primare, de vreme ce el a fost implicat în acțiuni ilicite la finele

ciclului gimnazial; important este, însă, nivelul său de pregătire școlară. De asemenea, nu este foarte relevantă relaționarea cu familia de origine și nu este necesar să fie prezentată situația fraților etc., dacă persoana nu locuiește împreună cu aceștia. Se va menționa, însă, relația cu aceștia în cazul în care familia face parte din rețeaua de suport social al persoanei.

DE REȚINUT

Referatul de evaluare este întocmit pentru a fi prezentat judecătorului sau procurorului în termen de 14 zile de la înregistrarea solicitării, ambii avînd acces și la alte surse de informații, dintre care cea mai importantă este minorul. O evaluare subiectivă, care ia în considerare doar perspectiva minorului, fără a o confrunța cu alte surse relevante de informații (în afară de familie, care de multe ori are tendința de a da doar informații favorabile pentru bănuț/invinut/inculpat), va determina scăderea credibilității noastre ca profesioniști.

COLECTAREA INFORMAȚIILOR ȘI ANALIZA DATELOR

Procesul de colectare a informațiilor necesare pentru întocmirea referatului prezențial de evaluare psihosocială este constituit din etapele consultare și culegere a informațiilor. Acestea trebuie parcurse în mod obligator și în ordinea descrisă mai jos:

1. Consultarea de materiale – dosarul penal, catalogul școlar, cartelă medicală etc.;
2. Interviu (față în față, telefonic):
 - a) realizarea planului și ghidului de interviu;
 - b) stabilirea unor obiective clare ale interviului;
 - c) interviul să fie delimitat în timp (să nu depășească 45 de minute);
 - d) se utilizează întrebări închise și deschise în mod adecvat;
 - e) planul de interviu trebuie structurat în trei părți:
 - *introducere* (se prezintă scopul interviului și modalitatea de interviuare, precum și durata aproximativă a acestuia),
 - *cuprins* (conținutul interviului structurat conform obiectivelor),
 - *încheiere* (se sumarizează și se verifică dacă obiectivele interviului au fost atinse, se mulțumește beneficiarului pentru colaborare și se termină într-o notă pozitivă, stabilindu-se, dacă este cazul, o nouă întâlnire).

Activitatea de culegere a informației pe categorii de surse

- Bănuț, învinut, inculpat

Mediul familial și social:

- Prezentarea membrilor familiei;
- Condiții de locuit;
- Relații cu membrii familiei;
- Atitudinea familiei față de fapta comisă de beneficiar;
- Starea sănătății beneficiarului și a membrilor familiei;
- Petrecerea timpului liber/apartenență la grup;

- Consum de alcool/droguri, vicii ale beneficiarului și ale membrilor familiei;
- Imaginea beneficiarului și a familiei în comunitate.

Nivelul instruirii școlare și profesionale (informația se precizează și la locul de studii/de muncă):

- Nivelul de studii;
- Succese/insuccese școlare sau profesionale;
- Interesul pentru studii sau profesie manifestat (aspirații profesionale);
- Relațiile beneficiarului și ale familiei cu colegii, profesorii;
- Pasiuni și activități extrașcolare și profesionale;
- Locuri de muncă și stabilitate profesională.

Trecutul infracțional:

- Cariera infracțională (condamnări anterioare);
- Dacă a mai fost sau este cercetat penal într-o altă cauză.

Comportamentul beneficiarului înainte și după comiterea infracțiunii:

- Probleme create în familie, școală, loc de muncă;
- Atitudini față de normele și valorile sociale înainte și după comiterea infracțiunii.

Factori favorizanți ai comportamentului infracțional:

- Organizarea infracțiunii (cine a avut inițiativa, premeditată, spontană, roluri asumate în cadrul infracțiunii);
- Pattern infracțional (tip infracțiune, tipul victimei, condițiile comiterii infracțiunii, frecvență etc.);
- Motivația infracțiunii (cauza comiterii faptei);
- Responsabilitatea față de propriul comportament infracțional;
- Conștientizarea consecințelor/atitudinea față de faptă și victimă.

După culegerea informațiilor, se impune selectarea și analiza acestora, în funcție de relevanța lor pentru cazul în discuție. Astfel, se va ține seama de următoarele aspecte:

A. Analiza infracțiunii curente – evaluarea detaliată a acesteia:

Factori-cheie: timp, loc, context; complici; motivele presupusei infracțiunii; planificare, oportunități; factori situaționali; factori cognitivi; factori legați de victimă; consecințe.

B. Trecutul infracțional – evaluarea comportamentului infracțional anterior și modul în care a îndeplinit sentințele anterioare:

Factori-cheie: numărul și tipul infracțiunilor anterioare; similarități în modul de comitere a infracțiunilor (context, loc, planificare); complici la comiterea infracțiunilor; perioada de timp dintre infracțiuni; modificare în modalitatea de comitere a infracțiunilor; comportamentul pe durata pedepselor anterioare; infracțiuni comise pe perioada supravegherii (unde este cazul); infracțiuni comise în perioada liberării condiționate.

C. Stilul de viață și grupul de prieteni – evaluarea stilului de viață în prezent și influențe pro și antisociale în grupul de prieteni:

Factori-cheie: măsura în care stilul de viață prezintă oportunități pentru săvârșirea de infracțiuni sau situații de risc; factori motivaționali de risc în stilul de viață actual (nevoia de senzațional, recompense imediate); cât de des se întâlnește cu persoane cu comportament pro-social; tipul activităților de timp liber (sînt legate de săvârșirea infracțiunii și/sau de locul în care a fost săvârșită?).

D. Relațiile cu familia și cu alte persoane apropiate – evaluarea relațiilor prezente și care pot influența comportamentul infracțional viitor sau îl pot expune unor situații de risc:

Factori-cheie: stabilitatea relațiilor; izolare socială (în ce măsură); influența relațiilor asupra comportamentului infracțional (pro/anti); măsura în care relațiile pe care le are pot contribui la evitarea situațiilor de risc.

E. Locuință și vecinătate:

Factori-cheie: existența unei locuințe permanente; vecini cu comportament pro-infracțional; zonă cu criminalitate crescută; măsura în care zona în care locuiește oferă oportunitatea săvârșirii de infracțiuni și ce tip.

F. Loc de muncă și situația financiară – evaluarea venitului personal, datorii și loc de muncă:

Factori-cheie: existența problemelor financiare; abilități slabe de management financiar; venit personal scăzut; lipsa unui loc de muncă timp îndelungat; perspective de angajare limitate.

G. Probleme de sănătate mentală, caracteristici și trăsături de personalitate:

Factori-cheie:

- tulburări de personalitate sau probleme de sănătate mentală legate direct de săvârșirea infracțiunii;
- durata tratamentului și medicația;
- dificultăți de învățare care influențează comportamentul infracțional;
- atitudine agresivă, impulsivă, hedonistă;
- autocontrol scăzut.

H. Abuz de stupefiante și adicții asociate cu comportamentul infracțional:

Factori-cheie:

- nivelul actual și tipul substanței psihotrope consumate și costurile pe care le implică pentru beneficiar;
- natura asocierilor între abuz și comportamentul infracțional;
- efecte fiziologice și psihologice ale drogului consumat asupra beneficiarului.

ESTIMAREA RISCULUI

Noțiuni generale

Un segment deosebit de important în realizarea referatului presentențial de evaluare psihosocială este evaluarea riscului de comitere a unei noi infracțiuni de către copilul în privința căruia se întocmește referatul.

Evaluarea riscului este o activitate complexă. Nu este o aplicație neutră a unor proceduri științifice, ci este o activitate socială condusă după anumite valori, cu sensibilitate și grijă. Riscul este arareori un atribut individual, ci este mai degrabă o interacțiune între individ și contextul social. Evaluarea reprezintă un proces continuu și dinamic ce presupune culegerea și analiza informațiilor pentru a identifica nivelul și tipul riscului prezentat de o persoană, nevoile criminogene ale acesteia, capacitatea și nivelul motivației pentru schimbare. Procesul de evaluare începe odată cu întocmirea referatului de evaluare solicitat de instanța de judecată și este adăugat și revizuit permanent pe parcursul intervenției, reprezentând începutul angajării beneficiarului în procesul de schimbare a atitudinii și comportamentului. Pe baza evaluării, ulterior se va realiza planul de control al riscului, se va stabili intensitatea supravegherii, obiectivele și tipul programelor de intervenție. Riscul este înțeles predominant în termenii efectelor sale negative potențiale, de obicei exprimat în termeni de pierdere sau pericol. Evaluarea riscului este înțeleasă ca probabilitate calculată de apariție a unui eveniment/incident/comportament negativ. Aceasta implică, pe de o parte, estimarea frecvenței de apariție a unui eveniment viitor și, pe de altă parte, a probabilității impactului acestui eveniment, asupra cui/ ce și cu ce consecințe. Ținând seama de faptul că evaluarea riscului se referă la eventuale acțiuni, comportamente, evenimente viitoare, să nu uităm că estimarea lui este caracterizată de posibilitate, incertitudine și impredictibilitate.

REGULI DE ESTIMARE A RISULUI

Ca profesioniști, trebuie să ne asumăm acest lucru și să încercăm să reducem cât mai mult aceste erori prin:

- însușirea cunoștințelor și metodelor de evaluare a riscului;
- aplicarea unitară a metodologiei (important să fie pentru fiecare beneficiar în parte);
- discutarea cazului cu colegii sau cu supervisorul.

Pentru a face o bună evaluare a riscului:

- colectează informații complete despre beneficiar;
- fii conștient asupra nivelului riscului prezentat de beneficiar, pentru cine și în ce circumstanțe;
- fii conștient asupra factorilor situaționali de risc;
- comunică cu toate părțile implicate/interesate;
- identifică toate efectele potențiale și probabilitatea acestora;
- stabilește un plan pentru combaterea riscului identificat și a pericolelor potențiale;
- clarifică rolurile și responsabilitățile individuale.

Atunci când vorbim de risc, trebuie să ne referim la două componente distincte pe care trebuie să le evaluăm:

- a) riscul de recidivă;

- b) riscul pentru victime, pentru personalul care lucrează cu infractorii și de autovătămare.

Probabilitatea de a comite infracțiuni ține de factorii criminogeni, ce pot fi clasificați în factori statici, dinamici, personali.

1. Statici:

- **Cariera infracțională** (numărul condamnărilor, patternul infracțional);
- **Presupusa infracțiune comisă** (infracțiunea propriu-zisă (timp, loc, circumstanțe), recunoaștere și negare, rolul în presupusa infracțiune).

2. Dinamici:

- **Locul de trai** (statutul regiunii /regiunea geografică, domiciliul, condițiile de trai);
- **Mediul social** (relații în familie, valori familiale/ norme de educație, relația cu familia lărgită, implicarea familiei în soluționarea problemelor, poziția familiei în societate /atitudinea vecinilor față de client);
- **Prietenii și apartenența la grupul potențial infracțional** (are prieteni cu potențial infracțional, poziția în cercul de prieteni/grup infracțional, infracțiune comisă în grup, cauza apartenenței (interesele, beneficiile), relațiile pînă și după infracțiune);
- **Situația legată de lucru și de nivelul de educație/instruire** (serviciul după capacitate, studii, specialitate, studii/educație/instruire/abandon școlar);
- **Situația financiară** (surse materiale, financiare, situația financiară are tangență cu infracțiunea comisă, datorii);
- **Consum de alcool** (clientul consumă alcool, cît consumă, există legătură între consumul de alcool și infracțiunea comisă, estimarea riscului, motivația pentru schimbare, tratamente de dezalcoolizare anterioare (succes/insucces));
- **Consum de droguri** (clientul consumă droguri, tipul de drog, frecvența utilizării, vîrsta la prima întrebuințare, sursa obținerii, cu cine consumă, există legătură între consumul de alcool și infracțiunea comisă, estimarea riscului, motivație pentru schimbare, tratamente anterioare (este la evidență la Dispensarul Narcologic));
- **Dependență de jocuri de noroc** (joacă clientul, legătura cu infracțiunea comisă, sursele obținerii banilor, estimarea riscului, motivația pentru schimbare).

3. Personali:

- **Bunăstarea emoțională** (starea psihologică (în general), starea psihologică în timpul interviului, diagnoza psihică, satisfacție psihologică);
- **Atitudini** (atitudinea față de victimă pînă/după, atitudinea față de crimă pînă/după, recunoaște, conștientizează, regretă);
- **Model de gîndire** (impulsiv (acțiuni neplanificate, spontane) sau planificat (acțiuni planificate, pregătite), abilități sociale, dominant (impune părerea), manipulator, influențabil, prosocial/antisocial).

Analiza factorilor criminogeni permite estimarea riscului de recidivă necesar la descrierea perspectivelor de reintegrare în referatul presentențial de evaluare psihosocială a personalității copilului aflat în conflict cu legea.

În continuare, vom prezenta un model de estimare a riscului prin analiza factorilor criminogeni:

Evaluarea riscului (analiza factorilor criminogeni)

Sursele de informații:		
Factori statici		
Factori criminogeni	Indicatorii factorilor criminogeni	Nivelul de influență a factorului criminogen la sporirea riscului de recidivă și a pericolului social
Cariera infracțională	Numărul condamnărilor (0 nici o cond.), 1 (1-2 cond.), 2 (3 și mai multe cond.)	
	Pattern infracțional	Descriere:
Infracțiunea comisă	Infracțiunea propriu-zisă (timp, loc, circumstanțe)	Descriere:
	Recunoaștere și negare	Descriere:
	Rolul în presupusa infracțiune	Autor Organizator Instigator Complice Descriere:
Factori dinamici		
Locul de trai	Statutul regiunii /regiunea geografică	Descriere:
	Domiciliul	Descriere:
	Condițiile de trai	Descriere:
Mediul social	Relații în familie	Descriere:
	Valori familiale/ Norme de educație	Descriere:
	Relația cu familia lărgită	Descriere:

	Implicarea familiei în soluționarea problemelor	Descriere:
	Poziția familiei în societate /Atitudinea vecinilor față de client	Descriere:
Prietenii și apartenența la grupul potențial infracțional	Are prieteni cu potențial infracțional	Nu ☐ Da ☐
	Poziția în cercul de prieteni/grup infracțional	Descriere:
	Infracțiune comisă în grup	Nu ☐ Da ☐ Descriere:
	Cauza apartenenței (interesele, beneficiile)	Descriere:
	Relațiile pînă și după infracțiune	Descriere:
Situția legată de lucru și de nivelul de educație/instruire	Serviciul după capacitate, studii, specialitate	Descriere:
	Studii/educației/instruirii (abandon școlar)	Descriere:
Situția financiară	Surse materiale, financiare	Descriere:
	Situția financiară are tangență cu infracțiunea comisă	Descriere:
	Datorii	Descriere:
Consumul de alcool	Clientul consumă alcool	Nu ☐ Da ☐
	Cît consumă pe săptămînă	Descriere:
	Există legătură între consumul de alcool și infracțiunea comisă	Descriere:
	Estimarea riscului	Descriere:
	Motivația pentru schimbare	Descriere:
	Tratamente de dezalcoolizare anterioare (succes/insucces)	Descriere:

Consumul de droguri	Clientul consumă droguri	Nu ☐ Da ☐
	Tipul de drog	Descriere:
	Frecvența utilizării	Descriere:
	Vârsta la prima întrebuințare	Descriere:
	Sursa obținerii	Descriere:
	Cu cine îl consumă	Descriere:
	Există legătură între consumul de droguri și infracțiunea comisă	Descriere:
	Estimarea riscului	Descriere:
	Motivație pentru schimbare	Descriere:
	Tratamente anterioare (este la evidență la Dispensarul Narcologic)	Descriere:
Dependență de jocuri de noroc	Clientul joacă	Nu ☐ Da ☐
	Legătura cu infracțiunea comisă	Descriere:
	Sursele obținerii banilor	Descriere:
	Estimarea riscului	Descriere:
	Motivația pentru schimbare	Descriere:
Factori personali		
Bunăstarea emoțională	Starea psihologică (în general)	Descriere:
	Starea psihologică în timpul interviului	Descriere:
	Diagnoza psihică	Nu ☐ Da ☐ Descriere:
	Satisfacție psihologică	Descriere:
Atitudini	Atitudinea față de victimă pînă/după	Descriere:

	Atitudinea față de crimă pînă/după	Descriere:
	Recunoaște, conștientizează	Nu ☐ Da ☐ Descriere:
	Regretă	Nu ☐ Da ☐ Descriere:
Model de gîndire	Impulsiv (acțiuni neplanificate, spontane) sau Planificat (acțiuni planificate, pregătite)	Descriere:
	Abilități sociale	Nu ☐ Da ☐
	Dominant (impune părerea)	Descriere:
	Manipulator	Descriere:
	Influențabil	Descriere:
	Prosocial/antisocial	Descriere:

Din asemenea considerente, pentru evaluarea riscului de recidivă este necesar să:

- Verificați dacă riscul de comitere a unei infracțiuni este influențat de factori care nu intră în responsabilitatea persoanei sau de factori asupra cărora aceasta nu are control.
- Verificați dacă riscul comiterii de infracțiuni a fost influențat de acțiuni ale adulților (în cazul copiilor).
- Verificați dacă riscul comiterii de infracțiuni a fost influențat de acțiunile serviciilor publice și de faptul că acestea nu au respectat drepturile persoanei sau nu au pus la dispoziție serviciile necesare.
- Verificați factorii contextuali care ar fi putut îmbunătăți situația persoanei de la momentul comiterii faptei (frecventarea școlii, angajarea la muncă, schimbarea locuinței etc.).
- Verificați factorii contextuali care ar fi putut fi schimbați pentru a reduce riscul de recidivă.
- Verificați dacă riscul este produs de anumite contexte sau comportamente (care ar putea fi schimbate): fapte comise în urma consumului de alcool, precipitat de anumite evenimente.

Comportamentul de risc este de asemenea format de răspunsul pe care-l primește. Felul în care ceilalți oameni și sistemul de justiție reacționează au un impact asupra probabilității ca acest fel de comportament să se schimbe, să rămână la fel sau să se accentueze. Răspunsurile la comportamentul de risc trebuie să țină cont de acest potențial, astfel:

- Verificați care este riscul pe care dumneavoastră îl reprezentați pentru persoană. Ceea ce ar putea părea un răspuns care să ajute, ar putea să însemne chiar mai multe amenințări și pericole pentru persoană. Puteți fi sigur că intervenția dumneavoastră este în interesul beneficiarului?
- Verificați ce fel de risc prezintă pentru persoana vizată organizația pe care o reprezentați. Oferă aceasta servicii care într-adevăr pot satisface nevoile acesteia?
- Verificați riscul pe care îl reprezintă pentru persoană alte organizații și politica acestora. Faceți ceva pentru a anula aceste pericole.
- Verificați riscul reprezentat de adulții în îngrijirea cărora se află persoana (copil, adolescent, dependent material).
- Verificați riscul pe care îl reprezintă sistemul de justiție penală pentru persoană. Sînteți conștienți de aceste riscuri și puteți face ceva pentru a le ameliora?

Contribuția pe care personalul din Probațiune o are în procesul de probațiune este de a face lumină în aspectele nevăzute ale vieții persoanei și asupra factorilor care îi influențează comportamentul.

Rolul consilierului de probațiune este de a face sugestii instanței, sugestii care ar putea reduce posibili factori de risc și ar promova un mod de viață pozitiv pentru persoane. În acest context, estimarea riscului trebuie să fie:

- redactată într-un limbaj neechivoc, ce nu oferă posibilități de interpretare: asigurați-vă că nu se transmit mesaje nedorite;
- echilibrată prin informații pozitive despre persoană;
- să conțină informații asupra riscurilor la care sînt supuse persoanele vizate din cauza vârstei, apartenenței etnice, situației locative etc.;
- însoțită de programe pozitive împotriva oricăror riscuri identificate;
- sprijinite de studii care să susțină acțiunile propuse;
- însoțită de enunțări clare ale riscului implicat de anumite posibile răspunsuri, de ex., închisoarea;
- susținută de sisteme de asigurare a menținerii standardelor profesionale înalte;
- înnoită atunci cînd este necesar pentru a elimina informații care nu mai sînt valabile.

CONTROLUL RISULUI

Ajunși în acest punct al evaluării, știm deja care sînt nevoile criminogene și non-criminogene, nivelul riscului de recidivă și al riscului de a produce prejudicii fizice sau psihologice și care este capacitatea și nivelul motivației pentru schimbare a persoanei. Avînd această imagine de ansamblu, putem stabili intervenția necesară pentru reducerea riscului sau menținerea lui la un nivel scăzut. Pentru aceasta, este important de reținut că, în orice intervenție, *protecția publicului de orice fel de prejudicii este mai importantă decît nevoile individuale ale persoanei.*

Întrebările la care trebuie să răspundem acum se referă la tipul intervențiilor necesare pentru a oferi cea mai bună șansă de reducere a riscului și pentru care dintre nevoile evaluate aceste intervenții sînt indicate și realiste în vederea realizării unei schimbări comportamentale adevărate.

Evaluarea riscului este, deci, o încercare periculoasă. Poate fi folosită pentru a justifica orice comportament anterior, prezent sau viitor, pentru că o evaluare a riscului a fost făcută.

Liberarea unei persoane din închisoare, care apoi comite o infracțiune gravă, poate fi pe deplin justificată, dacă s-a făcut o evaluare serioasă a riscului. O pedeapsă îndelungată cu închisoarea pentru un tânăr se poate, de asemenea, justifica, dacă, ca urmare a unei evaluări a riscului, se constată că acesta prezintă o amenințare serioasă pentru societate în viitor. Acestea sînt considerente serioase și trebuie să fim încredințați că metodele prin care se ajunge la acest fel de decizii sînt solide și exacte. De aceea este necesar să examinăm cu atenție pericolul de a încerca să aplicăm metode de evaluare a riscului în domeniul comportamentului uman.

Comportamentul cu potențial de risc este o situație specifică, este o reacție la anumite împrejurări, iar comportamentul se poate schimba, dacă aceste circumstanțe se schimbă. Acest lucru este cu atât mai adevărat în cazul tinerilor care se presupune că nu controlează foarte bine elementele importante ale propriilor circumstanțe – unde locuiesc, cum își petrec timpul și altele.

Așadar, tinerii sînt mai vulnerabili, mai predispuși de a-și vedea propriul comportament modelat de alții și de către evenimente și circumstanțe care sînt în afara propriului lor control. Estimarea riscului trebuie să ia în considerare acești factori contextuali și precipitanți.

În final, făcînd referire la prezentarea referatului presentențial de evaluare psihosocială cu reprezentarea în instanță a consilierului de probațiune, putem să vă informăm că, în acel moment, nimeriți în spațiul în care se întîlnesc mai multe rivalități profesionale (de ex., procuror – avocat), frustrări și nemulțumiri legate de condițiile de muncă sau de volumul de muncă (de ex., număr de dosare pe ședință) și în care toți participanții încearcă să-și maximizeze influența sau puterea în determinarea sentințelor.

Accesul la informație, la cunoștințe tehnice, la persoane sau spații – sînt doar cîteva din mijloacele pe care participanții la acest „ceremonial” le pot utiliza în exercitarea puterii lor.

De asemenea, uneori poate fi frustrant, atunci cînd concluziile unui referat de evaluare bine întocmit și fundamentat sînt respinse de instanță. Deci, ceea ce se cere într-un final, oricare ar fi acesta, principalul este ca referatul să fie întocmit în conformitate cu toate regulile prezentate, astfel ca rezultatul pozitiv al muncii consilierului de probațiune să ușureze misiunea acestuia în instanța de judecată. Această descriere poate crea impresia unei activități simple, însă, pentru a-și maximaliza eficiența, consilierul de probațiune trebuie să cunoască și să aplice o serie de alte activități.

MODEL DE REFERAT PRESENTINȚIAL DE EVALUARE PSIHOSOCIALĂ

I. Introducere

În baza art. 8, 9 al Legii cu privire la probațiune nr. 8 din 14.02.2008 și art. 475 al. 1 CPP, procurorul, dna M. L., Procuratura sect. Z. mun. Chișinău, au solicitat întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a personalității minorului.

Prezentul referat este întocmit în corespundere cu prevederile art. art. 8, 9 ale Legii cu privire la probațiune nr. 8 din 14.02.2008 și art. 475 al. 1 CPP.

Prenumele și numele învinuitului:

V. A.

Domiciliu:

Strășeni, str. Z.

Vîrsta:

15 ani (21.10.94)

Fapta pentru care este învinuit:

Art. 186 al. 2, 188 al. 2 CP RM

Data solicitării referatului:

25.11.2009

Prenumele/numele consilierului de probațiune care a întocmit referatul:

S. M.

II. Sursele de informații

Surse contactate:

- interviu cu minorul V. A. – învinuitul;
- interviu cu dl A. Ion V. – tata învinuitului;
- interviu cu dna A. E. – bunica învinuitului;
- interviu cu dna Ana C., Nina C. – vecini;
- interviu cu dna Diana C. – inspector superior al GMM, căpitan de poliție, r-nul Strășeni;
- interviu cu dna Natalia Ol. – șef Serviciul Asistență Socială a Copilului și Familiei;
- interviu cu dna Ana B. – educator, Gimnaziul-internat Strășeni.

III. Date privind persoana pentru care a fost solicitat referatul de evaluare

Mediu familial și social

Evaluarea efectuată pentru întocmirea prezentului referat a constatat că minorul V. A. locuiește împreună cu tata A. Ion V. (a.n.1963). Este copil născut în familie completă. Tata lucrează în calitate de măturător la Piața Centrală mun. Chișinău. În timpul interviului cu minorul V., s-a constatat că în familie predominau des relații

tensionate, violență fizică, verbală. Tata susține că mama, dna G. Angela (a.n.1975), fura bani din casă, produse alimentare, în vederea acordării unui suport material părinților ei, care nu erau încadrați în câmpul muncii și abuzau de alcool. În 1997, părinții au divorțat și copilul a rămas cu mama în or. Strășeni. Tata a fost nevoit să plece cu domiciliu în mun. Chișinău la gazdă, însă vizita des copilul și contribuia financiar ,cu produse alimentare, haine pentru copil.

Mama a fost internată în spital și diagnosticată cu tuberculoză, formă deschisă. Deoarece tratamentul acestei maladii este de lungă durată, minorul a fost plasat în Centrul de Plasament și Reabilitare pentru copii de vîrstă fragedă din mun. Chișinău la data de 28.05.1999. Tata, folosindu-se de moment, a încercat să ia copilul acasă, însă, din lipsa unui loc stabil de trai, a fost refuzat. Mama, la rîndul său, aflînd de tentativa tatălui și la indicația medicului de familie, a plasat copilul, în anul 2000, în Centrul ftziopulmonologic de reabilitare pentru minori din or. Cornești, r-nul Ungheni. În acest centru, minorul a urmat clasa 1 pînă tata a luat copilul din centru, fără consimțămîntul administrației și a mamei. În 2003, minorul a fost instituționalizat în Gimnaziul-internat nr. 2 din mun. Chișinău.

Mama a decedat în decembrie 2003, cauza fiind insuficiența cardiopulmonară. Tata a tăinuit decesul mamei. Decesul mamei ținut în taină a fost pentru copil *motivul de bază* care a provocat fuga de acasă, abandonul școlar și furturile pentru satisfacerea necesităților sale.

În anul 2005, în familia A. apare mama vitregă, dna Berladian Valentina V., a.n. 1963. Din discuții cu minorul, s-a constatat că el nu a acceptat-o, deoarece ea îl neglija în mod evident și se folosea de bunătatea soțului ei (tatăl minorului). Dl Ion, din dragoste și respect față de soție, neglija conștient copilul. Tata, periodic, încerca să stopeze comportamentul delincvent al minorului prin tentative de educație care erau însoțite de bătaii cu bestialitate și certuri, amenințări și acuzații că a moștenit comportamentul mamei sale. Din partea bunelului dl Gumionii Ion cu domiciliu în or. Strășeni, minorul nu beneficia de nici un sprijin, deoarece acesta era grav bolnav (tuberculoză cronică în formă deschisă), deci, nu-i putea asigura sprijin, acoperiș și hrană. În anul 2004, dl Ion a cumpărat apartament în or. Strășeni, str. Luncilor nr. 6, ap. 6. În anul 2007, minorul a fost transferat în Gimnaziul-internat Strășeni.

Unica speranță de sprijin pentru minor rămînea a fi grupul de prieteni. Fiind acceptat doar de prieteni, minorul abandona frecvent Gimnaziul-internat Strășeni.

În timpul interviului cu minorul V., s-a constatat că acesta îl detestă pe tata, din cauza că o bătea pe mama nemotivat, a ascuns decesul mamei și îl acuză permanent că a moștenit comportamentul mamei.

Situația școlară

Minorul V. este elev în clasa a 8-a a Gimnaziului-internat Strășeni. Din discuții cu dna Ana Balățel Afanase, educatorul clasei, s-a constatat că copilul dispune de capacități, are un comportament violent, temperament coleric, este impulsiv, non-conformist, se impune colegilor în calitate de lider neformal negativ și nu manifestă

dorința de a învăța. Minorul fumează și consumă alcool. De fapt, comportamentul copilului nu a cunoscut schimbări radicale. Fiind înmatriculat în Gimnaziul-internat Strășeni, din considerentul că nu era controlat îndeaproape, abandona des orele de instruire, nemotivat, fiind influențat de prietenii din gașcă și dorința de a fi liber în acțiunile sale. Intra în conflict cu profesorii, cu administrația. În momentul în care copilul a fost plasat la studii în această instituție, tata a promis că va supraveghea și controla copilul, fapt ce nu s-a realizat.

Din partea instituției de învățământ, au fost realizate un șir de acțiuni în vederea susținerii copilului, pentru a preveni riscul abandonului școlar și al preluării comportamentului deviant. Este vorba de faptul că administrația școlii permanent încerca să îl implice pe tata în supravegherea minorului. Minorul a manifestat indiferență față de asistența acordată de administrația instituției de învățământ.

În anul de studii 2008-2009, minorul V. a abandonat gimnaziul la începutul lunii martie, fără a susține probele de evaluare a anului de studii. În anul de studii 2009-2010, minorul a acceptat să meargă la studii datorită implicării consilierului de probațiune, șef Serviciul Asistență Socială a copilului și familiei din Strășeni, a educatorului de la gimnaziu și tatălui. În urma efortului depus de specialiști minorul V. a frecventat orele regulat doar în luna septembrie, iar începînd cu luna octombrie abandonează școala nemotivat și fuge de acasă.

Cercul de prieteni

Minorul V. permanent a fost tentat să fie printre persoane mai mari ca el. Astfel s-a încadrat în gașcă, cu dorința de a se evidenția în această gașcă, avînd rol de lider și executor. A acceptat rolul de executor din considerentul că dorea să-și mențină imaginea în fața găștii. La rîndul lor, prietenii au avut influență destul de mare, consecințele căreia nu sînt cele mai plăcute pentru minor (abandon școlar, agresivitate sporită, comportament infracțional).

IV. Date privind comportamentul învinuitului

Trecutul infracțional

Minorul V. A., anterior condamnat prin sentința Judecătoriei Buiucani mun. Chișinău din 10.07.2009 în baza art. 186 al. 2 lit. „a, b, c, d” CP RM, *stabilindu-i pedeapsa de 1(unu) an închisoare cu aplicarea art. 90 CP suspendată condiționat pe termen de probă de 1(unu) an.*

Conform informației eliberate de Centrului de Plasament Temporar al Minorilor din mun. Chișinău, minorul V. a fost plasat în CPTM, începînd cu data de 25.10.2006 și ultima dată la 16.11.2009, *în total de 18 ori*, din motivul practicării unui mod de viață deviant, vagabondaj pe străzile orașului Chișinău.

În urma interviului cu Inspectorul superior a GMM, căpitan de poliție Diana Cotelea, s-a constatat că minorul V. din 15.08.2007 este la evidența G.M.M. a Comisariatului de poliție a raionului Strășeni pentru vagabondaj și predispoziție de a comite infracțiuni.

Comportamentul persoanei înainte și după învinuire

Minorul V., pînă la comiterea infracțiunii de care este învinuit, făcea parte dintr-un grup ale cărui interese erau de a beneficia de bunuri obținute pe o cale relativ ușoară, și anume realizarea infracțiunilor. Așa cum s-a menționat, rolul lui V. era de autor, dar el și executa cele planificate. Astfel, minorul preia un comportament infracțional, *capătă un statut de lider în gașcă*, nu reacționează la observațiile pedagogilor gimnaziului-internat, a tatălui, *devine dominant față de prietenii săi*.

În aceste circumstanțe, minorul realizează infracțiunile de care este învinuit. În mare parte, a fost determinat să comită fapta ilicită în scopul de a beneficia de bunuri materiale pentru satisfacerea necesităților sale și *a se distra*, cît și pentru poziția sa între prieteni. Din discuții cu minorul V., s-a observat că era conștient de acțiunile sale și consecințele care pot apărea.

Probleme sociale

- ușor influențabil;
- situație financiară precară;
- lipsa mamei în educația copilului, neglijare din partea tatălui
- apartenență la grup cu potențial infracțional;
- lipsa controlului, impulsivitate;
- dorința de afirmare în fața grupului de prieteni;
- comportament deviant.

V. Factorii care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitat referatul de probațiune

Factori de natură să inhibe dezvoltarea comportamentului infracțional:

- conștientizarea faptelor săvîrșite;
- reînnodarea relației tată-fiu.

Factori de natură să accentueze dezvoltarea comportamentului infracțional:

- în cazul în care minorul va întreține legături cu vechii prieteni, există riscul implicării acestuia în acțiuni infracționale;
- implicarea în acțiuni ilicite la un interval de timp scurt;
- este ușor influențabil;
- abandonul școlar;
- neglijarea din partea tatălui.

VI. Perspectivile de reintegrare în societate

*În urma evaluării psihosociale a personalității minorului, se poate constata că perspectivele de integrare ale minorului A. V. sînt minime, reieșind din consideren-
tul că a fost implicat în comiterea mai multor fapte ilicite la interval de timp scurt.
A fost în calitate de autor în comiterea mai multor infracțiuni planificate din timp,
ceea ce prezumă faptul că minorul era conștient de acțiunile sale și cunoștea care vor*

fi consecințele. Minorul nu este supravegheat, manifestă un comportament deviant și nu există control asupra acțiunilor sale. Reieșind din faptele constatate, consider că minorul A.V. are șanse mari de a recidiva.

Am făcut cunoștință cu informația prezentată în referatul de evaluare:

V. A. _____

S. Nina (reprezentant legal) _____

Consilier de probațiune, secția probațiune X

M. _____

2.4. Probațiunea sentențială în privința copilului aflat în conflict cu legea penală

Probațiunea sentențială în comunitate Supravegherea

1. Definiție

Supravegherea este totalitatea de acțiuni întreprinse pentru efectuarea controlului respectării de către persoanele liberate de pedeapsa penală și persoanele condamnate la pedepse nonprivative a obligațiunilor stabilite de instanța de judecată și legislația executiv-penală.

2. Scopuri

Finalitatea supravegherii este aceeași, indiferent de faptul că aceasta este privită ca modalitate de executare a pedepsei, activitate specifică serviciului de probațiune sau metodă de lucru cu persoanele care au comis infracțiuni. Astfel, scopurile supravegherii sînt:

- reintegrarea socială a persoanelor care au comis infracțiuni;
- scăderea riscului de recidivă și prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni;
- creșterea gradului de siguranță socială.

3. Obiective

Pentru a atinge aceste scopuri, trebuie acoperite o serie de obiective privite ca niște „ținte” intermediare cu caracter mai puțin general și care se traduc prin ceea ce trebuie realizat în plan concret pentru a atinge scopurile stabilite. În acest sens, obiectivele supravegherii sînt următoarele:

- asigurarea unui control asupra persoanei condamnate prin supravegherea modului în care aceasta respectă măsurile/obligațiile ce i-au fost impuse de către instanța de judecată;
- monitorizarea și evaluarea permanentă a riscului de a comite noi infracțiuni, pe care îl prezintă persoanele supravegheate;
- încurajarea și sprijinirea permanentă a persoanelor supravegheate în vederea satisfacerii nevoilor criminogene ale acestora.

4. Principii

Principiile pentru specificul activității de supraveghere sînt:

- respectarea legilor și a hotărîrilor judecătorești;
- evitarea discriminării pe orice temei;
- respectarea drepturilor omului și a demnității umane;
- sprijinirea și încurajarea permanentă a persoanelor supravegheate și supuse probațiunii în vederea reintegrării lor în societate și în vederea asumării responsabilității pentru propriile acțiuni;
- imparțialitatea, deschiderea și respectul față de toate persoanele supuse probațiunii;
- modificarea atitudinilor și a comportamentului infractorilor care cauzează prejudicii morale victimelor infracțiunilor;
- reconcilierea între infractori și comunitățile de care aparțin, recunoscînd atît obligațiile care le revin, cît și necesitatea asigurării unui echilibru între nevoile siguranței sociale și nevoile speciale ale infractorului;
- nediscriminarea persoanelor supuse probațiunii.

5. Categoriile de beneficiari minori ai supravegherii

Categoriile de beneficiari sînt:

- copii condamnați la privațiune de libertate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, aplicarea art. 90 CP RM;
- copii condamnați la privațiune de libertate cu amînarea executării sentinței, aplicarea art. 96 CP RM;
- copii liberați condiționat înainte de termen, art. 91 CP RM;
- copii condamnați la pedeapsa cu muncă neremunerată în folosul comunității, art. 67 CP RM;
- copii cărora le-au fost aplicate măsurile de constrîngere cu caracter educativ, art. 104 CP RM.

Obligațiile beneficiarilor stabilite de legislație

Conform Codului de executare al Republicii Moldova, condamnatul este obligat:

- a) să respecte prevederile legislației execuțional-penale după ce a luat cunoștință de ele, în modul prevăzut de prezentul cod;
- b) să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a personalului instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane;
- c) să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei.

Neexecutarea de către condamnat a obligațiilor ce îi revin, precum și neîndeplinirea cerințelor legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei atrag răspunderea prevăzută de legislație.

Obligațiile care pot fi aplicate beneficiarilor de către instanța de judecată

Aplicînd condamnarea cu suspendarea condiționată a executării (art. 90 CP RM) sau liberarea de pedeapsă înainte de termen (art. 91 CP RM), instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat:

- a) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțămîntul organului competent;
- b) să nu frecventeze anumite locuri;
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;
- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;
- e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță.

Măsurile educative care pot fi aplicate copiilor liberați de pedeapsa penală

Conform art. 93 al CP RM, copiii condamnați pentru săvîrșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave pot fi liberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se va constata că scopurile pedepsei pot fi atinse prin plasarea lor într-o instituție specială de învățămînt și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, precum și prin aplicarea altor măsuri de constrîngere cu caracter educativ, prevăzute de art. 104. Plasarea copiilor într-o instituție specială de învățămînt și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de pînă la atingerea majoratului. Prelungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții după atingerea vârstei de 18 ani este permisă numai pînă la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii.

În conformitate cu art. 104 al CP RM, instanța de judecată poate aplica următoarele măsuri de constrîngere cu caracter educativ:

- a) avertismentul;
- b) încredințarea copilului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;
- c) obligarea copilului să repare daunele cauzate;
- d) obligarea copilului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică;
- e) internarea copilului într-o instituție specială de învățămînt și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

Copilului îi pot fi aplicate concomitent cîteva măsuri de constrîngere cu caracter educativ. În cazul eschivării sistematice a copilului de la măsurile de constrîngere cu caracter educativ, instanța de judecată, la propunerea organelor de stat specializate, anulează măsurile aplicate și decide trimiterea cauzei penale procurorului sau stabilește pedeapsa conform legii în baza căreia persoana a fost condamnată, după caz.

6. Pașii supravegherii

Conținutul concret al activității de supraveghere presupune o anume procesualitate, ceea ce înseamnă că această activitate derulează pas cu pas, într-o ordine logică, care îi asigură coerența și continuitate.

Abordarea lor se face detaliat, insistînd asupra acelor aspecte tehnice corespunzătoare fiecărui pas, care sînt mai semnificative și care necesită o explicitare mai amănunțită.

Acești pași sînt:

- înregistrarea beneficiarului;
- înștiințarea și convocarea beneficiarului;
- pregătirea primei întreprinderi;
- prima întreprindere;
- întocmirea planului de supraveghere și realizarea demersurilor necesare supravegherii;
- monitorizarea și evaluarea permanentă a cazului;
- încheierea supravegherii.

Înregistrarea beneficiarului

Este momentul primirii copiei de pe hotărîrea judecătorească rămasă definitivă. Are loc înregistrarea adresei în registrul de intrări/ieșiri al serviciului și includerea persoanei supravegheate în bazele de date privind evidența clienților (registru general de evidență a beneficiarilor, formulare individualizate, baze de date informatizate etc.). Începînd cu acest moment, persoana încredințată în supraveghere devine formal beneficiar al serviciului de reintegrare socială și supraveghere.

Consilierul de probațiune responsabil de caz va deschide un dosar de supraveghere al noului beneficiar.

Înștiințarea și convocarea beneficiarului

Se realizează în cel mai scurt timp, dar nu mai tîrziu de 5 zile lucrătoare de la data comunicării hotărîrii judecătorești. Înștiințarea se face printr-o comunicare scrisă sau telefonică. Este însă preferabil ca înștiințarea să se realizeze în scris, în acest caz existînd o dovadă că aceasta a avut loc în termenul prevăzut de lege. Totodată, este indicat ca înștiințarea să fie cu aviz de recepție drept confirmare că reprezentantului legal al minorului i-a fost înmînată respectiva înștiințare și că acesta a luat cunoștință de conținutul ei.

Înștiințarea **cuprinde** obligatoriu în conținutul său locul, data și ora primei întreprinderi cu minorul și reprezentantul legal, precum și numărul de telefon și adresa serviciului de probațiune. Înștiințarea poate cuprinde informații despre sentință, posibilitatea de a anunța (în prealabil și motivat) neprezentarea la data și ora fixată, consecințele neprezentării, consilierul responsabil de caz ș.a. Aceste date pot fi utile minorului condamnat, lucru care este însă valabil, dacă sînt prezentate pe scurt, coerent și într-un limbaj accesibil.

Pregătirea pentru prima întrevedere

Pregătirea pentru prima întrevedere presupune în principal **adunarea unor informații suplimentare despre persoana condamnatului și mediul său familial și social**, informații care să contureze o imagine de ansamblu asupra cazului și care să constituie un punct de plecare pentru investigațiile ulterioare. Pe baza acestor informații, consilierul știe ce dorește să mai afle de la beneficiar, ce date trebuie verificate, explicate sau clarificate.

În acest sens, foarte important este studiul dosarului penal al persoanei condamnate. Analiza dosarului penal oferă date ce pot fi valorificate prin formarea unei perspective asupra cazului și construirea instrumentelor utilizate pentru adunarea informațiilor suplimentare, precum și prin identificarea unor elemente semnificative care, verificate, contribuie la identificarea nevoilor criminogene ale beneficiarului, estimarea riscului de a comite noi infracțiuni și indicarea direcției de intervenție în cazul său.

O sursă importantă de informații care se poate regăsi în dosarul penal al condamnatului o constituie referatul de evaluare întocmit anterior. În cazul în care condamnatul a fost încredințat în supravegherea serviciului de către o instanță dintr-un alt sector/raion sau se constată că acesta mai este inculpat sau a mai fost condamnat anterior de către o altă instanță teritorială, consilierul responsabil de caz va solicita serviciului de probațiune teritorial să verifice dacă există un referat de evaluare și, dacă există, să trimită o copie a acestuia, precum și alte date relevante.

Prima întrevedere

Prima întrevedere cu persoana condamnată este foarte importantă pentru întreg procesul de supraveghere și reintegrare socială a beneficiarului. De felul în care aceasta va decurge, depinde, în mare măsură, modul în care se vor desfășura următoarele întrevederi, motivația beneficiarului, încrederea în consilier și în eficiența muncii de reintegrare.

O atenție deosebită trebuie acordată conținutului **contactului inițial** și modalității în care acesta se realizează.

În primul rînd, are loc prezentarea proprie, menționîndu-se în acest sens numele și prenumele, funcția pe care o avem, faptul că sîntem responsabili de caz, adică persoana de legătură cu serviciul, anume desemnată, care se va ocupa personal de supravegherea **modului** în care acesta își respectă măsurile/obligățiile impuse de instanță și care îl va sprijini activ în reintegrarea în viața socială.

Trebuie accentuate și explicate clar atît rolul și responsabilitățile consilierului (de a asigura supravegherea și de a-l ajuta pe beneficiar în procesul de schimbare a comportamentului), cît și responsabilitățile beneficiarului (că este răspunzător de propriul comportament, de măsura și felul în care respectă cerințele legii și ale hotărîrii judecătorești). Pentru a evidenția cît mai clar rolul nostru și pentru a induce beneficiarului reprezentarea acestuia, este bine să ne definim ca un *intermediar* între el și instanța de judecată pe tot parcursul perioadei de supraveghere. Persoana condamnată trebuie ajutată să înțeleagă foarte clar că nu reprezentăm o

instituție punitivă, dar că avem obligația legală de a anunța instanța dacă vom constata încălcarea măsurilor/obligațiilor impuse, aceasta din urmă fiind competentă să aplice sancțiuni. Mai mult, beneficiarul trebuie să ajungă să înțeleagă că rolul consilierului este acela de a-l asista și sprijini în demersul de revenire la o condiție normală de viață, iar respectarea măsurilor/obligațiilor ce i-au fost impuse de către instanță și angajarea sa activă în procesul de schimbare a propriului comportament este în beneficiul său.

Toate aceste aspecte trebuie prezentate foarte clar, într-un limbaj accesibil și inteligibil, la momentul și în modalitatea pe care o impune contextul comunicării. De asemenea, consilierul trebuie să manifeste prin conduita sa atenție, interes, disponibilitate, înțelegere, acceptanță și empatie pentru beneficiar, aceste aspecte fiind esențiale pentru eliminarea temerilor beneficiarului și pentru confortul psihologic al acestuia, pentru încrederea pe care o va acorda consilierului și serviciului, pentru o bună desfășurare a relației profesionale, pentru motivarea și angajarea acestuia în procesul de schimbare și, deci, pentru reintegrarea sa socială.

În cadrul primei întrevederi, este necesar ca minorului și reprezentantului legal să le fie prezentate, verbal și scris, o serie de aspecte ce vor fi consemnate într-un **raport** semnat de ambele părți.

Conținutul raportului va face referiri la:

- scopul/scopurile supravegherii;
- obiectivele supravegherii;
- modul de desfășurare a supravegherii;
- măsurile/obligațiile impuse de instanța de judecată persoanei supravegheate și consecințele nerespectării lor;
- obligația respectării normelor de conduită, care se referă, în principal, la „*a nu avea un comportament violent sau agresiv ori o atitudine nepotrivită sau un limbaj necorespunzător, care ar putea prejudicia personalul de probațiune, precum și alte persoane aflate sub supraveghere*”;
- posibilitatea de a formula plângere la șeful serviciului în cazul în care beneficiarul constată că tratamentul aplicat de serviciul de probațiune pe perioada supravegherii este necorespunzător.

Conținutul raportului poate fi completat cu posibilitatea persoanei supravegheate de a solicita asistență și consiliere din partea serviciului, avînd în vedere că înștiințarea beneficiarului despre existența acestei oportunități este o obligație legală a consilierului, iar prin includerea sa în raport există dovada respectării ei.

Fără a mai reveni asupra scopului și obiectivelor supravegherii care au fost prezentate anterior în respectivul ghid, precum și asupra altor conținuturi ale raportului care sînt explicite, trebuie însă de menționat că modul de desfășurare a supravegherii constă în întâlniri directe, de tip „față în față”, care vor avea loc periodic la sediul serviciului de probațiune, în vizite inopinate la domiciliu, precum și în obținerea și verificarea informațiilor cu privire la persoana sa prin menținerea unei legături permanente cu diverse persoane, prin colaborarea cu organele de poliție și autoritățile locale.

De asemenea, trebuie de amintit că, în cazul nerespectării măsurilor/obligățiilor de către beneficiar, consilierul responsabil de caz va anunța acest fapt, în cel mai scurt timp, șefului serviciului de probațiune, care, la rîndul său, va anunța instanța.

Interviul este o tehnică care presupune o succesiune de întrebări și răspunsuri, mai mult sau mai puțin ghidată de către consilier, și care urmărește atingerea unui scop clar formulat inițial.

În activitatea de reintegrare, interviul poate avea ca scop obținerea de informații, evaluarea sau intervenția. În activitatea de supraveghere însă, interviul capătă preponderent un scop informațional (de obținere de date privind beneficiarul și contextul său de viață) și de evaluare (pentru surprinderea unor aspecte importante pentru diagnostic și intervenție, cum ar fi motivația beneficiarului). Cel mai potrivit tip de interviu pentru atingerea unor asemenea scopuri este cel semistrukturat, de tip *tematic* (centrat asupra unor teme generale de interes, a căror explorare ne va furniza date importante despre factorii care influențează comportamentul beneficiarului, riscul de a comite noi infracțiuni, direcțiile de intervenție în cazul său ș.a.). Justificarea constă în faptul că, pentru a ajunge la o concluzie privind riscul pentru public, intensitatea supravegherii sau tipul de intervenție în cazul beneficiarului, consilierul trebuie să cunoască și să evalueze o serie de aspecte legate de pregătirea școlară și profesională, locul de muncă, timpul liber, trecutul infracțional al persoanei condamnate etc. Acestea sînt însă doar teme mai generale de interes, care trebuie detaliate și analizate rînd pe rînd, particularizat, în raport cu specificul fiecărui caz, cu informațiile sigure de care consilierul deja dispune, dar și în funcție de direcția și contextul discuției (interviului) cu beneficiarul.

Așa cum se transpune la nivel practic, interviul tematic este unul integrat, care cuprinde elemente caracteristice atît interviului inițial, cît și interviului motivațional. Specificul activității de supraveghere, precum și o serie de constrîngerii, cum ar fi timpul și termenele legale, face ca, de cele mai multe ori, interviul cu beneficiarul să aibă loc o singură dată, în acest caz sărîndu-se peste interviul inițial și încercîndu-se surprinderea celei mai mari părți din informațiile ce sînt necesare, inclusiv nivelul motivației de schimbare a beneficiarului.

Aceasta pentru că în activitatea de supraveghere rolul interviului inițial se diminuează, fiind acoperit într-o anumită măsură de momentele preliminare ale primei întrevederi (expuse anterior): stabilirea relației profesionale, eliminarea unor temeri ale beneficiarului și asigurarea confortului psihic al acestuia, motivarea și angajarea sa în procesul de schimbare; se cunoaște faptul că persoana condamnată a comis o infracțiune, deci se știe problema care l-a determinat să ajungă în supravegherea serviciului, se dispune deja de o mulțime de informații despre beneficiar și situația sa, ceea ce face ca necesitatea explorării acestor aspecte să nu mai fie atît de stringentă. De asemenea, o bună parte din demersul de evaluare a motivației pentru schimbare a beneficiarului se poate realiza în cadrul acestui tip de interviu. Aspecte ca resorturile subiective care au determinat comiterea infracțiunii, sentimentele beneficiarului după săvîrșirea acesteia, rezistența sau dorința de schimbare, resursele interne de care dispune beneficiarul, demersurile pozitive concrete în sensul schimbării pot fi

surprinse în interviul tematic, fără a se diminua utilitatea și importanța unui interviu motivațional de sine stătător.

Nereluind aspectele preliminare ale interviului, despre care am făcut referiri în etapa pregătirii primei întrevederi de supraveghere, trebuie menționat faptul că interviul inițial începe prin oferirea unor lămuriri preliminare beneficiarului. Astfel, acestuia trebuie să i se explice că următorul pas al întrevederii este un interviu care va consta dintr-o succesiune de întrebări ce-i vor fi adresate și la care va trebui să răspundă.

Este foarte important să i se explice beneficiarului nu numai în ce constă, ci, mai ales, de ce este necesar un asemenea interviu și ce se urmărește prin derularea lui: obținerea unor informații despre persoana sa, familie, mediu social ș.a., informații ce sînt utile pentru cunoașterea și aprecierea situației sale, realizarea unor acte de supraveghere, urmărirea modului în care respectă obligațiile ce i-au fost impuse, oferirea de ajutor în raport cu nevoile și problemele cu care se confruntă ș.a.

Un alt aspect ce trebuie clarificat este cel al confidențialității și limitelor ei. Beneficiarului trebuie să i se comunice că toate informațiile solicitate sînt de interes strict profesional, iar accesul altor persoane sau instituții la aceste date este limitat. Ele pot fi însă împărtășite în cazuri speciale, cum ar fi cele de îndeplinire a actelor de justiție sau pentru luarea celor mai bune decizii în ceea ce privește persoana sa și protecția altor persoane.

De asemenea, beneficiarului trebuie să i se atragă atenția asupra importanței veridicității informațiilor. Este necesar să înțeleagă că noi dispunem deja de o serie de informații certe și că cele obținute vor fi verificate, iar sinceritatea nu poate fi decît în beneficiul său (prin asumarea situației în care se află și prin crearea unei premise pentru o reală schimbare a comportamentului).

Durata interviului i se va face cunoscută beneficiarului pentru confortul său personal și pentru ca acesta să-și poată organiza timpul și expunerea. În general, aceste interviuri durează aproximativ o oră.

Beneficiarul va fi întrebat la sfîrșitul acestei introduceri dacă mai are nelămuriri, astfel încît, la începutul interviului propriu-zis, acesta să fie pe deplin edificat asupra tuturor aspectelor legate de ceea ce va urma.

Trecerea la *interviul efectiv* se poate face printr-o întrebare de tipul: „**Sînteți pregătit?**”, „**Putem începe?**” etc. În caz afirmativ, se trece la explorarea aspectelor de interes, urmînd conținutul ghidului de interviu (în cazul în care s-a întocmit unul). Oricum, este necesar ca la întrebările de început să se răspundă ușor, să fie preponderent factuale (moment propice folosirii întrebărilor de tip închis), să realizeze treptat trecerea la aspectele mai profunde ale temei analizate și să nu necesite răspunsuri cu o încărcătură puternic afectivă; tema explorată, pentru început, trebuie să fie una ușor abordabilă, care să-l ajute pe beneficiar să se acomodeze cu rolul de interviuat. Atenția consilierului se va concentra în special asupra dinamicii procesului de comunicare, fără a pierde din vedere conținutul cognitiv al comunicării. Tehnicile utilizate cu precădere sînt chestionarea, ascultarea activă, încurajarea, parafrizarea, oferirea de feedback.

Partea de mijloc a interviului presupune investigarea aprofundată a unităților tematiche de interes și trecerea de la o unitate la alta. Este indicat ca în această fază întrebările să se centreze pe explorarea unor aspecte mai sensibile ale experienței de viață a beneficiarului: cele care au un caracter mai intim, a căror expunere se asociază cu trăiri mai intense sau mai profunde, cele care necesită o expunere sinceră. Tehnicile principale folosite în această fază sînt ascultarea activă, oferirea de feedback, concretizarea, clarificarea și confruntarea.

Partea finală a interviului se axează pe revizuirea a tot ceea ce beneficiarul a prezentat, astfel încît să se evidențieze ce teme au fost complet abordate, care sînt informațiile de care mai avem nevoie, ce aspecte sînt neclare și necesită o explicație suplimentară. La final, se acordă atenție dezangajării beneficiarului din rolul de interviuat; acesta poate fi întrebat despre impresia sa asupra modului în care a decurs interviul și despre trăirile pe care le-a avut pe parcursul său (ex.: „***Ce părere aveți despre cum a decurs interviul?***”, „***Cum v-ați simțit?***”). Aceste întrebări sînt utile, întrucît persoana se simte valorizată, iar informațiile obținute astfel pot fi valorificate de către consilier prin reajustarea propriei conduite și a conținutului interviului în cazurile ulterioare.

Tehnicile folosite cu preponderență în acest moment sînt: sumarizarea, clarificarea, oferirea de feedback.

După efectuarea interviului, beneficiarului i se solicită **actele necesare pentru supraveghere**.

Consilierul responsabil de caz are obligația de a-i solicita **în scris** beneficiarului informații referitoare la situația locativă, situația financiară, locul de muncă, persoanele aflate în îngrijirea sa, precum și actele doveditoare în acest sens. Consilierul responsabil trebuie să îi solicite persoanei condamnate acte doveditoare referitoare la domiciliu sau reședință în cazul în care acestea i s-a impus obligația de a nu-și schimba domiciliul sau reședința ori de a nu depăși limita teritorială stabilită.

Acest pas al activității de supraveghere, care este reprezentat de prima întrevvedere cu beneficiarul, se încheie prin **consemnarea datelor culese și stabilirea următoarei întâlniri**.

Întocmirea planului de supraveghere și realizarea demersurilor necesare supravegherii

Întocmirea planului de supraveghere

În **termen de 5 zile lucrătoare** de la data primirii hotărîrii judecătorești, consilierul de probațiune responsabil de caz are obligația de a întocmi un plan de supraveghere al cărui conținut va fi în concordanță cu măsurile/obligațiile impuse de instanța de judecată.

Referitor la **structura și conținutul planului de supraveghere**, acestea sînt determinate de:

a. Introducere

- numele, prenumele, data și locul nașterii persoanei condamnate sau a copilului;

- infracțiunea săvârșită și numărul hotărîrii instanței;
- sancțiunea aplicată și măsurile și/sau obligațiile impuse de instanța de judecată;
- perioada de supraveghere, menționîndu-se data începerii și încetării acesteia;
- numele și prenumele consilierului de reintegrare socială și supraveghere.

Singurul lucru care ar trebui menționat este acela că perioada de supraveghere se calculează de la data rămînerii definitive a hotărîrii judecătorești.

b. Nevoile sau problemele identificate

Este un capitol important al planului de supraveghere, și aceasta întrucît determinarea precisă a nevoilor sau problemelor cu care se confruntă beneficiarul ajută la estimarea riscului de a comite noi infracțiuni, precum și la stabilirea direcției de intervenție în cazul său.

Trebuie însă de menționat că acest capitol se referă în special la acele nevoi/probleme ale persoanei supravegheate, care au legătură cu riscul de recidivă. Prin urmare, este necesar să se aprecieze care sînt acele lipsuri sau dezechilibre din viața beneficiarului, care îi pot influența comportamentul în sensul comiterii unor noi infracțiuni și care astfel constituie priorități ale intervenției; generalizările trebuie evitate, și aceasta deoarece una și aceeași nevoie poate fi criminogenă la indivizi diferiți, aflați în contexte diferite de viață.

În definirea unei nevoi sau probleme, trebuie să luăm în considerare atît punctul de vedere al beneficiarului, cît și perspectiva noastră asupra diverselor aspecte puse în discuție. Aceasta întrucît beneficiarul poate să nu recunoască o problemă serioasă, cum ar fi dependența de alcool sau droguri, ori să prezinte ca probleme o serie de dificultăți pasagere, contextuale, și pe care beneficiarul le percepe distorsionat, acordîndu-le o importanță prea mare. Există însă și cazuri în care consilierul tinde să perceapă excesiv, din propriul punct de vedere, ceea ce consideră a fi problemele sau nevoile beneficiarului, fără ca acestea să aibă o semnificație pentru beneficiar. Este posibil ca persoana condamnată să accepte aceste nevoi doar pentru că i-au fost semnalate de către consilier, care se află într-o poziție de autoritate în raport cu beneficiarul. În acest caz, persoana supravegheată se poate simți constrînsă, ignorată, neimportantă. Din aceste motive, cel mai indicat este ca nevoile/problemele beneficiarului să fie puse în discuție, astfel încît să se ajungă la un acord comun cu privire la existența și importanța lor. În realizarea acestor demersuri, consilierul trebuie să utilizeze anumite tehnici de negociere, astfel încît să se ajungă la un acord comun cu privire la formarea unei imagini complete și corecte a situației beneficiarului, calitatea intervenției depinzînd de această estimare inițială. Avantajul în acest caz este acela că persoana condamnată se simte valorizată și devine motivată pentru schimbare.

c. Riscul săvîrșirii unor noi infracțiuni/ riscul de a pune în pericol siguranța publică

Riscul de a comite noi infracțiuni reprezintă probabilitatea ca un beneficiar să comită noi fapte penale.

Estimarea riscului de recidivă este foarte importantă în activitatea de supraveghere și în general în activitatea de reintegrare, întrucât pe baza acesteia se asigură managementul riscului, adică restrângerea gradului de libertate a beneficiarului și stabilirea tipului și intensității intervenției.

Evaluarea riscului se face pe baza unor caracteristici sau factori regăsiți la nivelul persoanei condamnate, care influențează sau pot influența comportamentul într-un sens pozitiv sau negativ.

Natura și frecvența întâlnirilor dintre consilierul de probațiune și persoana condamnată/minor pe perioada supravegherii

Se remarcă pentru început că sintagma „natura întâlnirilor” este destul de ambiguă, nefiind clar, dacă ea se referă la tipul întrevederii dintre consilier și beneficiar sau la felul activităților desfășurate în cadrul ședinței de supraveghere. Oricum, în locul termenului de „întâlnire”, ar fi preferabil cel de „contact”, acesta din urmă fiind mai generic și exprimând atât posibilitatea unei relații directe de tip „față în față”, cât și a uneia indirecte, telefonice sau în formă scrisă. Specificul muncii de reintegrare, în general, și al activității de supraveghere, în special, necesită însă întrevederi directe cu persoana supravegheată, care, în majoritatea cazurilor, au loc la sediul serviciului.

Frecvența întrevederilor este variabilă, iar în stabilirea ei se iau în considerare mai mulți factori, precum hotărîrea instanței de judecată (cu prioritate), nevoile beneficiarului și gradul de risc identificat, comportamentul beneficiarului pe perioada supravegherii și modul în care respectă măsurile/obligațiile impuse de instanță, etapa în care se află supravegherea ș.a. Riscul de a comite noi infracțiuni și pericolul social pe care îl prezintă beneficiarul este însă factorul esențial care va determina frecvența întrevederilor, deși prioritară va fi întotdeauna sentința, aceasta avînd valoare executorie. Spre exemplu, în cazul în care beneficiarul prezintă risc mare, frecvența întâlnirilor poate fi stabilită chiar și de 2 ori/săptămînă, atunci cînd este lăsată la libertatea serviciului. Dacă riscul scade, beneficiarul dovedește încredere, iar activitatea de supraveghere se derulează de mai mult timp, atunci întrevederile pot fi rărite, fără ca acestea să se reducă la mai mult de trei luni. Este important să existe un echilibru între gradul de libertate care se acordă beneficiarului și seriozitatea pe care el trebuie să o acorde supravegherii. Aceasta pentru că se poate întîmpla ca persoanele supravegheate, odată ce li se reduce frecvența întrevederilor și intensitatea controlului, să nu mai acorde interesul necesar acestor măsuri.

Referirea la organizarea timpului se raportează la faptul că pot exista situații în care, într-o singură zi, un consilier să aibă fixate un mare număr de întrevederi, iar în alte zile – nici una. Acest aspect inevitabil conduce la o utilizare neeficientă a timpului de lucru. Problema, în acest caz, derivă din imposibilitatea de a fixa numărul de întrevederi necesar pentru perioada termenului de încercare, odată cu întocmirea planului inițial de supraveghere. Aceasta pentru că, la fel ca și în cazul stabilirii frecvenței întâlnirilor, numărul de întrevederi este apreciat pe aceleași criterii. Tocmai de

aceea este necesar să se întocmească anexe la planul de supraveghere, în conținutul cărora să se precizeze, într-un interval de timp stabilit, numărul întâlnirilor dintre consilier și persoana condamnată.

Precizarea intervalelor de timp necesare întâlnirilor fixate (durata întrevederilor) este destul de importantă, întrucât asigură o bună organizare atât pentru activitatea și timpul nostru, cât și pentru cele ale beneficiarului.

În ceea ce privește stabilirea locului întrevederii, aceasta, așa cum se știe, este lăsată la libertatea consilierului. În general, întâlnirile sînt fixate la sediul serviciului, avantajul principal în acest caz fiind economia de timp și resurse ale serviciului.

Este foarte important însă să cunoaștem și contextul de viață al beneficiarului prin efectuarea unor vizite inopinate în comunitate. În acest caz întrevederea cu persoana condamnată se poate desfășura la domiciliul acesteia, la școală, respectiv la locul de muncă sau în alte locuri frecventate de către aceasta.

Metodele utilizate pentru asigurarea îndeplinirii măsurilor/obligațiilor stabilite de instanța de judecată în sarcina persoanei supravegheate

Pentru a supraveghea modul de respectare de către beneficiar a măsurilor/obligațiilor ce i-au fost impuse de către instanță, consilierul responsabil de caz poate utiliza diverse metode. În acest sens, ca modalități de asigurare a supravegherii apar colaborarea cu familia, cu voluntari comunitari și reprezentanți ai societății civile, precum și cu organizații guvernamentale și nonguvernamentale, vizite la domiciliu, legătura permanentă cu persoanele și instituțiile care ar putea furniza date utile în vederea identificării locurilor de muncă disponibile, a cursurilor școlare, precum și a celor de calificare sau recalificare profesională. Pe lângă aceste metode, pot fi luate în considerare orice alte căi de asigurare a supravegherii, atîta timp cît ele funcționează și se dovedesc eficiente.

Metodele de supraveghere se determină în funcție de gradul de risc identificat, precum și de numărul sau natura măsurilor și/sau a obligațiilor stabilite de către instanța de judecată, nevoile sau problemele identificate ale persoanei supravegheate și durata supravegherii. La acestea se mai pot adăuga tipul infracțiunii, motivația pentru schimbare a beneficiarului, resursele interne ale persoanei condamnate și resursele de care serviciul dispune ș.a. Apreciem însă că numărul măsurilor/obligațiilor impuse de către instanță nu este un criteriu semnificativ de alegere a metodei. Oricum, criteriul cel mai important pe care trebuie să-l luăm în considerare în alegerea și utilizarea metodelor este eficiența lor, lucru care se clarifică în timp prin experiența aplicării lor în practică.

Realizarea demersurilor necesare supravegherii

După întocmirea planului de supraveghere, este necesar să se ia o serie de măsuri pentru începerea activității de supraveghere propriu-zise, ca:

- identificarea și contactarea persoanelor/instituțiilor care pot furniza informații despre modificările apărute în situația beneficiarului și pentru supravegherea respectării modului în care acesta respectă unele măsuri/obligații ce i-au fost

impuse. Referirea se face în principal la membrii familiei, reprezentanți ai organelor de poliție, primăriilor din localitățile de domiciliu, dar și reprezentanți ai administrației financiare, ai unităților angajatoare sau ai unităților sanitare. Înainte de a contacta aceste persoane sau instituții, trebuie să apreciem dacă solicitarea colaborării pentru realizarea supravegherii este în beneficiul beneficiarului, astfel încât să poată fi evitate unele consecințe nedorite, cum ar fi etichetarea și stigmatizarea. De asemenea, este indicat să solicităm persoanelor fizice sau juridice contactate respectarea confidențialității informațiilor despre beneficiar;

- identificarea pe plan local a unităților de învățământ și a instituțiilor de calificare profesională care organizează cursuri de instruire profesioanlă, recalificări;
- identificarea pe plan local a unităților sanitare, precum și a organizațiilor, instituțiilor sau specialiștilor care desfășoară programe de recuperare a toxicomanilor sau alcoolicilor, în vederea includerii persoanei supravegheate în aceste programe (la solicitarea acesteia și/sau în cazul când persoana este impusă prin hotărârea judecătorească).

Monitorizarea și evaluarea permanentă a cazului

Procesul de supraveghere presupune o permanentă monitorizare și evaluare a cazului, ceea ce înseamnă că se urmărește permanent modul în care beneficiarul respectă măsurile/obligățiile ce îi revin, modificările apărute în situația sa și se apreciază în ce măsură aceste schimbări influențează riscul de a comite noi infracțiuni și perspectivele sale de reintegrare socială, astfel încât să putem adopta o serie de măsuri corespunzătoare.

Cel mai caracteristic aspect al acestei etape îl constituie **întrevederile de supraveghere**, care au loc periodic, la data stabilită de serviciul de probațiune. La fiecare întâlnire beneficiarul trebuie să fie întrebat despre modul în care își respectă măsurile/obligățiile impuse de către instanță.

În cadrul întrevederilor, beneficiarul trebuie întrebat cu privire la aspecte care se referă la comportamentul lui în perioada care a trecut de la ultima întâlnire, precum și la alte modificări socioeconomice apărute în situația sa. Aceste informații sînt utile pentru identificarea acelor schimbări, apărute la nivelul beneficiarului, care au o legătură cu riscul de a comite noi infracțiuni.

La fiecare întrevedere, consilierul informează persoana supravegheată despre măsura în care obiectivele planului de supraveghere sînt aduse la îndeplinire. La sfîrșitul întîlnirii, are loc consemnarea informațiilor obținute și planificarea următoarelor întrevederi.

Tot în cadrul acestei etape, care este monitorizarea și evaluarea permanentă a cazului, dacă se constată existența unor modificări semnificative în situația beneficiarului (care influențează riscul de a comite noi infracțiuni, gradul de pericol social al persoanei condamnate sau perspectivele sale de reintegrare), consilierul responsabil de caz trebuie să procedeze la **revizuirea planului de supraveghere**.

În cazul modificării planului de supraveghere, trebuie să se repete procedura de înmînare a acestuia: aducerea la cunoștință a conținutului, înmînarea unei copii a planului și întocmirea unui proces-verbal de predare, care să cuprindă semnăturile părților.

În perioada supravegherii corespunzătoare etapei menționate, consilierul responsabil de caz va realiza **verificarea modului în care beneficiarul respectă măsurile/obligățiile** în felul următor:

- să verifice periodic prezența beneficiarului la cursurile de învățămînt sau de calificare;
- să efectueze vizite inopinate la domiciliul/reședința persoanei, la locul de muncă al acesteia sau la școala unde învață minorul;
- să verifice dacă persoana condamnată respectă programul de tratament sau îngrijire și să constate în ce măsură acesta este eficient, solicitînd periodic, *în scris*, opinia specialiștilor;
- să mențină o legătură cu persoane sau instituții publice (de ex., membri ai familiei, Poliția, Primăria ș.a.) care pot sesiza orice modificare apărută în situația acestora.

În cazul în care se constată că persoana condamnată nu a respectat măsurile/obligățiile impuse de instanță, consilierul responsabil de caz va anunța în cel mai scurt timp șeful serviciului, care, la rîndul său, va sesiza instanța.

Încheierea supravegherii

Încheierea supravegherii reprezintă, în primul rînd, o etapă a evaluării și a concluziilor finale, în care se face analiza întregii perioade de supraveghere și se realizează un bilanț al rezultatelor obținute în procesul de reintegrare socială a persoanei condamnate. În cadrul acestei etape are loc **ultima întrevvedere cu beneficiarul**. Este momentul în care, împreună cu beneficiarul, se va revizui întregul proces de supraveghere, astfel încît să identificăm beneficiile, nevoile sau problemele care au fost acoperite, precum și cele care au rămas nerezolvate. Aceasta înseamnă că s-a stabilit și se știe de la început care ar fi obiectivele supravegherii, chiar dacă planul de supraveghere nu cuprinde un capitol special în acest sens, așa încît să se poate trage concluzii cu privire la eficiența procesului de supraveghere prin raportarea acestor obiective inițiale la rezultatele înregistrate.

Dacă persoana condamnată a solicitat și primit asistență și consiliere, evaluarea va fi mai clară și mai simplă, planul de intervenție (de reintegrare socială și supraveghere) fiind mult mai specific în aceste sens și oferind posibilitatea unei analize comparative între ceea ce ne-am propus și ceea ce am obținut.

Există și cazuri în care o serie de probleme sau nevoi ale beneficiarului rămîn nerezolvate, iar perioada de supraveghere se încheie și beneficiarul nu mai poate beneficia de serviciile ce i-au fost oferite. În această situație, dacă este cazul și este posibil, este indicat să se îndrume beneficiarul către alte servicii sau instituții publice corespunzătoare.

Este foarte important ca persoanei condamnate, în cadrul ultimei întrevederi de supraveghere, să i se atragă atenția asupra consecințelor comportamentului său, în cazul în care va comite o nouă infracțiune și va fi încurajat să respecte legea. Este o ultimă ocazie de responsabilizare a beneficiarului, care ar trebui să înțeleagă foarte clar că, dacă va comite o nouă infracțiune, șansa de a primi o nouă pedeapsă noncustodială este redusă.

Tot în cadrul ultimei etape de supraveghere trebuie întocmit **raportul final de supraveghere**.

Acesta *cuprinde* concluzii referitoare la modul de îndeplinire a măsurilor/obligățiilor impuse de instanța de judecată, dar este indicat, ca și în cazul rapoartelor întocmite pe perioada supravegherii, să conțină și alte informații, cum ar fi: date de identificare ale beneficiarului, informații privind sentința penală, comportamentul pe perioada supravegherii, modificări semnificative apărute în situația beneficiarului pe perioada supravegherii. În final, are loc **închiderea cazului**.

2.5. Procesul de asistență și consiliere

Noțiuni conceptuale

Activitatea de asistență (asistare) și consiliere constituie un set de acțiuni desfășurate individual sau în grup, orientate în vederea dezvoltării personale, sprijin în situațiile de criză, rezolvării de probleme.

Asistarea este un demers specializat de acordare a ajutorului de către o persoană specializată unei alte persoane aflate în imposibilitate momentană sau permanentă de a-și rezolva problemele, prin facilitarea accesului la resursele comunității.

Există mai multe definiții date consilierii de-a lungul timpului, o enumerare a acestora avînd rolul de a evidenția faptul că termenul a evoluat în timp, iar definițiile au o cuprindere diferită, în funcție de direcția interogării: medicală, psihologică ori a asistenței sociale.

Consilierea este o metodă care facilitează cunoașterea, dezvoltarea, acceptarea emoțională, maturizarea și mobilizarea optimă a resurselor personale în vederea formulării și rezolvării unor probleme specifice și luării unor decizii prin utilizarea optimă a relației interpersonale „*consilier-beneficiar*”.

Una din metodele utilizate în procesul de asistare este consilierea. În continuare, va fi utilizată sintagma „asistare psihosocială”:

- Asistarea se referă la persoanele condamnate la pedepse nonprivative de libertate și la persoanele eliberate de pedeapsa penală;
- Obiectivul asistării îl reprezintă reintegrarea socială a celor asistați, ceea ce poate conduce la sporirea gradului de siguranță socială, dar și la prevenirea unei noi conduite infracționale;
- Asistarea operaționalizează următoarele valori: respectarea siguranței comunitare, respectarea unicității și individualității persoanei, respectarea autodefinirii, respectarea confidențialității;

- Munca de asistare psihosocială se realizează pe baza unui plan cu condiția depunerii de către minorul supravegheat și reprezentantul legal al acestuia a unei solicitări scrise, în vederea asistării. Intervenția în scopul asistării psihosociale poate avea loc în spațiile serviciului de probațiune (dacă există condiții corespunzătoare specificului muncii de asistare) și/sau în spațiile organizațiilor nonguvernamentale sau guvernamentale, în instituțiile cu care serviciul colaborează pentru livrarea asistării, în instituții penitenciare

Etapele consilierii

Consilierea din perspectiva beneficiarului

Pentru ca procesul să fie util, beneficiarul trebuie să ajungă la o serie progresivă de afirmații conștiente (gânduri și convingeri) în următoarele etape:

- Etapa I.** Conștientizarea problemei („Am o problemă”);
- Etapa II.** Relația cu consilierul („Cred că acest consilier mă va ajuta”);
- Etapa III.** Motivația („Cred că pot să-mi îmbunătățesc situația”);
- Etapa IV.** Conceptualizarea problemei („Problema mea nu e neobișnuită, are însă componente specifice”);
- Etapa V.** Explorarea strategiilor alternative („Văd că sînt multiple căi de acțiune pentru îmbunătățirea situației mele”), explorarea soluțiilor alternative;
- Etapa VI.** Selecționarea strategiei („Cred că această metodă o să mă ajute și doresc să o încerc”);
- Etapa VII.** Implementarea („Această metodă mă ajută”);
- Etapa VIII.** Evaluarea („Deși această metodă îmi răpește mult timp și efort, merită”).

În continuare, propunem descrierea amănunțită a fiecărei etape.

Etapa I. Conștientizarea problemei

În această etapă, beneficiarul trebuie să își spună: „Am o problemă, trebuie să fac ceva în legătură cu situația mea”. Dacă oamenii au probleme și refuză să recunoască că au probleme, nu o să fie motivați pentru a face eforturi de a se schimba. Pentru persoanele care neagă existența problemei, schimbări constructive nu pot să apară, doar numai dacă asistentul social găsește o cale să-i convingă că problema există (de obicei, asistentul social explorează de ce beneficiarul neagă existența problemei și adună dovezi care documentează despre existența ei).

Etapa a II-a. Relația cu consilierul

Această etapă depășește prima etapă, ca și celelalte etape ale procesului consilierii. Pentru ca această consiliere să fie eficientă, beneficiarul trebuie să ajungă la punctul unde gândirea lui va funcționa astfel. „Cred că consilierul mă va ajuta”. Dacă însă beneficiarul gîndește astfel, atunci în timpul procesului consilierii și mai ales la întîlnirile inițiale, consilierul trebuie să fie atent la tipul de relație care se

crează între consilier și beneficiar. Iată câteva recomandări pentru crearea unei relații constructive:

- a. Consilierul trebuie să caute să stabilească o atmosferă confortabilă, neame-nințătoare, în care beneficiarul să se simtă în siguranță, pentru a-și comunica în totalitate problemele, simțindu-se acceptat ca persoană;
- b. În contactele inițiale cu beneficiarul, consilierul trebuie să se prezinte ca o persoană înțelegătoare și care poate să-i ajute pe cei care doresc să încerce aceasta;
- c. Fiți calm, nu vă exteriorizați surpriza sau râsul atunci când beneficiarul își dezvăluie problemele;
- d. Arătați respect pentru valorile beneficiarului și nu încercați să le impuneți pe ale voastre. Valorile care funcționează pentru dumneavoastră poate că nu sînt bune pentru altcineva aflat într-o situație diferită;
- e. Comportați-vă cu beneficiarul de la egal la egal. Dacă beneficiarul simte că e tratat ca un inferior, el va fi mai puțin motivat să-și expună și să discute problemele personale;
- f. Folosiți cuvinte pe înțelesul beneficiarului. Asta nu înseamnă că trebuie să folosim argoul sau pronunția beneficiarului. Consilierul va folosi cuvinte pe care beneficiarul le înțelege și care nu-l ofensează;
- g. Tonul vocii consilierului trebuie să transmită mesajul că profesionistul înțelege și îi pasă de sentimentele beneficiarului;
- h. Păstrează caracterul confidențial a ceea ce ți-a spus beneficiarul. Oamenii, din păcate, au tendința aproape irezistibilă să împărtășească „secrete neobișnuite” cu cineva. Dacă beneficiarul descoperă că a fost violată confidențialitatea, atunci relația poate fi repede ruptă.

Etapa a III-a. Motivația

Clienții trebuie aduși în situația de a-și spune: „Cred că pot să-mi îmbunătățesc situația, doresc să fiu mai bun”. Dacă un beneficiar nu este motivat să se schimbe, schimbarea nu poate avea loc. În consiliere, variabila-cheie în determinarea faptului dacă un beneficiar se va schimba sau nu este motivația beneficiarului de a se schimba și de a face efortul necesar pentru aceasta. Un consilier trebuie să încerce să-i motiveze pe oamenii apatici sau descurajați, încercînd să fie o persoană încurajatoare:

- are o acceptare completă pentru persoanele descurajate și transmite mesajul „Te accept exact așa cum ești, fără să pun condiții” (totuși, nu trebuie acceptat comportamentul deviant);
- are o atitudine de neblamare, astfel că persoana descurajată nu mai simte nevoia să mintă, să pretindă, să poarte mască;
- își dă seama și poate, pînă la un punct, să simtă ceea ce simte persoana descurajată;
- transmite persoanei descurajate că specialistul este interesat în progresele ei și transmite mesajul că beneficiarul este o persoană importantă, demnă de interes;

- transmite persoanei descurajate că consilierul are încredere în capacitatea persoanei să progreseze;
- transmite un entuziasm sincer în legătură cu ideile, interesele și acțiunile persoanei descurajate; acestea, ca să capete încredere în ele, de obicei, au nevoie de persoane încurajatoare, care să le facă să creadă că sînt persoane importante, valoroase;
- are capacitatea de a fi un ascultător care nu judecă, astfel încît gîndurile și sentimentele persoanei descurajate să poată fi exprimate liber, fără teama de cenzură;
- cînd consilierul se întîlnește cu persoana descurajată (mai ales la începutul legăturii), el trebuie să observe orice mic progres (de exemplu, dacă persoana poartă ceva nou: „E nou, nu-i așa? Îți stă foarte bine”);
- să motivezi o persoană descurajată, ia mult timp. Oamenii descurajați au de obicei o lungă listă de eșecuri. Asta presupune ca specialistul să aibă timpul necesar să asculte și să înțeleagă această persoană cît mai mult posibil.

Etapă a IV-a. Conceptualizarea problemei

Pentru ca o consiliere să fie eficientă, beneficiarul trebuie să recunoască „Problema mea nu este neobișnuită, dar are componente specifice”. Mulți clienți au tendința să-și considere situația ca fiind atît de complexă, încît devin anxioși sau emotivi și de aceea nu sînt capabili să vadă că problema lor are un număr de componente ce pot fi modificate pe rînd. Pentru a ajuta clienții să-și conceptualizeze problema, consilierul trebuie să exploreze în totalitate problemele împreună cu beneficiarul.

Recomandări:

- a. Mulți consilieri fac greșeala de a sugera soluții de îndată ce problema este identificată, fără s-o cerceteze în profunzime.
- b. La cercetarea în profunzime, consilierul și beneficiarul trebuie să țină cont de importanța problemei, de cînd exista ea, ce capacități fizice și mentale are beneficiarul pentru a o rezolva, etc.
- c. Cînd principala problemă este identificată, sînt de obicei identificate și sub-probleme ce trebuie explorate.
- d. Într-o situație cu o multitudine de probleme, modul cel mai bun de a decide problema ce trebuie rezolvată prima este să întrebi beneficiarul care e cea percepută de el ca fiind cea mai presantă. Dacă ea poate fi rezolvată, începeți să o explorați în profunzime. Succesul în rezolvarea unei probleme va mări încrederea beneficiarului în consilier și va face relația mai solidă.

Etapă a V-a. Explorarea strategiilor de rezolvare

După (uneori în același timp) ce o problemă este analizată în profunzime, următorul pas este considerarea soluțiilor alternative. Rolul consilierului este, în general, să indice alternativele posibile și apoi să exploreze cu beneficiarul avantajele, dezavantajele, consecințele. Fiecare beneficiar este unic și așa sînt și problemele lui.

Ceea ce funcționează pentru un beneficiar, poate fi total nepotrivit pentru altul. Beneficiarul trebuie ajutat să conștientizeze că există mai multe căi de rezolvare.

Etapa a VI-a. Selecția strategiei

După ce consilierul și beneficiarul au discutat efectele și consecințele strategiilor posibile, este esențial ca beneficiarul să tragă concluzia: „Cred că această cale mă va ajuta și doresc să încerc”. Dacă un beneficiar este indecis sau refuză să facă o alegere cinstită a unei căi de acțiune, schimbarea constructivă nu se va produce. De exemplu, dacă un beneficiar îți spune: „Știu că am probleme cu băutura, dar nu doresc să iau vreo măsură ca să mă opresc”, probabil că procesul de consiliere nu va avea succes. De obicei, beneficiarul are drept la autodeterminare, adică să aleagă un curs al acțiunii între mai multe alternative/ opțiuni. Rolul consilierului este să ajute beneficiarul să înțeleagă posibilele (probabilele) consecințe ale fiecărei alternative, dar, în general, el nu dă sfaturi și nu alege alternativa pentru beneficiar. Dacă asistentul social ar alege alternativa, ar fi posibile două consecințe:

- a. alternativa s-ar putea dovedi nedorită de beneficiar, în acest caz el și-ar învinovăți consilierul pentru sfat și relația lor va fi serios afectată;
- b. alternativa se va dovedi dezirabilă pentru beneficiar. Această a doua posibilitate este avantajoasă, dar există pericolul ca apoi beneficiarul să devină prea dependent de consilier, cerînd sfatul acestuia pentru aproape toate deciziile pe care le va mai lua în viitor și, în general, va evita să mai ia decizii singur. Recomandarea de a nu da sfaturi nu înseamnă ca profesionistul să nu sugereze alternative la care beneficiarul s-ar gândi. Dimpotrivă, este de datoria consilierului să sugereze și să exploreze toate alternativele viabile pentru beneficiar. O regulă bună de urmat este ca, atunci cînd un consilier crede că un beneficiar va face o anumită acțiune, să-l întrebe, ca o sugestie: „Te-ai gândit și la ...?”, și nu sub formă de sfat: „Eu cred că tu trebuie să...”. Dreptul beneficiarului de a decide trebuie încălcat numai dacă alternativa aleasă are o probabilitate de a face rău altora sau beneficiarului. Dar, de obicei, beneficiarul este mai bine plasat pentru a ști ce e mai bine pentru el și, dacă alternativa nu este cea mai bună, beneficiarul va învăța din greșeala sa.

Etapa a VII-a. Implementarea strategiei (aplicarea, punerea în practică)

Consilierea va avea succes numai dacă un beneficiar își urmărește hotărîrea de a încerca o soluție și conchide: „Această metodă începe să mă ajute”, iar dacă un beneficiar își alege calea dar își spune: „Eu nu cred că metoda asta să mă ajută”, atunci consilierea nu are efect. Dacă aceasta se întîmplă, cauzele trebuie investigate și, probabil, trebuie încercată altă soluție. Recomandări în aplicarea unei strategii:

- Consilierul trebuie să încerce să realizeze „contacte” realiste, explicite cu beneficiarul. Cînd beneficiarul alege o opțiune, el trebuie să înțeleagă clar care vor fi scopurile, ce sarcini trebuie îndeplinite, cum trebuie îndeplinite și cine le va îndeplini. De obicei, este de dorit să se scrie un „contract” ce poate fi consultat permanent, cu o limită de timp stabilită pentru fiecare sarcină.

- Pentru unele sarcini, pentru care beneficiarului îi lipsește încrederea sau experiența, este bine mai întâi să se asume „roluri” (jocul de roluri dă siguranță).

Etapa a VIII-a. Evaluarea

Dacă schimbarea constructivă este aptă de a fi îndelungată sau permanentă, beneficiarul trebuie să tragă concluzia: „Deși calea aceasta mi-a luat mult timp și efort, a meritat!”. Pe de altă parte, dacă concluzia este: „Această cale mi-a ajutat puțin, nu merită să mă sacrific!”, atunci consilierea nu este eficientă și trebuie schimbat cursul acțiunii aplicate.

Una din marile surprize ale tinerilor consilieri este aceea că mulți clienți, după ce se hotărăsc să-și îmbunătățească situația, nu-și respectă angajamentele, nu se țin de lucrurile planificate. În general, nu este bine să pedepsești clienții pentru nerespectarea „contractului”. Pedepsa, de obicei, produce ostilitate și nu are rezultate constructive. De asemenea, nu acceptați scuze când deciziile nu sînt îndeplinite. Scuzele nu duc la nimic bun, ele temporar liniștesc conștiința, dar duc la eșec. Întrebați: „Mai dorești să pui în practică hotărîrea pe care ai luat-o?”. Dacă beneficiarul răspunde afirmativ, este acceptat un nou termen propus de beneficiar.

Chiar dacă se realizează sau nu scopurile propuse, o mare atenție trebuie acordată încheierii unei relații. Dacă beneficiarul mai are încă probleme nerezolvate, pe care consilierul nu le poate rezolva, el trebuie îndrumat la un alt specialist. El trebuie întrebat dacă mai sînt probleme pentru care are nevoie de sprijin. Dacă nu există astfel de probleme, consilierul trebuie să informeze că „ușa îi va rămîne deschisă”, dacă are nevoie de ajutor în viitor.

O recomandare finală: un consilier trebuie să transfere cazul sau cel puțin să discute cazul cu un alt consilier (psihologul) în oricare din situațiile următoare:

- a. dacă un consilier simte că nu este capabil de empatie față de respectivul beneficiar;
- b. dacă un consilier crede că beneficiarul alege o alternativă greșită;
- c. dacă un consilier simte că problema este de așa natură, încît el nu este în stare să ajute beneficiarul;
- d. dacă o relație funcțională nu se poate stabili.

Pe lângă consilierea individuală, mai este cunoscută o formă organizatorică primară de intervenție – grupul mic, care se întrunește săptămînal, moderat de profesioniști, care pot fi psihologi, asistenți sociali sau pedagogi.

O altă formă este comunitatea terapeutică, care este un spațiu de siguranță în care consilierul de probațiune, avînd la bază o strategie și principii de lucru specifice, lucrează împreună cu beneficiarii în scopul schimbării comportamentale, precum și învățării și practicării de către aceștia de noi abilități și responsabilități sociale. Frecvența întrunirilor este în mediu de o dată pe săptămîină. Astfel de forme organizatorice permit o comunicare directă, deschisă și personală între clienți și personalul angajat. În cadrul discuțiilor se fac propuneri pentru soluționarea constructivă și mai ușoară a oricărei probleme, care să satisfacă nevoile condamnaților la cel mai înalt nivel posibil.

Prin programe de asistare psihosocială se înțelege, așadar, o serie de intervenții structurate de-a lungul unei anumite perioade de timp, care au drept rezultat schimbarea atitudinilor, convingerilor și comportamentului persoanelor asistate și, nu în ultimul rînd, schimbarea circumstanțelor sociale ale acestora.

Procesul de învățare poate fi asigurat prin diverse căi. După cum am menționat mai sus, pot fi întreprinse activități individuale sau de grup, care au scopul de a socializa persoana, de a o învăța cum să acționeze și cum să reacționeze în diverse situații. Educația poate fi organizată sau spontană, dar rezultatul final este îmbinarea tuturor caracteristicilor asimilate.

Activitățile de socializare au ca scop principal formarea și exersarea deprinderilor de comportare civilizată și de relaționare socială adecvată. În această categorie de activități includem toate activitățile care vizează optimizarea relațiilor dintre condamnați și comunitate, consolidarea și pozitivarea relațiilor în grup, exersarea de relații în microgrupuri (familie, clasă, colectiv de muncă, grupul de prieteni) și macrogrupuri (la restaurant, la cinematograf, la teatru, la cumpărături etc.).

În momentul înregistrării unei persoane la secția probațiune, este bine de a afla datele despre tipul de personalitate, starea sănătății, posibilitățile de muncă, starea psihoafectivă ș.a., date necesare pentru obținerea consimțămîntului de a planifica programul împreună. Pentru a duce evidența intervențiilor efectuate în vederea socializării beneficiarului, este necesară întocmirea unui plan individual, care să conțină următoarele compartimente:

- numele consilierului de probațiune care va asista, supraveghea și consilia persoana aflată în conflict cu legea;
- numele și vîrsta beneficiarului;
- diagnoza socială (familia de origine, nivelul de instruire, ocupația pînă la condamnare, relațiile cu membrii familiei ș.a.);
- vîrsta la prima condamnare;
- numărul de condamnări;
- tipul de infracțiune (cu violență, violență sexuală, droguri, tîlhărie ș.a.);
- tipul de programe de care a mai beneficiat beneficiarul;
- starea sănătății;
- definirea principalelor probleme cu care se confruntă beneficiarul și posibilitățile de soluționare (locuință, loc de muncă, restabilirea relațiilor cu familia ș.a.);
- evaluarea riscului de recidivă.

Activitățile de socializare au menirea de a optimiza relațiile dintre persoana aflată în conflict cu legea și comunitate. Aceste activități pot fi întreprinse vizînd două nivele: educația formală și cea nonformală.

Educația formală este educația organizată, de la învățămîntul primar la învățămîntul superior, care include programe specializate de pregătire profesională și tehnică și care se desfășoară în școală sau în alte instituții specializate de învățămînt pe baza unor programe oficiale, care se finalizează cu certificate și diplome.

Caracteristici ale educației formale:

- obligatorie pînă la un anumit nivel;
- instituționalizată și ierarhizată pe cicluri școlare;
- gradată cronologic;
- organizată și condusă de la un centru de autoritate la nivel ministerial;
- trecerea de la un nivel la altul presupune parcurgerea unui curriculum obligatoriu, în mare parte impus;
- profesorul este autoritatea centrală;
- relația profesor-elev este formală.

Educația nonformală reprezintă orice program planificat de educație personală sau socială, conceput pentru a îmbunătăți anumite competențe, în afara curriculumului formal, prin activități educative desfășurate în afara sistemului formal de învățămînt de către diferite instituții educative.

Caracteristici ale educației nonformale:

- voluntară, bazată pe implicarea atît a individului, cît și a grupului, stimulează formarea relațiilor interumane;
- se desfășoară în contexte variate și presupune un cadru de învățare, o structură și un conținut flexibil;
- participativă și centrată pe cel care învață;
- urmărește anumite obiective educaționale, dar este centrată în special pe formarea abilităților pentru/de viață și pregătirea pentru cetățenia activă;
- holistică și orientată spre proces, bazată mai mult pe experiență și acțiune, avînd ca punct de plecare nevoile participanților;
- valorifică la maximum experiența, autoritatea fiind aleasă, nu impusă.

Principiile procesului de consiliere:

1. Beneficiarul trebuie să fie acceptat ca personalitate și să fie respectat.
2. Consilierea trebuie să fie o relație permisivă. Atît beneficiarul, cît și consilierul poate pune capăt relației de consiliere. Psihologul trebuie să rămînă imparțial și să nu inducă beneficiarului punctul său de vedere.
3. Consilierul trebuie să se bazeze pe același mod de a gîndi cu cel al beneficiarului.

Evaluarea beneficiarilor.

Elaborarea planului de intervenție.

Activitatea de asistență și consiliere în cadrul serviciului de probațiune contribuie la atingerea anumitor obiective, și anume: reducerea ratei recidivei, reintegrarea socială a persoanelor care au săvîrșit infracțiuni și protecția comunității. Astfel, activitatea de asistență și consiliere urmărește:

- schimbarea comportamentului infracțional prin conștientizarea de către beneficiar a faptei săvîrșite, a consecințelor acesteia și asumarea responsabilității pentru fapta comisă;

- motivarea beneficiarului în dezvoltarea responsabilității și autodisciplinii, elaborarea și derularea unor programe eficiente de asistență și consiliere în funcție de nevoile identificate ale lor;
- sprijinirea beneficiarului în vederea satisfacerii unor nevoi speciale referitoare la educație, pregătire profesională, loc de muncă, locuință, grup de prieteni.

Pentru ca intervențiile de asistență și consiliere să atingă obiectivele necesare și, în același timp, să satisfacă raportul optim „cost-eficiență”, este necesar să fie ghidate de următoarele principii:

1. *principiul riscului* – intensitatea și durata intervenției trebuie să fie direct corelată cu nivelul riscului; astfel, pentru un risc crescut de recidivă se impun programe de intensitate crescută și de durată mai lungă;
2. *principiul nevoii criminogene* – programele care țin seama de factorii în legătură directă cu infracțiunea au o probabilitate mai mare de eficiență;
3. *principiul responsivității* – eficiența programelor de intervenție, care corespund stilului de învățare al beneficiarului și al consilierului de probațiune, este direct proporțională cu angajarea beneficiarului ca participant activ.
4. *principiul integrității* – intervenția trebuie să fie riguros condusă și furnizată, respectându-se coerența intrări (resurse umane, materiale, financiare, de timp)/ ieșiri (rezultate imediate, impact) și coerența teorie/design.

Procesul de asistență și consiliere demarează la cererea persoanei aflate la evidența serviciului de probațiune și se finalizează în mod normal în momentul atingerii obiectivelor planului de asistență și consiliere, însă pot fi și situații excepționale când acest proces încetează înainte de atingerea obiectivelor, fie la cererea beneficiarului, fie la inițiativa consilierului de probațiune. Dacă în privința întocmirii referatului de evaluare, respectiv în privința procesului de supraveghere, consilierul de probațiune trebuie să răspundă așteptărilor organului judiciar solicitant (organul de urmărire penală sau instanța de judecată, care a solicitat referatul de evaluare psihosocială, respectiv instanța de judecată care a dispus respectarea unor măsuri, obligații prin hotărâre judecătorească), în ceea ce privește activitatea de asistență și consiliere, care are particularitatea de a fi solicitată de către persoana care a săvârșit o infracțiune, consilierul de probațiune trebuie să răspundă așteptărilor și problemelor, nevoilor unei persoane, nu ale unei instituții.

Activitățile de asistență și consiliere se realizează în patru etape: construirea relației „consilier de probațiune-beneficiar”; investigarea; elaborarea și implementarea planului de asistență și consiliere; evaluarea eficienței intervenției. Procesul de asistență și consiliere poate fi prezentat grafic (figura 1):

Evaluarea inițială se realizează pornind de la nevoile beneficiarului. În acord cu valorile și metodologia asistenței sociale, există un set de nevoi ale persoanei evaluate, care trebuie să fie punctul de pornire, deoarece atât munca de evaluare, cât și orice altă activitate depind de calitatea relației profesionale, care, la rândul ei, are la temelie satisfacerea acestor nevoi:

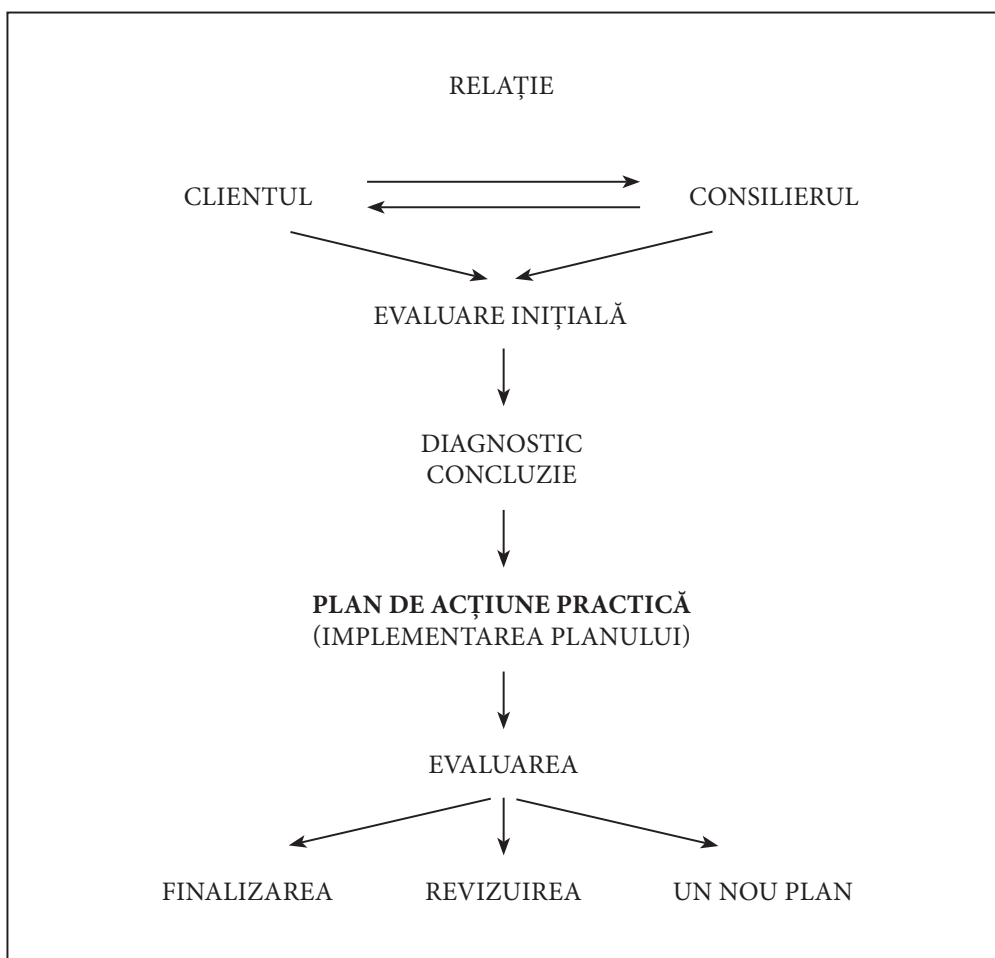

Figura 1. Procesul de asistare și consiliere

- nevoia de a fi tratat ca individ, ca individualitate;
- de a fi ascultat;
- de a fi acceptat;
- de a discuta confidențial;
- de a fi înțeles;
- de a fi ajutat.

CINE sînt persoanele investigate pentru a fi incluse în procesul de asistență și consiliere?

- grupul clienților potențiali ai procesului de asistență și consiliere include toate categoriile de persoane condamnate nonprivativ de libertate;
- grupul clienților reali ai procesului de asistență și consiliere include persoane care au solicitat implicarea serviciului de probațiune în procesul lor de reîntegrare socială.

CE se evaluează?

Pentru a cunoaște necesitățile unei persoane, este necesară evaluarea integră a individului și a premiselor psihosociale ce au stat la baza formării personalității. De aceea, în procesul de asistență și consiliere, investigarea este ghidată de următoarele aspecte:

1. *Date generale despre beneficiar:*

- nume și prenume;
- număr de telefon;
- adresa;
- locul de muncă (adresă, nr. de telefon);
- date despre familia lărgită;
- date despre prieteni.

2. *Date demografice:*

- ziua și locul nașterii;
- cartea de identitate;
- date de naștere ale părinților;
- religia;
- dacă a fost în ultima perioadă internat în spital sau reținut;
- date despre cheltuielile financiare.

Aceste prime două capitole care urmăresc aflarea unor date generale despre beneficiar, familia lui și rețeaua de suport sînt necesare pentru identificarea posibilelor resurse care pot sprijini beneficiarul pentru a fi reintegrat în societate.

3. *Date medicale:*

- spitalizări anterioare;
- boli cronice care pot influența viața;
- dacă ia medicamente în mod constant;
- informații despre fumat;
- alte date relevante (importanța tratamentului medical etc.).

Aceste întrebări referitoare la situația medicală a beneficiarului sînt necesare pentru a identifica problemele medicale care necesită atenție și trebuie abordate în cadrul intervenției.

4. *Informații despre educație și loc de muncă:*

- istoricul educației;
- istoricul locurilor de muncă;
- locul actual de muncă (de cînd, dacă îi place, salariul);
- persoană de suport la locul de muncă;
- situația familiei din punct de vedere financiar;
- probleme avute la locul de muncă.

În cadrul acestui punct al evaluării se urmărește statutul social, economic și profesional al beneficiarului, ceea ce ne ajută să identificăm problemele cu care se

confruntă, dar și posibilele resurse ale intervenției. Este necesar de indicat atitudinea beneficiarului față de problemele lui și gradul motivațional de schimbare.

5. Informații despre consumul de droguri și alcool:

- tipuri de substanțe folosite;
- frecvența consumului;
- momentul debutului;
- modalitatea de consum;
- care consideră că este cel mai problematic.

Informațiile culese la acest punct sînt necesare pentru identificarea atît a tipurilor de droguri folosite de subiect, cît și a modului în care acesta percepe necesitatea tratamentului.

6. Istoria comportamentului delincvent:

- tipuri de acte delincvente săvîrșite în cursul vieții;
- frecvența lor;
- istoria detențiilor (dacă au fost);
- date despre ultima infracțiune;
- percepțiile despre faptele săvîrșite.

În acest punct al evaluării se va afla istoricul comportamentului delincvent și relația care există între acesta și comportamentul adictiv. În același timp, se urmărește atitudinea beneficiarului față de actele săvîrșite și motivația acestuia pentru schimbare. De asemenea, se evaluează riscul de recidivă.

7. Istoria familiei:

- istoria consumului de drog sau alcool în familie;
- antecedente de comportament delincvent;
- antecedente de abuz în familie;
- date despre situația maritală;
- modul în care locuiește;
- relații de familie;
- rețeaua de suport a familiei.

În acest capitol se identifică posibilele cauze familiale ale consumului de droguri și ale comportamentului delincvent, necesare în stabilirea principalelor ținte ale intervenției, precum și rețeaua de suport a familiei subiectului. De asemenea, este evaluată dinamica relațională din familie, atitudinea familiei față de consumul de droguri și față de comportamentul delincvent. Se urmăresc, în același timp, îngrijorările beneficiarului față de problemele familiale și modul în care acesta consideră că are nevoie de consiliere pentru rezolvarea acestora.

8. Probleme personale de natură psihică:

- dacă a avut (și de cîte ori) probleme de natură psihică sau emoțională pentru care a trebuit să ia tratament (depresie, anxietate, psihoze, dificultăți de relaționare, tentative de suicid etc.);
- dacă a fost spitalizat pentru astfel de probleme;

- dacă a luat sau mai ia medicamente;
- dacă a avut perioade în care să fi avut probleme psihologice sau emoționale;
- cât de important este tratamentul pentru aceste probleme.

În acest capitol se identifică severitatea problemelor psihiatrice și necesitatea unui tratament specific acestora, în același timp, se urmărește atitudinea beneficiarului față de acestea și dacă există tulburări psihiatrice.

Eficacitatea evaluării depinde de cât de sistematic are loc adunarea și înregistrarea informațiilor, de nivelul de analiză profesională a datelor obținute din alte surse (părinți, colegi, prieteni, specialiști) și de informațiile oferite de beneficiar, de nivelul de percepere a propriilor relații emoționale vizavi de caz, de abilitățile personale: relaționale, comunicative, empatic etc.

DE CE este importantă evaluarea:

O bună evaluare reprezintă fundamentul unei bune intervenții. Evaluarea nu reprezintă o simplă inventariere a problemelor și resurselor beneficiarului, ci și o ierarhizare și o analiză în procesul de schimbare comportamentală și reintegrare socială. Finalitatea investigației nu este doar o colecție de informații și prezumții necesare consilierului de probațiune în vederea elaborării unui plan de intervenție bun, ci și o oportunitate de dezvoltare personală, în sensul că permite achiziționarea unor cunoștințe, exersarea unor deprinderi, adoptarea unor atitudini și verificarea lor de a fi cele mai potrivite, raportate la unicitatea persoanei investigate. Efectuarea investigării este importantă atât pentru beneficiar, cât și pentru consilierul de probațiune:

Pentru consilierul de probațiune:	Pentru beneficiar:
• a descoperi legătura cu comportamentul infracțional	a-l ajuta să ofere informații structurate
• a analiza elementele din viața nestructurată a beneficiarului	a-l face să se simtă în siguranță
• a analiza poziția beneficiarului (nivel educațional – slabă înțelegere)	a-l ajuta să gestioneze rezistențele
• a sesiza subiectivitatea istoriei beneficiarului	a-l ajuta să înțeleagă semnificația evenimentelor din viața lui
• a sesiza legătura dintre: dezamăgiri, atitudini negative, convingeri disfuncționale	

Principiile generale ale evaluării sînt:

- informațiile asupra situației beneficiarului sînt confidențiale;
- evaluarea periodică a situației beneficiarului și rețeaua socială;
- evaluarea are un caracter interdisciplinar, în funcție de specificul situației;
- evaluarea impune utilizarea unui limbaj clar, a unor termeni bine definiți.

Intervenția inițială

În funcție de rezultatele evaluării inițiale are loc stabilirea *diagnosticului social*, ce reprezintă faza în care se sistematizează și se analizează informațiile obținute în urma investigației sociale. Astfel, consilierul de probațiune își formează o concluzie despre modul de abordare a cazului și elaborarea planului de intervenție pentru reintegrarea socială cu stabilirea priorităților atît sub aspectul problemelor, cît și al nevoilor. Acesta are la bază informațiile culese și trebuie să răspundă la următoarele întrebări:

- care sînt obiectivile ce trebuie atinse?
- care dintre factorii determinanți ai comportamentului deviant trebuie eliminați?
- ce poate fi schimbat în dinamica familiei?
- care sînt prioritățile?
- ce strategie sau tip de intervenție va fi folosit?
- care sînt pașii de urmat pentru atingerea obiectivelor?
- care sînt limitele de timp?
- care sînt actorii și ce roluri au aceștia?
- care sînt modurile de evaluare intermediară?
- are sînt instituțiile ce vor colabora în atingerea obiectivelor?

Durata planului de intervenție poate varia de la caz la caz. Reieșind din specificul situației, putem delimita:

- planul de intervenție pe *durată scurtă*, care constă în furnizarea unui ajutor imediat beneficiarului și familiei (de exemplu: încadrarea în cîmpul de muncă etc.), pentru a depăși situația de criză și pentru a crea premise unor procese adaptive viitoare;
- planul de intervenție pe *durată lungă*, care prevede rezolvarea cazului cu o problemă complexă, cu aspecte de ordin educativ și incapacitate de adaptare socială a beneficiarului.

În elaborarea și realizarea planului de acțiuni este necesar să ținem cont de următorul moment: intervenția se realizează cu beneficiarul și nu fără el.

Planul de lucru se constituie pentru următoarele niveluri de intervenție:

1. Nivelul rețelei sociale

Consilierul de probațiune are sarcina de a include în planul de intervenție un șir de acțiuni în vederea întăririi rețelei sociale în jurul beneficiarului și al familiei sale, cum ar fi:

- stabilirea legăturilor cu familia extinsă și cu mediul social al beneficiarului: școala, serviciul, vecinii, prietenii, profesioniștii din serviciile sociale;

- determinarea poziției beneficiarului în rețeaua socială: activă, pasivă, neutră;
- identificarea lipsurilor din rețeaua de sprijin, și, deci, nevoia de sprijin;
- identificarea resurselor prin care familia își poate atinge obiectivele;
- sensibilizarea membrilor rețelei asupra situației beneficiarului;
- mobilizarea rețelei în jurul beneficiarului prin găsirea unei persoane de încredere.

Sprijinul social de care poate beneficia beneficiarul, de regulă, se referă la acțiunile întreprinse de alții în scopul de a-l ajuta, de exemplu: sprijin afectiv – ascultarea exprimării unor sentimente și încurajarea; sprijin informativ – învățarea sau oferirea de informații sau sfaturi, ajutor oferit pentru a lua o hotărâre; sprijin material – împrumutarea de bani sau bunuri, etc.

2. Nivelul interinstituțional și multidisciplinar

Nivelul dat de intervenție presupune implicarea mai multor organizații și specialiști din domeniul social în rezolvarea problemelor beneficiarului. Astfel, intervenția va necesita o conjugare a tuturor tipurilor de servicii existente:

▪ *Serviciile de caritate*

Aceste servicii pot fi oferite de către o persoană (vecin, rudă, învățător) ori de către o organizație caritabilă. Scopul acestor servicii constă în ajutorarea persoanelor ce sînt în situații-limită, cum ar fi adăpostirea pentru o noapte ori oferirea unor ajutoare materiale.

▪ *Serviciile de reabilitare*

Serviciile date vizează în special reabilitarea psihofizică a persoanelor încadrate în programele de recuperare. Spre deosebire de celelalte servicii, serviciile de reabilitare sînt realizate de către profesioniști din domeniul medical, juridic, psihologic și al asistenței sociale.

▪ *Serviciile de sprijin*

Serviciile de sprijin constau în constituirea unei rețele de suport (rețeaua profesională, socială, familia lărgită) în jurul beneficiarului și al familiei sale în scopul de a-i asista în procesul de reabilitare. Spre deosebire de serviciile de caritate, serviciile de sprijin nu sînt ocazionale, ci sînt bine organizate, orientate în timp, cu accent pus pe o mai mare individualizare a atenției acordate persoanei.

În elaborarea planurilor de servicii este util să se stabilească CINE va face CE, CÎND anume și UNDE. Este important să fim cît mai concreți în planurile pe care le facem și să fixăm termenii. Periodic, este necesar să fie apreciate progresele realizate și să se aducă la cunoștința beneficiarului și familiei.

3. Nivelul individual

Elaborarea planului de intervenție la nivel individual se bazează pe rezultatele investigației multidisciplinare a cazului: social, psihologic, medico-legal și juridic: abordarea socială și psihosocială vizează radiografierea mediului familial, a mediului extrafamilial etc.; abordarea psihologică vizează diagnoza personalității, respectiv

a emoțiilor și sentimentelor; abordarea medico-biologică include, după necesitate, investigații neuropsihiatrice, iar uneori se impun investigații chirurgicale, precum și examinări somatoscopice; abordarea juridică are loc în situațiile ce țin de aspectele legale ale cazului.

Serviciul de probațiune, respectiv consilierul de probațiune responsabil de caz, nu tratează, ci însoțește beneficiarul pe parcursul interacțiunii lui cu instituțiile juridice, medicale și sociale. Astfel, consilierul de probațiune:

- însoțește și motivează;
- intermediază, îndeplinind funcția de *verigă* între beneficiar și alte instituții;
- monitorizează;
- supraveghează;
- raportează.

Îndeplinirea de către serviciul de probațiune a funcției de *veriga*, care ține legătura cu celelalte instituții din justiție, sănătate și alte sectoare ale vieții publice, implicit face din consilierul de probațiune un veritabil manager de caz. Managementul de caz presupune funcționarea într-o rețea de instituții. Partenerii serviciului de probațiune din cadrul rețelei vin din următoarele domenii:

- juridic (consultație juridică etc.);
- a sănătății mintale (trimiteri, diagnostic, tratament medical);
- diverse sectoare ale vieții publice, în funcție de nevoile identificate ale beneficiarului (nevoia unei locuințe, a plasării într-un centru, a unui loc de muncă etc.), cum ar fi:
 - direcțiile de sănătate publică;
 - diverse unități medicale de sănătate mintală, secții de neuropsihiatrie;
 - inspectorate de poliție;
 - procuratura;
 - instanțe de judecată;
 - organizații nonguvernamentale;
 - primării;
 - oficiul de pașapoarte;
 - agenții pentru ocuparea forței de muncă;
 - inspectorate școlare;
 - direcții pentru protecția drepturilor copilului (autoritatea tutelară);
 - direcții pentru tineret și sport;
 - biserici, alte organizații religioase, de caritate etc.

Pentru beneficiarii săi, serviciul de probațiune îndeplinește funcția de intermediar între ei și instituții, în dependență de nevoile specifice. Lucrul în rețea, colaborarea interinstituțională este importantă, pentru că:

- o singură instituție nu poate dispune de expertiză în toate domeniile;
- se evită punerea în practică a unor intervenții și formularea unor concluzii din perspectivă unidisciplinară;

- schimbul de informații între specialiștii care au analizat aceeași problemă conduce la valorificarea tuturor informațiilor și alegerea unei modalități eficiente de intervenție;
- sarcinile/responsabilitățile specifice conduc la eficientizarea intervenției;
- ierarhizarea responsabilităților diferiților profesioniști la un anumit nivel al intervenției permite integrarea diverselor demersuri într-o intervenție unitară, structurată într-o manieră holistică;
- interesul de recuperare trebuie să fie al întregii comunități.

2.6. Metode și tehnici de lucru cu copiii supuși probațiunii

Documentare

Documentarea este atât o metodă distinctă de evaluare a clientului, cât și un proces care se desfășoară pe toată perioada de instrumentare a cazului. Spre deosebire de celelalte metode de evaluare și intervenție, documentarea se realizează de către consilierul de probațiune, care stabilește un *plan de documentare*, ce cuprinde resursele-cheie din sistemul-client, care pot oferi informații relevante despre acesta.

Caracteristici

- În cele mai multe dintre cazuri, consilierii de probațiune realizează planul de documentare după o primă întrevedere cu clientul, iar atunci când acesta nu are discernământ, cu terapeutul, familia substituit sau părinții biologici; este importantă respectarea acestei ordini în aplicarea celor două metode (inițial, se realizează întrevederea și apoi se construiește planul de documentare), deoarece întrevederea poate oferi indici importanți pentru documentele necesare.
- Pentru o instrumentare eficientă a cazului se recomandă ca consilierul de probațiune să culeagă cât mai multe documente relevante pentru cunoașterea sistemului-client. Aceste documente pot fi de mai multe tipuri: documente de stare civilă, documente juridice (dosarul penal), fotografii, anchete sociale, „cartea vieții”, reclamații la poliție, înregistrări audio etc.
- Chiar dacă există riscul ca documentarea să fie confundată cu evaluarea, aceasta obligă consilierii de probațiune să recurgă la o temeinică analiză a documentelor strânse, completată de informații obținute prin alte tehnici de evaluare. În caz contrar, instrumentarea cazului se poate transforma într-o simplă strângere de documente. De aceea, de cele mai multe ori consilierii de probațiune mai puțin experimentați consideră că descoperirea unui „document important” presupune și descoperirea soluției pentru acel caz.
- Documentarea completează alte tehnici și metode utilizate în instrumentarea unui caz, cum ar fi interviul de explorare, observația, genograma etc.

În instrumentarea unui caz există **trei mari tipuri de documente**, clasificate astfel:

I. După sursa de proveniență

1. Surse directe (primare) – oferă documente și informații direct de la client; aceste tipuri de documente sînt: acte de stare civilă, scrisori, jurnale, rapoarte etc. Aceste tipuri de documente descriu de cele mai multe ori primele aspecte legate de problema existentă.

2. Surse indirecte (secundare) – oferă documente din sistemul-client, din familia lărgită, documente juridice și medicale.

II. După tipul documentelor – pentru clienții care sînt ocrotiți în sistemul rezidențial

1. Documente publice – publicații, rapoarte, acte emise de instituțiile de ocrotire (centre de plasament) sau instituții juridice, unde clientul este cel mai adesea reprezentat de persoane ocrotite în sistemul rezidențial.

2. Documente private – jurnale și scrisori ale copiilor către/de la părinți.

III. După modalitatea de emitere a documentului

1. Documente solicitate – reprezintă documente publice care pot fi solicitate de către consilierul de probațiune diferitelor instituții implicate în sistemul-client (Comisia pentru protecția copilului, judecătorie, poliție, dispensar).

2. Documente nesolicitate – reprezintă documente care fac parte din dosarul clientului și care, ulterior, atunci cînd cazul este redeschis, sînt reanalizate din nou și comparate cu alte documente noi. Cele mai dese documente de acest fel sînt actele medicale, evaluările psihologice, actele școlare, anchetele sociale etc.

Observație

Observația este o tehnică de investigație, care are ca scop culegerea de informații cu valoare de fapte, necesare pentru a le completa/confirma pe cele rezultate în urma altor tehnici (documentarea, interviul sau întrevederea). Observația are o mare importanță în mod deosebit în primele etape ale instrumentării cazului (după sesizare/referire, evaluare inițială, evaluare complexă), dar se aplică pe tot parcursul lucrului la caz. Pentru o abordare organizată, coerentă și logică a acestei tehnici, se utilizează și se recomandă construirea unui ghid de observație.

Caracteristici

Observația este o tehnică care se aplică permanent, pe tot parcursul instrumentării cazului. Se aplică în spațiul profesional al consilierului de probațiune și în mediul de proveniență/de viață al clientului (familie, grup de prieteni, comunitatea școlară/profesională etc.), în situații clar determinate (vizita la domiciliu, întrevedere, etapa de potrivire dintre copil și asistent maternal etc.) și/sau în situații experimentale (introducerea unui factor neprevăzut, care poate afecta echilibrul relațiilor; ex.: implicarea unui martor la un abuz în cadrul unei întrevederi cu abuzatorul care își neagă vinovăția).

Observația presupune urmărirea comportamentului verbal și nonverbal al întrelucătorului/clientului, tipul și structura relațiilor din mediul investigat, atitudini, stări și reacții emoționale.

Observația poate fi clasificată astfel:

- Observația directă: consilierul de probațiune stă față în față cu clientul;
- Observația indirectă: consilierul de probațiune observă aspecte din mediul de proveniență al clientului. Informații cu privire la client pot fi obținute prin observație și în absența acestuia. *Ex.: consilierul de probațiune face o vizită la domiciliul beneficiarului și, în lipsa acestuia, observă starea locuinței, condițiile de igienă și curățenie, aspectul copiilor sau al altor membri din familie etc.*

Din punctul de vedere al intenției aplicării tehnicii, al planificării:

- Direcționată/anticipată/planificată – consilierul de probațiune își propune să observe unul sau mai multe aspecte în mod deosebit. Presupune obligatoriu existența unui ghid de observație.
- Întîmplătoare – pe parcursul utilizării unei alte tehnici (întrevederea, consilierea etc.), fără o planificare prealabilă (ex.: în cursul discuției cu mama, consilierul de probațiune poate observa cum se comportă aceasta cu copiii ei, care pot întrerupe dialogul).

O formă specială a observației o reprezintă *observația participativă*, care se realizează prin implicarea în evenimente sociale, în cadrul cărora consilierul de probațiune poate investiga structura relațiilor interpersonale și interfamiliale, a comportamentelor și atitudinilor de grup.

În general, observația presupune contactul vizual cu clientul, dar, în anumite situații, celelalte simțuri ne pot oferi informații mai complexe decît văzul (ex.: mirosul specific al unei locuințe neîngrijite, o igienă personală precară pot fi sesizate doar prin observația olfactivă; temperatura în cameră etc.).

Întrevedere

Pe parcursul instrumentării unui caz, din momentul înregistrării unei solicitări și pînă la închiderea cazului, profesionistul realizează continuu un proces de evaluare. Pentru realizarea acestei evaluări, atît a problemei clientului, cît și a rezultatelor obținute în urma intervenției, consilierul de probațiune utilizează o serie de metode și tehnici specifice, printre care regăsim, ca tehnică, și întrevederea.

În demersul de intervenție, întrevederea reprezintă modalitatea prin care, în cursul unei întîlniri între consilierul de probațiune și client, se stabilesc relații care vizează obținerea de informații primare necesare explorării problemei și, ulterior, stabilirii modalităților de rezolvare.

Întrevederea reprezintă o formă de interviu, în care consilierul de probațiune urmărește anumite informații specifice și predeterminate de la client. Consilierul de probațiune adresează întrebări specifice și înregistrează doar răspunsurile relevante pentru scopul său, adesea folosind o fișă de evaluare/înregistrare. Scopul acestei tehnici nu este unul cu precădere terapeutic, ci acordă prioritate oportunităților clientului de a-și exprima anumite emoții, sentimente în legătură cu problema.

Întrevederea reprezintă tehnica prin intermediul căreia se *investigază situația clientului* pentru a strînge cît mai multe informații despre problema acestuia, iar pe baza acestor informații primare se vor contura direcțiile viitoare de acțiune.

Astfel, într-un cadru de comunicare realizat fie la biroul specialistului, fie la domiciliul clientului, consilierul de probațiune va susține o *investigație verbală*, în care comunicarea este orientată către realizarea unei evaluări complexe, care va fi baza întocmirii planului de intervenție/permanență.

În funcție de complexitatea cazului, întrevederea va lua forma unei *convorbiri – cercetare*, în care se manifestă *repetiția*, fiind nevoie de clarificări, completări realizate prin *conversația* dintre specialist și beneficiarul serviciului de probațiune.

Întrevederea constituie o tehnică complexă, care se apropie prin specificul său de *observație*. Prin aplicarea acestei tehnici, consilierul de probațiune obține informații cu valoare de fapte, întrucât au aceeași importanță atât informațiile verbale, cât și informațiile cu privire la conduite, fapte, stări afective, credințe etc. ale clientului.

De asemenea, întrevederea conține elemente similare *consilierii*, deoarece prin intermediul acestei tehnici de investigație se va dezvolta o conversație în cadrul căreia, pe parcursul identificării problemei, se va urmări și o conștientizare și responsabilizare a clientului cu privire la implicațiile rezolvării situației.

Caracteristici

Întrevederea este o tehnică de investigație pe care consilierul de probațiune o utilizează, alături de alte metode de evaluare, pentru a cunoaște problema clientului, sistemul de atitudini și valori al acestuia și pentru a contura modalitățile de rezolvare. Datorită spectrului său larg de utilizare, consilierul de probațiune va aplica această tehnică pentru a strânge informații, pentru a clarifica o situație sau pentru a evalua rezultatele acțiunilor sale împreună cu clientul.

Analizând rolul tehnicii, se constată că întrevederea se aplică atunci când specialistul:

- urmărește să *cerceteze/evalueze*, astfel încât tehnica va fi utilizată pe parcursul întregului demers de instrumentare a cazurilor;
- să *transforme mediul social investigat*, astfel încât întrevederea va avea valoare de acțiune asupra individului, familiei prin responsabilizarea beneficiarului serviciului de probațiune.

Întrevederea se poate realiza în cadrul biroului serviciului de probațiune, dar, pentru a obține o relevanță mai mare a informațiilor, această tehnică poate fi aplicată în cadrul vizitei la domiciliu, la solicitarea clientului sau în urma unei sesizări adresate autorităților locale. În funcție de acest criteriu, se disting următoarele tipuri de întrevederi:

- Întrevedere programată:
 - la solicitarea clientului (ex.: în etapa de evaluare a cazului)
 - la solicitarea consilierului de probațiune (ex.: pentru a cunoaște problema și rezultatele acțiunilor realizate, este utilizată în toate etapele de instrumentare a cazului).
- Întrevedere neprogramată:
 - în urma sesizării de către o persoană/instituție (ex.: sesizarea unui caz de abuz).

Pentru a obține rezultatele dorite prin aplicarea acestei tehnici, consilierul de probațiune trebuie să pregătească întâlnirea (crearea unui mediu securizant pentru client) și conținutul întrevederii (diferite tipuri de întrebări).

Întrevederea are la bază respectarea unor reguli și principii care țin de comportamentul și abilitățile consilierului de probațiune, de modul de desfășurare a întâlnirii și de aplicare a tehnicii.

Prin comportamentul și abilitățile sale, profesionistul trebuie să conducă în condiții optime desfășurarea convorbirii. Sistemul de deprinderi și abilități cuprinde:

- abilități de construire a unei relații de încredere și ajutorare a clientului;
- arta de a asculta și susține prezentarea „poveștii” clientului;
- abilități de reducere a barierelor sociale dintre profesionist și client și de a înlătura refuzul colaborării și neîncrederea.

Din punct de vedere tehnic, în aplicarea întrevederii e necesar ca întrebările să fie cât mai clare și adecvate limbajului clientului, să obținem informații cât mai complete și să se noteze cu fidelitate și integral răspunsurile relevante. Prin comparație cu alte tehnici, întrevederea stabilește *o relativă egalitate între cei doi interlocutori*, consilierul de probațiune fiind interesat să *stabilească un climat confortabil și o relație nondirectivă*, caracteristici ce facilitează procesul de ajutorare a beneficiarului.

Pentru a obține aceste rezultate, profesionistul trebuie să susțină o convorbire ce are la bază *întrebări deschise, nondirective* (*ex.: Ce părere aveți despre...? Care este motivul deciziei dvs.? Cum credeți că veți rezolva această situație?*). Aceste tipuri de întrebări conferă libertate clientului și sînt semnificative în procesul de cunoaștere și evaluare a cazurilor sociale.

În tehnica întrevederii sînt importante atitudinea și conduita consilierului de probațiune, aspecte care sînt mai puțin relevante în cazul altor metode sau tehnici, cum ar fi interviul. Acesta trebuie să manifeste: *răbdare, bunăvoință, toleranță și spirit de intuiție*, trebuie să *evite criticile* sau alte acțiuni nedorite de clienți – așa-numitele *sfaturi, judecăți de valoare, discuții contradictorii*.

Ceea ce este important de reținut, este faptul că întrevederea surprinde *femonene mai profunde, îndeosebi afective*, care reprezintă aspecte relevante în soluționarea eficientă a cazurilor, dar pe care nu le putem urmări în cadrul altor tehnici, cum ar fi interviul directiv, chestionarul.

Interviu

Interviul reprezintă unul din instrumentele principale de culegere a datelor referitoare la experiența de viață a clienților investigați și, totodată, o formă de interacțiune psihologică și socială cu influență imediată asupra comportamentului actorilor implicați. În activitatea serviciului de probațiune, metoda interviului este utilizată atît la întocmirea referatelor de evaluare psihosocială, cît și în munca de supraveghere, asistarea psihosocială a persoanelor în conflict cu legea.

În cadrul interviului, are loc o alocare diferențiată a rolurilor interviuat/intervievator și a sarcinilor – în cadrul interviului relaționările sînt complimentare și nonreci-

proce. Acțiunile intervievatorului trebuie să fie planificate și selectate în mod conștient, pentru a susține scopul interviului – interviul este o comunicare cu progres planificat. Interviul, de regulă, are timpul, locul și durata formal definite și stabilite.

Scopul interviului este de trei tipuri:

1. informațional sau pentru studiu social;
2. evaluare sau diagnosticare;
3. terapeutic sau pentru realizarea schimbării.

Procesul interviuării este mișcarea dinamică conștientă, realizată prin intermediul unor stadii succesive, spre atingerea scopului interviului (Kadushin, 1990).

În literatură de specialitate se menționează că interviul începe înainte de a începe... Astfel, de modul în care începe și se derulează întregul interviu depinde succesul interviuării eficiente, care, la rândul său, este importantă, deoarece reprezintă fundamentul pe care se vor pune bazele unei evaluări și a intervenției adecvate în asistența psihosocială a beneficiarului.

Pentru a efectua un interviu eficient, este necesar ca consilierul de probațiune ce interviuează să îndeplinească două condiții:

- să fie conștient de modul în care propriul lui comportament poate afecta relația profesională cu beneficiarul;
- să fie capabil să înțeleagă oamenii – nu doar să fie conștient de lucrurile cele mai evidente, care îi pot motiva, ci și să aibă abilitatea de a explora care motivație complexă (sau poate contradictorie) s-ar putea ascunde în spatele comportamentului sau afirmațiilor unui beneficiar.

În următoarele secțiuni sînt prezentate cîteva sugestii care o pot ajuta pe persoana ce interviuează să realizeze un interviu eficient:

– primul contact

Întotdeauna trebuie să aveți în vedere importanța pe care o are primul contact al beneficiarului cu instituția pe care o reprezentați. Acest lucru s-ar putea realiza prin intermediul unei convorbiri la telefon, al vizitei pe care beneficiarul o face la birou sau în momentul în care efectuați prima vizită acasă la beneficiar.

Primul contact este important – el va influența modul în care beneficiarul îl va percepe pe specialist și organizația din care acesta face parte și, în mod sigur, își va pune amprenta asupra interacțiunilor viitoare. Este important ca toți membrii echipei să fie conștienți de faptul că ei sînt „ambasadori” ai organizației lor.

– înainte de interviu

Este necesar de reținut importanța elaborării unui plan al interviului înainte ca acesta să aibă loc:

- Care este scopul interviului?
- Ce subiecte ați dori să discutați?
- Ce doriți să realizați în timpul interviului?
- Cum aveți de gînd să abordați problemele?
- Dacă la interviu vor participa doi specialiști, care va fi rolul fiecăruia?

- Ce domenii mai dificile s-ar putea ivi și cum aveți de gînd să le soluționați?
- începutul interviului

Va trebui să aveți în vedere locul unde se va desfășura interviul. Dacă va fi în birou, încercați să găsiți un loc cît mai liniștit și confortabil posibil. Dacă este vorba de o vizită acasă la beneficiar, amintiți-vă să țineți seama de intimitatea beneficiarului și de dorințele acestuia privitor la cine va fi prezent în timpul interviului.

Aveți grijă să acordați o mare atenție modului în care aranjați locurile. Cînd luați un interviu la birou, asigurați-vă că ați redus barierele fizice în calea comunicării.

De exemplu:

- evitați situația în care între dumneavoastră și beneficiar se află o masă;
- evitați folosirea scaunelor cu diferență semnificativă de înălțime;

Dacă vizitați un beneficiar acasă la el, puteți fi în situația de a nu putea avea nici un cuvînt de spus în privința aranjării locurilor. Totuși, întotdeauna va trebui să rețineți că e necesar să luați în considerare orice modalitate pentru a putea reduce orice barieră de natură fizică în calea comunicării. De exemplu, dacă există un loc unde vă puteți așeza împreună cu beneficiarul, încercați să stați lîngă beneficiar, astfel încît să nu vorbiți unul cu celălalt de la distanță.

Dacă este pentru prima oară cînd vă întîlniți cu beneficiarul, amintiți-vă să:

- vă spuneți numele;
- explicați cine sînteți;
- explicați de unde sînteți;
- explicați care este rolul organizației pe care o reprezentați.

Amintiți-vă să explicați beneficiarului motivele pentru care va trebui să:

- strîngeți informații factice legate de beneficiar și familia sa (de exemplu, nume, adrese, date de naștere etc.), care vă vor ajuta să înțelegeți situația beneficiarului;
- notați cîteva lucruri în timpul convorbirii cu beneficiarul pentru a fi siguri că veți reține cu acuratețe informațiile culese.

Punerea de întrebări poate avea mai multe scopuri:

- să extindă teritoriul interviului;
- să sporească adîncimea acestuia;
- să ajute la rezolvarea problemei;
- să încurajeze beneficiarul să ia în considerare alternativele;
- să-l încurajeze pe beneficiar să-și organizeze prezentarea, asigurîndu-se că a inclus toate informațiile relevante;
- să sublinieze centrarea interviului pe explorare (ex.: „*Poți să-mi spui mai multe despre acest lucru?*”), înțelegere (ex.: „*Ce înțeles dai acestui mod de a reacționa pe care l-ai avut?*”) sau pe comportament (ex.: „*Ce crezi că se poate face în acest caz?*”).

Întrebările urmăresc:

- explorarea problemei și a situației beneficiarului;
- familiarizarea beneficiarului cu rolul de interviervat;

- încurajarea beneficiarului să împărtășească informații actuale și afective;
- direcționarea beneficiarului;
- crearea confortului în situația de interviu.

Se utilizează cu precădere întrebări deschise, astfel beneficiarul avînd posibilitatea:

- să evidențieze cadrul de referință propriu;
- să simtă responsabilitate și libertate în ceea ce privește participarea la interviu și a determinării conținutului acestuia;
- să-și dezvolte o motivație adecvată unei relații pozitive de comunicare.

Dar, concomitent, este necesar să ținem seama de faptul că întrebările deschise:

- au un caracter nondirectiv;
- pot să creeze disconfort clienților care au o experiență redusă în rolul de interviuat sau care au dificultăți de comunicare;
- au o eficiență redusă în cazul clienților vorbăreți, a celor ostili sau irascibili.

Întrebările închise sînt folosite:

- cînd a fost obținută deja o anumită cantitate de informații, dar trebuie obținute detalii în plus;
- cînd beneficiarul este nesigur cum să procedeze;
- cînd situația este confuză;
- cînd consilierul dorește să exercite un control mai mare asupra conținutului;
- cînd se dorește limitarea introducerii unor conținuturi nerelevante scopului interviului;
- cînd se urmărește reducerea interacțiunii și a gradului de emoționalitate a interviului;
- cînd există limite de timp stabilite pentru interviuare.

Alte tipuri de întrebări care este necesar a fi exersate pot fi:

1. directe, care implică în mod direct responsabilitatea beneficiarului pentru răspunsul dat (ex.: „Ce anume simți în legătură cu noua ta locuință?”);
2. indirecte, unde responsabilitatea este difuză (ex.: „Care sînt sentimentele în familia ta în legătură cu noua locuință?”);
3. centrate pe diferite perioade de timp (ex.: „Ce s-a întîmplat cu sănătatea ta în ultimul an?”, „Care este starea ta de sănătate în momentul de față?”);
4. centrate pe identificarea gândurilor („La ce te-ai gîndit înainte să deschizi mașina căreia îi rămăsese un geam deschis?”), a sentimentelor („Ce ai simțit în acel moment?”) sau a comportamentelor („Ce ai făcut atunci?” - concret);
5. de clarificare-concretizare – atunci cînd nu este clară relevanța conținutului sau cînd este nevoie de un plus de specificitate.

Cele mai frecvente erori în formularea întrebărilor sînt:

- sugerarea răspunsurilor – se bazează pe o preconcepție a consilierului despre cum are să fie răspunsul beneficiarului („În mod sigur, îți iubești și respecti

părinții, nu?” „Presupun că nu te-ai gândit să te separi de familie înainte de a-ți găsi un loc de muncă, nu-i așa?”);

- întrebările duble – apar în special la începători, care pun mai mult de o întrebare printr-o adresare; de obicei, clienții răspund la întrebarea cea mai puțin solicitantă („De cât timp există conflicte între voi? Ce se întâmplă în aceste situații conflictuale?”), iar consilierul poate uita că nu s-a răspuns la întrebarea de origine.
- Întrebarea „De ce?” este dificilă pentru beneficiar pentru că:
 - îi solicită o relatare în termeni raționali despre comportamentul său, pe care acesta nu o poate face;
 - încurajează raționalizarea (justificarea);
 - îi sporește sentimentul de frustrare.

Întrebările trebuie să fie:

- comprehensibile;
- lipsite de ambiguitate;
- suficient de scurte (nu mai mult de una-două propoziții).

Consilierul trebuie să planifice întinderea și adâncimea interviului prin: **abilitățile de explorare angajate atunci când se încearcă explicarea naturii problemei și a contextului în care problema se manifestă.**

Aceste abilități se exprimă prin:

- *comportamentul nonverbal al consilierului:*
 - contact vizual permanent;
 - poziția corpului.
- *comportamentul verbal al consilierului:*
 - încurajarea beneficiarului (cu rol de a motiva beneficiarul să relateze) (ex.: „înțeleg...”, „și atunci...”, „hm...”);
 - parafrizarea (se reafirmă ceea ce a spus beneficiarul, dar cu cuvintele consilierului) (ex.: „Dacă te-am înțeles bine...”, „Cu alte cuvinte...”, „Te-am auzit spunând că...”).

Atenție!

- se formulează ca afirmații, nu ca întrebări;
- sînt neutre afectiv (nu indică nici aprobare, nici dezaprobare);
- ajută consilierul să verifice ce a înțeles din ceea ce a spus beneficiarul;
- îl ajută pe beneficiar să conștientizeze ceea ce a spus;
- sumarizarea (revede pe scurt ceea ce s-a discutat).

Abilitățile legate de profunzimea interviului:

- *clarificarea* – oglindește ceea ce a spus beneficiarul, dar transpus într-un limbaj mai puțin încărcat de subiectivitate (ex.: beneficiar: „Cred că mama mea nu mă iubește”; consilier: „Ce anume spune sau face mama ta și-ți sugerează că nu te iubește?”);

- *interpretarea* – oferă un nou cadru de referință (ex.: „Ai putea lua în considerare posibilitatea ca...”, „Mă întreb dacă...”);
- *confruntarea* – vizează nepotrivirile dintre ceea ce a spus beneficiarul în momente diferite; dintre ceea ce a spus și cum a spus;
- *suport* – include aprecieri despre abilități, calități, efortul beneficiarului de a se adapta sau de a rezolva problema.

Faza finală a interviului

Aceasta vizează atât conținutul, cât și sentimentele!

Abilități necesare:

- *sumarizarea* – o scurtă recapitulare a ceea ce a fost acoperit prin interviu, a deciziilor/concluziilor la care s-a ajuns;
- *înregistrarea datelor* – este important să se ia notițe pe parcursul interviului (se cere permisiunea beneficiarului, oferindu-i explicații referitoare la necesitatea acestui demers), care să fie ulterior completate, imediat după încheierea acestuia.

Convorbirea telefonică

Convorbirea telefonică reprezintă una dintre cele mai utilizate tehnici auxiliare de strângere/confirmare a datelor și de realizare a contactului dintre consilierul de probațiune și beneficiarul serviciilor de probațiune prin comunicare exclusiv verbală. Convorbirea telefonică nu este localizată într-o anumită etapă în instrumentarea cazului, ci se poate realiza oricând este necesar sau la orice solicitare a clientului.

Caracteristici

Cele mai frecvent întâlnite situații când este utilizată această tehnică sînt:

- *semnalarea cazului* – se poate realiza prin autoreferire de către client sau referire/reclamare de către o altă persoană (vecin, rudă) sau instituție (primărie, organizație neguvernamentală, servicii publice specializate etc.);
- *strîngerea informațiilor cu privire la caz* – se poate realiza sub forma unei convorbiri telefonice fără a avea scopul unei incursiuni în universul psihic al beneficiarului. De obicei, în această situație sînt colectate informații privind datele de identificare ale solicitantului și alte date sumare; dacă solicitarea este realizată prin referire/reclamație, se solicită date despre instituția sau persoana reclamantă;
- *vizitele în familie* pot fi de cele mai multe ori programate telefonic.

În etapa de documentare și evaluare a solicitării este recomandat ca consilierul de probațiune să folosească un instrument de înregistrare a convorbirilor telefonice, iar înainte de încheierea acestora să realizeze împreună cu beneficiarul o sumarizare a convorbirii pentru a păstra o cât mai mare fidelitate a informațiilor.

Caracterul particular al acestei tehnici este faptul că ea nu poate fi aplicată oricărui tip de client și în orice context. Printre aceste situații putem enumera: persoanele

care nu posedă un aparat telefonic (ex.: frecvent întâlnită pentru clienții din mediul rural), persoanele cu manifestări psihotice și grave tulburări de comportament, persoanele private de libertate, minorii, persoanele anonime (potențiali clienți sau reclamanți), persoanele cu deficiențe de auz și/sau vorbire ș.a.

De asemenea, convorbirea telefonică prezintă avantaje limitate pentru demersul de soluționare a cazului. Chiar dacă se realizează într-un timp scurt și poate aduce informații de primă necesitate, anumite aspecte privind mediul de proveniență al clientului (comunitatea, familia, locuința) și comportamentul nonverbal al acestuia sînt greu de înregistrat. Tocmai de aceea este recomandat ca consilierii de probațiune să nu confunde și să folosească această tehnică în detrimentul întrevederii, consilierii și/sau interviului. Orice informație rezultată prin aplicarea acestei tehnici trebuie să fie confirmată și completată cu date obținute prin alte tehnici.

Lucrul în grup

Atunci cînd consilierul de probațiune își propune să formeze un grup de lucru, trebuie să știe care sînt avantajele și dezavantajele unei astfel de metode. Astfel, el va avea suficiente informații pentru a lua această decizie, va pregăti și va planifica activitatea și în funcție de factorii care pot, în anumite contexte, să submineze scopurile și obiectivele unui anume grup.

Avantajele lucrului în grup ar fi:

- grupul oferă suport mutual persoanelor cu nevoi și experiențe asemănătoare – sentimentul că nu este singur în acea situație,
- oferă fiecărui participant posibilitatea să-și exprime punctul de vedere și să-și exerseze abilitățile de comunicare,
- participanții învață să ofere feedback pozitiv,
- fiecare membru al grupului învață despre sine și despre ceilalți,
- se creează cadrul schimbării atitudinale prin intermediul schimbului de idei și opinii. S-a constatat că, de obicei, schimbarea atitudinilor se produce în sensul valorilor și atitudinilor majoritare și al celor care sînt încurajate de lider,
- grupul are o dinamică care poate încuraja sau facilita schimbarea comportamentală, prin observarea, asimilarea și exersarea unor noi comportamente,
- grupul contribuie la creșterea stimei de sine a participanților,
- în grup, fiecare membru este un potențial terapeut,
- potrivit celor mai multe opinii, grupul este cea mai eficientă metodă de lucru pentru a rezolva probleme,
- grupul poate oferi un sentiment de apartenență și poate construi o rețea socială de suport,
- lucrul în grup poate să consolideze abilitățile participanților de a lucra în echipă,
- în termeni de costuri și timp, grupul este, în general, o metodă eficientă, cuprinzînd în același timp mai mulți clienți.

Dezavantaje ale lucrului în grup pot fi:

- grupul poate produce o conformare contraproductivă la autoritate sau comportament antisocial,
- atitudinile de discriminare pot fi consolidate,
- unii membri se pot simți excluși sau ignorați,
- membrii grupului primesc mai puțină atenție în exclusivitate,
- confidențialitatea nu poate fi garantată în totalitate.

Dezavantajele prezentate mai sus pot să apară în cazul în care grupul nu este bine condus sau au fost comise greșeli în procesul de selecție a membrilor.

Serviciul de probațiune și consilierul de probațiune specializat în lucrul cu minorii

3.1. Statutul personalului serviciului de probațiune

Personalul serviciului de probațiune se constituie din angajații aparatului central al serviciului și consilierii de probațiune. În cadrul serviciului de probațiune pot activa voluntari. Personalul serviciului de probațiune dispune de legitimație de serviciu și insignă, ale căror modele sînt aprobate de Guvern. Modul și condițiile de satisfacere a serviciului de către personalul serviciului de probațiune sînt reglementate de actele legislative și normative pentru activitatea funcționarilor publici și de Regulamentul de activitate al serviciului de probațiune. Activitatea de probațiune se efectuează în 42 de oficii dislocate în centrele raionale ale Republicii Moldova, atribuțiile lor fiind:

- a) prezentarea referatelor prezentențiale de evaluare psihosocială a personalității;
- b) ținerea evidenței persoanelor condamnate la pedepse neprivative de libertate (art. art. 64, 65, 66, 67, 73 CP RM) și liberate de pedeapsa penală (art. art. 90, 91, 92, 93, 96 CP RM);
- c) supravegherea unor categorii de beneficiari (art. art. 90, 91, 96 CP RM);
- d) coordonarea executării pedepselor nonprivative de libertate (art. art. 64, 65, 66, 67, CP RM);
- e) supravegherea asupra executării măsurilor de constrîngere cu caracter educativ (art. art. 93, 104 CP RM);
- f) acordarea de asistență și consiliere beneficiarilor, la solicitarea acestora;
- g) implementarea diverselor programe pentru beneficiari (dacă acestea au fost aplicate);
- h) colaborarea cu instituțiile penitenciare în partea pregătirii persoanelor spre liberare;
- i) pregătirea și prezentarea raportului statistic, a altor informații referitor la activitatea de probațiune, solicitate de organele ierarhic superioare;
- j) încheierea acordurilor cu beneficiari pentru asistență și consiliere.

3.2. Activitatea consilierului de probațiune specializat în lucrul cu minorii

În cadrul fiecărui serviciu/secție de probațiune sînt numiți consilieri de probațiune specializați în lucrul cu copiii, care au următoarele atribuții:

- asigurarea executării hotărârilor de natură penală referitor la copiii eliberați de răspundere penală, condamnați la pedepse neprivative de libertate;
- asistarea și supravegherea copiilor, urmărirea penală a cărora a fost suspendată condiționat, a copiilor eliberați de răspundere sau pedeapsă penală, sau obligațiunile stabilite de judecată;
- în cazul copiilor în privința cărora a fost alcătuit un raport de evaluare psihologică (presentențial), care sînt condamnați la privațiune de libertate, transmiterea raportului la Serviciul social, educativ și de probațiune al penitenciarului în care minorul își ispășește pedeapsa.
- păstrarea înregistrărilor personale ale copiilor aflați în probațiune, elaborarea planului de intervenție cu accent pe soluționarea problemelor de bază identificate;
- participarea la ședințele judecătorești la cerința judecății la prezentarea raportului de evaluare;
- înaintarea acțiunilor în judecată referitor la privare de drepturi părintești;
- invitarea la procese, cu acordul instanței care examinează acțiunea, a altor minori condamnați;
- acordarea asistenței psihologice și a consilierii copiilor aflați în dificultate;
- organizarea și efectuarea programelor educative și preventive pentru minori;
- asigurarea procesului de reabilitare psihologică și pedagogică a personalității copilului aflat în dificultate;
- analiza fiecărui caz separat și cu o atenție deosebită, luînd în considerare particularitățile individuale și de vîrstă;
- stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a copilului din comunitatea în care copilul se reintegrează;
- organizarea întrunirilor cu copiii și persoanele care ar putea influența pozitiv comportamentul copilului;
- solicitarea informației referitor la minori de la instituțiile de educație, administrația publică locală, poliție și altele;
- efectuarea verificărilor lunare a datelor de la poliție, instanțe judecătorești și alte organe de justiție referitor la orice contravenții sau infracțiuni, în baza informației Direcției de informare și evidență al Ministerului de Afaceri Interne;
- monitorizarea situației de pre- și post-integrare a copiilor și a familiilor în care ei se reintegrează;
- întărirea capacităților familiilor și comunității în ceea ce privește asistarea copiilor și prevenirea riscului instituționalizării și intrării acestora în dificultate;
- contribuirea, pe măsura necesităților, la angajarea în cîmpul muncii a copilului supus probațiunii;
- alcătuirea rapoartelor periodice de evaluare a procesului de asistență, consiliere psihologică și supraveghere;
- în baza activității practice și științifice, înaintarea propunerilor pentru dezvoltarea activităților de probațiune;

- respectarea confidențialității informației cu care au fost familiarizați în virtutea responsabilităților de serviciu, chiar dacă nu mai sînt angajați în cadrul serviciului, cu excepția cazurilor de interogare de către organele de urmărire penală sau în cadrul proceselor judiciare;
- efectuarea altor sarcini care au legătură cu activitatea serviciului de probațiune.

Consilierul de probațiune specializat în lucrul cu copiii poate să ia decizii referitor la cele mai bune acțiuni pentru copilul aflat în conflict cu legea. Astfel, el poate să:

- propună aspecte de îmunătățire a serviciului de probațiune;
- propună sau inițieze activități noi de reintegrare socială pentru copilul condamnat;
- promoveze strategii acceptabile pentru soluționarea problemei copilului condamnat;
- consilieze copilul condamnat și direcționarea acestuia la instituțiile relevante, care pot oferi servicii sociale specializate;
- elaboreze programe individuale (planuri de acțiuni) pentru copiii condamnați;
- delegheze anumite funcții de probațiune altor autorități publice și/sau organizațiilor neguvernamentale (delegarea nu reduce din responsabilitatea funcțională).

Activitatea consilierului de probațiune specializat în lucrul cu copiii este dirijată, ghidată cu ajutorul legilor, regulamentelor, directivelor și al altor materiale existente aplicabile. De asemenea, consilierul trebuie să urmărească instrucțiunile Direcției probațiune și documentele metodologice elaborate de către Direcția probațiune.

IMPORTANT

Consilierul de probațiune specializat în lucrul cu copiii are de a face cu materiale sensibile și confidențiale, prin urmare, orice lipsă de discreție și/sau erori de judecată (rațiune) pot duce la situații jenante nu numai pentru secție, ci și pentru întreaga activitate a sistemului de probațiune. Erorile comise în exercitarea obligațiilor de serviciu pot întârzia și întrerupe procesul de lucru și pot genera volum de lucru adăugător atât pentru consilier, cât și pentru alți colegi de-ai săi, sau chiar pentru superior.

Consilierul de probațiune specializat în lucrul cu copiii interacționează cu beneficiari, reprezentanți ai altor entități naționale sau organizații internaționale și furnizori de servicii.

Cu cine contactează?	Care este scopul?
Copiii aflați în conflict cu legea	Asistarea copiilor condamnați în reintegrarea în societate prin intermediul estimării condițiilor lor de trai și existență, elaborarea programelor de intervenție, efectuarea monitorizării situației copiilor, precum și reevaluarea acestei situații.

Poliție, procuratură, reprezentanți ai administrației publice locale, agenții teritoriale pentru angajări	Protejarea comunității și prevenirea recidivei. Acordarea asistenței și consilierii, precum și a reintegrării cu succes în comunitate a copilului condamnat
Serviciile sociale, educative și de probațiune ale instituțiilor penitenciare, sectoare specializate în asistență și consiliere	Ghidarea și pregătirea reintegrării sociale a copiilor condamnați la privațiune de libertate.
Asociații/Organizații Naționale sau Internaționale și NGO-uri	Mentținerea contactelor și colaborarea cu structurile de securitate socială, instituții de educație, protecție a sănătății, biserici și organizații religioase înregistrate, asociații civile, fundații și alte asociații umanitare, pentru a utiliza și promova probațiunea și medierea în mediul criminal.

3.3. Parteneriate necesare în lucrul consilierului de probațiune specializat în lucrul cu copilul aflat în conflict cu legea

Un instrument de lucru larg răspândit în activitatea de asistență și consiliere a persoanelor condamnate este „*mapa socială a comunității*”, ce contribuie și la eficientizarea activităților specifice ale consilierilor de probațiune specializați în lucrul cu copiii, derulate pentru și împreună cu persoanele asistate. Mai jos sînt indicate unele sugestii privind construirea acestei mape, avînd certitudinea că fiecare serviciu, în funcție de practică și specificul muncii din teren, își poate construi un plan specific de acțiune.

Pași de urmat/ planul de acțiune:

1. Stabilirea persoanei responsabile (*este indicat ca o persoană anume să fie responsabilă de ducerea la îndeplinire a acestei sarcini, dar este esențial ca toți membrii echipei să se mobilizeze în acest sens*).
2. Identificarea pe plan local a instituțiilor partenere.
3. Acumularea unui minim de informații privind serviciile specifice pe care instituțiile le pot oferi.
4. Contactul efectiv cu un reprezentant al fiecărei instituții.
5. Stabilirea modalităților concrete de colaborare.
6. Stabilirea persoanelor de contact.
7. Semnarea unor parteneriate de colaborare.

IMPORTANT

Stabilirea contactelor informate prin semnarea unor parteneriate este o modalitate utilă de colaborare, care vine, în primul rînd, în sprijinul clienților serviciului. Subliniem în acest context importanța contactelor personalizate, informate, cu profesioniști capabili și dispuși să colaboreze.

Lista potențialilor parteneri de colaborare

Nr.	Instituție, organizație	Servicii prestate
1.	Administrația publică locală (APL)	- date privind evidența populației; - servicii de asistență socială; - clarificarea problemelor de stare civilă; - audierea pentru soluționarea diferitelor probleme de nivel local; - colaborarea cu agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă; - identificarea unui loc de muncă; - acordarea de ajutor în soluționarea problemei spațiului locativ.
2.	Agenția Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă (ATOFM) www.anofm.md	- medierea muncii; - târguri de locuri de muncă; - informare și consiliere profesională; - orientare și formare profesională; - servicii de preconcediere; - stimularea mobilității forței de muncă; - stimularea angajatorilor pentru încadrarea absolvenților în câmpul muncii; - acordare de credite; - lucrări de interes public; - ajutor de șomaj; - alocație de integrare sau reintegrare profesională.
3.	Serviciul Stării Civile (SSC) www.mdi.gov.md Direcția de Asistență Socială și Protecția Familiei www.mpsfc.gov.md	- înregistrarea nașterii/decesului; - înregistrarea căsătoriei/divorțului; - legalizarea documentelor de stare civilă; - eliberarea certificatului privind starea civilă; - schimbarea numelui de familie sau a prenumelui; - eliberarea duplicatelor de certificate și a extraselor de pe actele de stare civilă; - reconstituirea actelor de stare civilă; - transcrierea actelor de stare civilă; - anularea actelor de stare civilă. 1) În domeniul asigurărilor sociale: - determină mecanismele de aplicare a prevederilor legale referitor la stabilirea dreptului la pensii, a altor drepturi de asigurări sociale și a drepturilor acordate prin legi speciale;

		- conlucrează cu autoritățile administrației publice centrale și locale în vederea soluționării problemelor comune în domeniu; - coordonează și monitorizează implementarea politicilor în domeniu de către Casa Națională de Asigurări Sociale; - verifică periodic, pe baza rapoartelor primite de la Casa Națională de Asigurări Sociale, executarea bugetului asigurărilor sociale de stat. 2) În domeniul asistenței sociale: - dezvoltă un sistem coerent de programe, măsuri, activități de suport și protecție a persoanelor defavorizate; - evaluează impactul politicii în domeniul asistenței sociale în vederea reformării și eficientizării acordării prestațiilor sociale și sporirii accesului și calității serviciilor sociale; - susține și asigură dezvoltarea bazei de date a beneficiarilor de prestații de asistență socială; - elaborează standarde de calitate pentru serviciile sociale, în colaborare cu instituțiile din domeniu, cu specialiștii din sistemul de asistență socială și din sistemul de sănătate; - monitorizează activitatea rețelei de servicii sociale și acordă asistență metodologică în vederea dezvoltării serviciilor sociale alternative la nivel comunitar, în colaborare cu autoritățile administrației publice locale și reprezentanții societății civile; - inspectează calitatea serviciilor sociale prestate de instituțiile publice și private, organizațiile neguvernamentale (asociațiile obștești), în conformitate cu standardele de calitate prevăzute de legislație, și întocmește rapoarte scrise, asigurând transmiterea acestora tuturor autorităților administrației publice centrale și locale cu atribuții în domeniu și organizațiilor private acreditate, ale căror servicii au fost inspectate; - elaborează și implementează, în comun cu alte autorități publice centrale și locale, politica de reabilitare și integrare socială și ocupațională a persoanelor cu dizabilități; - efectuează controlul asupra distribuirii mijloacelor de locomoție pentru persoanele cu dizabilități și a biletelor de reabilitare, precum și a tuturor tipurilor de facilități pentru grupurile de cetățeni defavorizați;
--	--	---

		- realizează programe în parteneriat cu organismele și instituțiile internaționale în domeniul asistenței sociale. 3) În domeniul protecției familiei și drepturilor copilului: - asigură dezvoltarea mecanismelor de protecție socială a familiei cu copii, accesul copilului și familiei la servicii de asistență socială de calitate; - susține metodologic dezvoltarea acțiunilor comunitare axate pe prevenirea intrării copilului în sistemul de îngrijire rezidențial și menținerea lui în mediul familial; - monitorizează aplicarea standardelor minime de calitate pe tipuri de servicii adresate copilului în dificultate; - coordonează activitatea de tutelă și curatelă și de protecție a drepturilor copiilor orfani și a celor rămași fără îngrijire părintească; - coordonează, în comun cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu organismele internaționale și organizațiile neguvernamentale, realizarea programelor sociale de protecție a familiei și copilului. 4) În domeniul adopției: - coordonează și monitorizează adopția; - examinează actele necesare procedurii de adopție, în condițiile legii; - asigură accesul la informația privind copiii luați la evidență pentru adopție organizațiilor prestatoare de acest serviciu; - colectează, analizează și protejează informația despre adopțiile naționale și internaționale; - monitorizează situația copilului în perioada procedurii de adopție și în perioada post-adopție națională și internațională; - susține și asigură dezvoltarea bazei de date privind adopția. 5) În domeniul asigurării egalității de șanse între femei și bărbați, al prevenirii și combaterii violenței în familie și traficului de ființe umane: - coordonează, în comun cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu organismele internaționale și organizațiile neguvernamentale, realizarea programelor sociale în domeniile de referință;
--	--	---

		- conlucrează cu unitățile gender din cadrul autorităților administrației publice centrale în vederea asigurării egalității de gen în toate domeniile de activitate; - cooperează cu organismele internaționale în vederea aplicării pe plan național a metodologiilor de implementare a principiilor egalității genurilor, promovate la nivel internațional; - creează și dezvoltă parteneriate sociale în scopul prevenirii și combaterii violenței în familie, a traficului de ființe umane și a asigurării egalității de șanse între femei și bărbați.
4.	Secția de Documentare a Populației www.mdi.gov.md	- perfectarea și eliberarea buletinului de identitate al cetățeanului RM; - perfectarea și eliberarea pașaportului de cetățean al RM; - eliberarea actelor de identitate din Sistemul Național de Pașapoarte pentru cetățenii straini și apatrizi; - eliberarea adeverințelor cu utilizarea informației din Registrul de stat al populației, pe blanchete cu semne de protecție (privind deținerea, anularea pașaportului cetățeanului R.M. și plecarea persoanelor la trai permanent, privind apartenența etnică, componența familiei, domiciliere, schimbul actului de identitate, eliberarea certificatelor de confirmare a eliberării pașapoartelor cetățenilor RM).
5.	Birouri notariale	- autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte); - procedura succesoră notarială și eliberarea certificatului de moștenitor; - eliberarea certificatelor de proprietate; - certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege; - legalizarea semnăturilor de pe documente; - actele de protest al cambiilor (document financiar prin care semnatarul se obligă să achite necondiționat, la un anumit termen, o sumă de bani); - prezentarea cecurilor spre plată și certificarea neachitării lor; - legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele; - efectuarea și legalizarea traducerilor documentelor; - transmiterea cererilor persoanelor fizice și juridice altor persoane juridice și fizice;

		- primirea în depozit a sumelor bănești și titlurilor de valoare; - primirea documentelor la păstrare; - asigurarea dovezilor; - eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit, precum și alte operațiuni care nu contravin legislației. Notarii dau consultații în materie notarială, altele decât cele referitoare la conținutul actelor notariale pe care le îndeplinesc, și participă, în calitate de specialiști desemnați de părți, la pregătirea și întocmirea unor acte juridice cu caracter notarial.
6.	Direcția Învățământ www.edu.gov.md	- instruire profesională; - eliberarea certificatelor de absolvire a instituției școlare.
7.	Secția de poliție	- evidența adulților, copiilor din sector, ce au comportament deviant; - prestarea serviciilor de resocializare a acestora; - profilaxia infracționalismului în sector; - intervenție în caz de posedare, folosire sau răspândire a stupefiantelor, inclusiv la minori; - prevenirea riscurilor de abuz, neglijare și trafic de ființe umane.
8.	Agenți economici	- ajutor material și financiar; - oferirea unui loc de muncă; - oferirea unui loc de trai temporar.
9.	Centre de plasament	- găzduire temporară; - asistență psihosocială. <i>Exemplu:</i> în mun. Chișinău – Centrul de Plasament pentru Tinerii Postinstituționalizați „Vatra”, Centrul de Găzduire și Orientare a Persoanelor fără Domiciliu Stabil, Azilul pentru Bătrâni, Centrul de Reabilitare Socială a Copiilor „Gavroș”, Centrul de Reabilitare a Adolescenților „CRAC”, Centrul Temporal de Plasament pentru Minori etc.
10.	Culte religioase	- consiliere religioasă; - ajutor material și financiar; - reabilitarea persoanelor cu comportament adictiv;

		- plasarea în câmpul muncii; - oferirea unui loc de trai temporar; - instruire profesională. <i>Exemplu:</i> în mun. Chișinău – Centrul de Caritate și Terapie Duhovnicească „Caterd”, Fundația „Sf. Ioan Teologul” etc.
11.	Organizații non-guvernamentale și de caritate www.civic.md	Categorii: - educație, cercetare; - drepturile omului; - religie, culte și etică; - servicii sociale; - copii și tineret; - dezvoltare comunitară; - dezvoltare socială; - persoane cu dizabilități; - caritate și binefacere. <i>Exemplu în mun. Chișinău:</i> 1. Institutul de Reforme Penale <i>Scop:</i> asistența reformei penale în Republica Moldova în domeniul implementării alternativelor la detenție, reformarea sistemului de executare a pedepselor privative de libertate și pregătirea pentru liberare. <i>Domeniu de activitate:</i> promovarea instituțiilor noi în justiția penală, implementarea alternativelor la detenție, asistența reformei poliției, reformarea sistemului de executare a pedepselor privative de libertate și pregătirea pentru liberarea din detenție, monitorizarea respectării drepturilor persoanelor în sistemul de justiție penală. <i>Beneficiarii:</i> persoanele aflate în conflict cu legea. 2. Centrul de Justiție Comunitară <i>Scop:</i> promovarea metodelor novatoare de reinserție socială a persoanelor eliberate din penitenciar. <i>Domeniu de activitate:</i> reintegrare socială a ex-deținuților. <i>Beneficiari:</i> deținuți, persoane eliberate din locurile de detenție.
12.	Centrul Militar www.army.gov.md	- evidența militară; - serviciul militar;

		- pregătirea premilitară a tineretului, instruirea la catedre militare, pregătirea cetățenilor în cadrul formațiilor de protecție civilă și al formațiilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii; - comisiile de recrutare și încorporare în serviciul militar și în cel civil; - examenul medical; - protecția socială și juridică.
13.	Fondul Republican de Susținere Socială a Populației	- acordarea unui ajutor financiar unic (ajutorul material este o formă de asistență socială nerambursabilă cu destinație specială, menită să susțină material persoanele socialmente vulnerabile în cazurile de îmbolnăvire gravă sau aflate în situații excepționale (calamități naturale, dezastre, avarii, conflicte armate, catastrofe ecologice, incendii, epidemii), situații pe care nu le pot depăși de sine stătător, reieșind din sursele financiare disponibile).
14.	Birou de avocați www.avocatul.md	- asistență juridică.
15.	Centrul medicilor de familie, instituții medicale www.ms.md	- investigare și tratament medical.
16.	Instituții penitenciare www.penitenciare.gov.md	- acordarea indemnizației; - acordarea asistenței psihosociale, medicale etc.

3.4. Codul deontologic al consilierului de probațiune

Codul etic reprezintă o reflectare a valorilor, servește la simbolizarea principiilor după care un grup profesional sau o organizație se definește pe sine. Este mai mult decât un document administrativ, mai mult decât o listă de reguli după care un membru al organizației sau al unui grup profesional poate identifica sau exclude comportamentul deviant.

Principiile deontologice ale consilierilor de probațiune:

- 1. Confidențialitatea** – semnifică nevoia de a păstra secretul problemelor clienților și al datelor colectate;

2. **Respectul individualității** – fiecare beneficiar este o persoană care are dreptul la respect și înțelegere, dreptul de a fi acceptat așa cum este, fără a se emite în discuții judecăți de valoare;
3. **Sinceritatea** – discuții cu beneficiarul și abordarea cât mai realistă a situațiilor, crearea unei imagini cât mai sincere și cât mai clare a problemelor întâmpinate;
4. **Recunoașterea propriilor limite** – profesionistul trebuie să apeleze la un coleg sau la un alt specialist în vederea soluționării cazului, atunci când de unul singur nu poate găsi soluțiile;
5. **Negociere a soluțiilor și respectarea deciziilor beneficiarilor** – acest principiu se referă la nevoia de a-l face pe fiecare subiect al demersului nostru să înțeleagă soluțiile, ceea ce presupune discutarea cu beneficiarii a tuturor pașilor programului de intervenție și sprijinirea lui în luarea deciziilor;
6. **Nediscriminarea** – respectul identității culturale, etnice, religioase, sociale etc. a beneficiarului;
7. **Acordarea unor servicii integrate** – apelul la profesioniști diferiți în anumite momente (asistenți sociali, medici, juriști ș.a.). Este necesar ca între profesioniștii implicați și beneficiari să existe legături multiple, în favoarea rezolvării problemelor puse în discuție. În echipa de profesioniști fiecare are rolul său, interferențele de roluri și activități se realizează în favoarea beneficiarilor, iar responsabilitatea soluțiilor este comună.

Aspecte psihosociale ale probațiunii în privința minorilor

4.1. Profilul psihosocial al delincventului minor

Fiecărei etape de vîrstă îi corespund anumite schimbări în plan comportamental. Din perspectiva respectării normelor și valorilor sociale, pot fi delimitate cîteva tipuri de conduită: normală, greșită, aberantă și deviantă. Devianța comportamentală poate fi măsurată prin prisma adaptării psihosociale. Ori de cîte ori organismul este supus unor agenți stresanți, el își mobilizează mecanismele de apărare pentru a face față acestor încercări. Există adaptare cînd organismul se transformă în funcție de mediu, iar această transformare are ca efect un echilibru al schimburilor între mediu și el, favorabil conservării sale (J. Piaget). Adaptarea de tip psihologic presupune asimilarea de noi cunoștințe și valori, dar și renunțări la atitudini sau valori personale, care se dovedesc nefuncționale (pentru că nu sînt acceptate de către societate). Atît mediul familial, cît și cel școlar, iar apoi cel profesional și social îl obligă pe subiect să se supună acestui comportament continuu de adaptare și remodelare în funcție de cerințele și exigențele specifice mediilor respective. Putem afirma că o persoană este cu atît mai bine adaptată, cu cît are mai frecvente și mai profunde schimburi interpersonale echilibrate cu ceilalți din jur și cu diferiți factori ai ambianței sociale (organizații, sisteme normative, instituții etc.).

Dezvoltarea psihică a individului are atît o dinamică continuă – psihicul fiind într-o permanentă argumentare și reconfigurare structurală, – cît și o orientare teleologică flexibilă, adaptarea devenind posibilă datorită procesului de conexiune al învățării. Tînarul cu conduită antisocială este caracterizat prin egocentrism și nepăsare. În forma extremă, există un grad de duritate care-i permite individului să săvîrșească acte crude, dureroase sau degradante.

Din practica de zi cu zi și studiul acestui tip de comportament, prezentăm cîteva aspecte care duc la creșterea frecvenței devianțelor la adolescenți:

1. Modificări la nivelul structurilor morale. În linii generale, conștiința morală este o sinteză a valorilor stabilite de grupul social care reglează comportamentul uman față de regulile sociale necesare conviețuirii și față de celelalte persoane purtătoare, la rîndul lor, a unei conștiințe morale. Ceea ce garantează eficiența

procesului de integrare socială este capacitatea de a acționa autonom pe baza valorilor și regulilor morale.

2. Modificări la nivelul relațiilor afective. Experiența infantilă – ca formă de învățare socială – petrecută într-un spațiu valoric dăunător moral, generează față de celălalt atitudini de neîncredere și ostilitate. Experiențele trăite în timpul copilăriei îl determină pe adolescent să considere adultul un eventual agresor, orice intervenție puțin mai autoritară îl face, la început, să perceapă adultul ca avînd intenție răufăcătoare.

Aceste modificări trebuie privite cu atenție atunci cînd interacționăm cu adolescenții care au comportamente deviante. Trebuie știut faptul că o atitudine de mare severitate din partea adultului mărește antipatia și generează conflictul cu acesta.

3. Scăderea pragului de toleranță la frustrare. În cazul adolescenților cu comportament deviant, fenomenul de frustrație este amplificat de structura lor internă. Experiența trăită de ei în grupul primar a consolidat egocentrismul infantil prin: atitudinea părinților, modelul parental de satisfacție a instinctelor și dorințelor fără autocontrol, o adaptare și coparticipare la fuga de efortul organizat al copilului (lipsa de școlarizare, neparticipare la un program de viață organizat, la activități continue și susținute etc.).

4. Ca principiu fundamental, adolescenții cu comportament deviant nu pot suporta în relațiile lor cu instituțiile și cu adulții regulile și exigențele sociale, atitudinile prohibitive, autoritare sau preventive ale acestora.

5. Sentimentul de devalorizare. Adolescentul cu comportament deviant nu numai că nu se reprezintă pe sine ca o valoare umană constituită, ci, dimpotrivă, trăiește un sentiment de nonvaloare, de respingere de către grupul social, devalorizarea fiind produsă de situații în care atît părinții, cît și educătorii intervin direct în acest sens. În general, familiile din care provin adolescenții cu comportament deviant creează condiții de devalorizare în educarea copilului prin utilizarea acestuia ca participant la acțiuni antisociale: consum de alcool, minciuna, furt, prostituție, vagabondaj, înșelăciune etc.

6. Sentimentul de injustiție. Trăirea, pe o perioadă îndelungată de timp, a unei situații de incompatibilitate, mai ales socială, fie că este vorba de joc, de învățătură sau de relații de familie, determină treptat apariția unui sentiment de injustiție.

Este greu, dacă nu imposibil, mai ales la vîrsta adolescenței, ca adolescentul să-și asume vinovăția unor comportamente care i se par normale, întrucît sînt rezultate din experiența sa trecută. De aceea adolescentul trăiește uneori cu profunde convingeri că i se face o mare nedreptate.

7. Un sens greșit acordat conceptului de libertate. În viziunea adolescentului cu comportament deviant, conceptul de libertate este acela de a fi lipsit de orice restricție sau exigență socială. Libertatea, în cazul acesta, înseamnă a exista în afa-

ra oricărei reguli și fără respectarea cerințelor morale și sociale. Persoana aflată în conflict cu legea consideră inutilă poziția de acceptare a regulilor comunității și a celor pe care se bazează relațiile interpersonale.

Abilități de comunicare la vârsta adolescență

Un adolescent trebuie să posede abilitatea de a comunica eficient și suportiv, pentru a soluționa conflictele interpersonale dintre sine, semenii și adulții. Comunicarea la vârsta adolescenței include în sine următoarele abilități:

- cunoașterea și autocunoașterea de sine;
- determinarea statutului în grup;
- satisfacerea trebuințelor comunicative între colegi;
- studierea preferințelor interpersonale și a statutului membrilor grupului mic;
- stabilirea relațiilor interpersonale;
- însușirea formelor necesare de comportament social;
- crearea reciprocității în relații;
- susținerea contactului emoțional pozitiv;
- de a se include;
- de a comunica spontan;
- de a asculta și înțelege partenerul de comunicare;
- perceperea adecvată a dispoziției auditoriului;
- interacționarea între parteneri;
- abilități de dirijare a atenției sale.

Valoarea abilităților comunicative este deosebit de mare în procesul adaptării în timpul perioadei de criză la adolescență.

Drept mecanism ascuns al abilităților comunicative este considerată identificarea, adică posibilitatea individului de a se plasa în poziția partenerului. Izvorul prim de formare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor de comunicare este declarată experiența individuală. Cea mai eficientă cale de formare a abilităților comunicative la vârsta de adolescent este numită învățarea culturii comunicării, îndeosebi învățarea organizată. Cunoscând normele și regulile comunicării și autoapreciindu-se obiectiv, fiecare adolescent poate și trebuie să-și perfecționeze comunicarea pentru a deveni un partener de comunicare interesant, educat.

Adolescența este acel stadiu al vieții umane când se realizează facil activitatea comunicativă în sferile de relații „*adolescent-adolescent*”, „*adolescent-părinte*”, „*adolescent-adult*”. Pentru a fi eficientă, comunicarea trebuie să funcționeze ca un sistem circular și să se autoregleze. Elementul central al acestei reglări este reprezentat de feedback.

Situația optimă de comunicare în adolescență se consideră situația în care copilul nu se simte judecat, analizat sau interpretat, nici ghidat prin sfaturi și nici manipulat sau hărțuit prin întrebări. Este o situație în care el se simte pur și simplu ascultat. Ascultarea este caracteristica fundamentală a comunicării, ea vizând facilitarea exprimării celuilalt. Se are în vedere o ascultare comprehensivă. În situațiile în care

adolescenții se simt realmente ascultați, ei se exprimă mai bine, altfel spus, cel mai autentic cu putință.

Pentru ca o comunicare să fie efectivă și de calitate, este necesar:

- să ascuți;
- să observi;
- să analizezi;
- să controlezi;
- să te exprimi.

Să ascuți, adică să iei în considerare punctul de vedere al celuilalt. Să observi, altfel spus, să fii atent la toate evenimentele (de multe ori de natură nonverbală) care au loc în situația de comunicare. Să analizezi, în scopul de a discerne partea de explicit de cea de implicit, partea observabilă de cea ascunsă, de a degaja elementele care constituie câmpul psihologic și social determinat pentru adolescent. Să controlezi calitatea și relevanța mesajului (feedback-ul) și procesele susceptibile de a parazita interacțiunea. Să te exprimi pentru celălalt, în funcție de interlocutor și de natura obiectului comunicării.

Orice comunicare se înscrie într-un context psihologic care întotdeauna rămîne unul social și ideologic. Rolul și ponderea ce revin normelor sociale, reprezentărilor sociale și valorilor de referință sînt considerabile, o simplă analiză psihologică a comunicării fiind insuficientă.

Autorii care s-au ocupat de studiul conduitei delincvente a copilului, au ajuns la evidențierea unui „profil psihologic” al acestuia:

- a) înclinația spre agresivitate, fie latentă, ce este bazată pe un fond de ostilitate, de negare a valorilor socialmente acceptate, fie manifestată;
- b) instabilitatea emoțională, generată de carențe educaționale și, în ultimă instanță, fragilitatea eului;
- c) inadaptarea socială, provenită din exacerbaria sentimentului de insecuritate, pe care individul caută să-l suprimă, de exemplu prin schimbarea frecvență a domiciliului sau vagabondaj, prin evitarea formelor organizate de viață și activitate;
- d) duplicitatea conduitei, manifestată în discordanța dintre două planuri: unul, cel al comportamentului tainic, intim, în care se pregătește infracțiunea, și celălalt, nivelul comportamental de relație cu societatea, prin care își trădează, de cele mai multe ori, infracțiunea;
- e) dezechilibru existențial, exprimat prin patimi, vicii, irosire absurdă a banilor etc.

Soții Sheldon și Eleanor Gluck, studiind cu ajutorul unei echipe interdisciplinare un lot de 500 de minori delincvenți și un lot de 500 nedelincvenți (lot martor), care erau corespunzători ca vîrstă, sex, statut socioeconomic, apartenență etnică etc., au evidențiat că delincvenții se deosebesc de nedelincvenți prin următoarele trăsături mai importante:

1. din punct de vedere fizic, delincvenții sînt cu precădere de constituție mezo-morfică (sînt solizi, au forță musculară mai mare etc.);

2. ca temperament sînt: energici, neastîmpărați, impulsivi, extravertiți, agresivi, distructivi (adesea sadici);
3. au atitudini ostile, sfidătoare, sînt plini de resentimente, de suspiciuni, sînt încăpățînați, dornici să se afirme în grup, cu spirit de aventură, neconvenționali, nesupuși autorităților;
4. din punct de vedere psihologic, tind spre exprimări directe, din punct de vedere sociocultural provin, în proporție mult mai mare decît cei din grupul de control, din familii neînțelegătoare, neafective, instabile, lipsite de ținută morală etc..

J. S. Peters (1957) prezintă, în urma efectuării unor cercetări empirice, că ne-vîrstnicii și tinerii care au venit în conflict cu normele legal-morale prezintă drept caracteristici distincte: atitudini nefavorabile față de legi și față de muncă; atitudini necorespunzătoare față de ei înșiși, față de părinți și alte persoane. „Delincventul este un individ care, aparent, are un surplus de experiențe neplăcute și care simte că trăiește într-o lume disconfortantă, amenințătoare. Sentimentul lui de autoapreciere pare să fie subminat, de aceea el nu pierde nimic dacă este criticat sau chiar încarcerat. Neavînd vreun statut social de apărat, teama de a-l pierde nu-l motivează să facă eforturi pentru a se conforma normelor sociale. Mai mult încă – fie că a avut prea multe contacte neplăcute cu alți oameni, fie că pe toți îi consideră asemănători, el nu-i apreciază pe alții și din această cauză nici nu pune prea mult preț pe opinia lor. Acest set de atitudini face să fie extrem de dificilă stabilirea de contacte cu el în vederea încercării de a-l reeduca”.

Evidențierea caracteristicilor psihice specifice personalității delincventului minor prezintă o mare importanță pentru organizarea activității recuperative, care trebuie să intervină în direcția restructurării și rearmonizării profilului acesteia. Influențele educative, reeducative și recuperative trebuie să pătrundă adînc în substructurile de personalitate ale copilului delincvent, depășindu-se aspectul pur formal prin utilizarea activă și adecvată a unor metode și procedee eficiente terapeutic-suportive și constructiv-compensatorii.

J. S. Peters, în urma cercetărilor, a stabilit caracteristici specifice tinerilor, copiilor ce au venit în conflict cu normele legal-morale:

- Atitudini necorespunzătoare față de legi.
- Atitudini necorespunzătoare față de sine însuși și alte persoane.
- Delincventul juvenil este un minor cu un surplus de experiențe neplăcute, care simte că trăiește într-o lume neconfortabilă, amenințătoare.
- Nu are nici un statut social, deci, nu are ce apăra și nu are teama de a-l pierde.
- Nu face eforturi pentru a se conforma normelor sociale.
- Fie ca a avut prea multe contacte neplăcute cu oamenii, fie ca în viziunea lui toți oamenii sînt asemănători, nu apreciază opinia lor.
- Stabilește greu contacte sociale.
- Blochează orice contact ce are ca scop reeducarea lor.

Delinquentul este individul cu o insuficientă maturizare socială, cu dificultăți de integrare socială, care intră în conflict cu cerințele unui sistem valoric cu norme juridice. În acest context de idei, definim delincvența juvenilă ca o formă extremă a deviației comportamentale, care este constituită din ansamblul conduitelor aflate în conflict cu legea și cu valorile ocrotite de norma juridică.

Marea majoritate a delincvenților sănătoși din punct de vedere al dezvoltării fizice, dar cu dereglări psihice și accentuări de caracter, sînt nesatisfăcuți de sine, au o autoapreciere neadecvată, care este determinată de statutul său în grupul neformal (clică, gască). Astfel, manifestă comportament agresiv, violent, sînt anxioși, se simte un grad scăzut al adaptării lor, pot fi închiși în sine, predomină accentuarea schizoidă (este o combinație a sensibilității, vulnerabilității înalte cu o indiferență emoțională), au tendința spre risc, impresii puternice, viață ușoară și distracții, ignorează orice restricții, lipsește simțul vinovăției, etc.

4.2. Perioada tinereții și maturității

Caracteristica generală a perioadei tinereții vis-a-vis de cea a maturității. Probleme specifice acestor perioade de vîrstă

Perioada tinereții este caracteristică prin asumarea unor roluri sociale diferite de cele din perioada adolescenței. Persoanele fac primele alegeri legate de relaționarea cu partenera/ partenerul în cadrul unei relații intime profunde, precum și la activitatea profesională.

O problemă delicată se referă la subetapele tinereții. Limita inferioară se suprapune peste perioada de la 20 la 24 de ani. Unele persoane sînt încadrate în activitatea de producție, altele își fac studiile universitare, a treia categorie lucrează și poate să-și continue studiile la o școală serală. Această perioadă de vîrstă este una de trecere de la statutul social de adolescent la cel de adult, ceea ce presupune dobîndirea virtuală sau reală a autonomiei financiare, ieșirea de sub tutela părinților.

În perioada de criză sau tranziție economică, tînarul se află sub influența acestor schimbări și cu greu poate face față cerințelor înaintate de către societate. Apar un șir de probleme legate de integrarea profesională, căutarea unui loc de trai, organizarea confortului vieții cotidiene, construirea unei noi familii. Erik Erison consideră că această perioadă este puternic influențată de pendularea dintre intimitate, izolare și starea în care Eul simte necesitatea de a se lega de noi persoane, grupuri, organizații, cauze etc. Astfel, se dezvoltă calitatea și capacitatea de partener și, legat de acest statut, se dezvoltă diferite forțe morale interne intime, care justifică și alimentează sacrificiile și compromisurile.

Considerăm că tinerețea se extinde pînă la 35 de ani. Persoanele manifestă o dorință puternică de autoafirmare, aspirații de aport social și productiv. În același timp, putem afirma că nu dispăre necesitatea de suport social și emoțional din partea persoanelor apropiate.

Integrarea socială la această vîrstă este destul de complexă. Tînărul/tînăra posedă resurse și capacități deosebite ce trebuie investite în activități concrete. Prezintă importanță satisfacerea intereselor, necesităților, motivației proprii, pe de o parte, iar pe de altă parte, acțiunile întreprinse trebuie să satisfacă necesitățile, cerințele și așteptările societății. În cazul în care între aceste două tendințe nu apar conflicte majore, putem vorbi despre o adaptare eficientă a personalității, în caz contrar se manifestă dezadaptarea socială.

Tînărul se află într-o perioadă fertilă și propice pentru ascensiunea în plan profesional. Condițiile concrete de muncă și pregătirea profesională vor canaliza aspirațiile și capacitățile fie în direcția constructivă, productivă, fie în direcția distructivă asocială sau chiar antisocială.

O serie de autori semnalează fenomenul denumit „șocul realității” în contactul cu lumea profesiilor (Hall, Nygren). Pregătirea pe care o are tînărul, precum și așteptările sale pot fi în dezacord cu condițiile noi de muncă. Individul poate fi dominat de o serie de stări emoționale: stări anxioase, de neajutorare, neliniște etc., care contravin expectanțelor noilor colegi de muncă. Tînărul poate ajunge în situația în care este anulată întreaga lui biografie și pregătire școlară în favoarea unor însușiri prezumtive de altă natură.

Pentru femei alegerea profesiei este mai anevoioasă, din cauza restricțiilor discriminative existente în societățile patriarhale. Rolurile de soție, mamă (funcția reproductivă) încarcă tensional timpul femeilor care sînt angajate la un serviciu. Există un șir de specialități considerate în mod tradițional o prioritate a bărbaților (profesiile unde există venituri mai mari, posturile de conducere), la care femeile nu au acces. O altă problemă, legată de funcția reproductivă, este nedorința angajatorilor de a lua la lucru o tînără, care se va căsători (în cazul cînd nu este încă căsătorită) și care ulterior va naște un copil. Motivul invocat este provocarea unor prejudicii întreprinderii sau organizației, deoarece femeile își iau concedii de maternitate și medicale în caz de îmbolnăvire a copilului.

O categorie de tineri care necesită o atenție deosebită și o abordare specifică sînt persoanele cu dizabilități fizice și psihice, persoanele toxicodependente. În aceste cazuri, este necesară o orientare profesională adecvată, care ar corespunde necesităților și capacităților de lucru ale individului. Nu este indicată neglijarea acestor persoane, deoarece ele pot îndeplini un șir de activități utile societății.

Problemele de constituire a unei noi familii provoacă, de asemenea, stări de anxietate latentă sau manifestată, care pot împiedica procesul de integrare socială. Factorii economici, spațiul locativ, aspirațiile și dorințele partenerilor pot fi în contradicție cu posibilitățile reale. În cadrul unui cuplu apar probleme legate de creșterea și educația copiilor, de experiența socială a fiecăruia. Prezența unui copil devine o condiție nouă de fond a reorganizării familiei.

Numeroase studii evocă influențele nefaste ale condițiilor de adaptare, influențe ale unei familii dezorganizate, în conflict cu legea, lipsa de statut ocupațional,

dezechilibrul emoțional, lipsa simțului responsabilității, inteligența nealimentată educațional și convertită spre delincvență. În general, se consideră că cea mai vulnerabilă perioadă pentru bărbați este între 20 și 25 de ani. Este o perioadă de contradicții și integrare dominată de experiențele traumatizante din copilărie. O a doua perioadă tensionată se conturează spre sfârșitul etapelor de adult tânăr la 35 de ani. Este o perioadă de bilanț, de creștere a stărilor nevrotice, a căutării de noi repere în viață și activitate, de sesizare a ratării sau a pierderii unor oportunități.

Maturitatea este fixată din punct de vedere a vârstei cronologice între 40 și 65 de ani. Este considerată perioada de maxime realizări, persoanele ajung la cel mai înalt statut socioprofesional și cel mai ridicat nivel al bunăstării. Au loc modificări ale stărilor fizice și de sănătate. Un eveniment major al maturității este schimbarea modului în care persoana privește relația dintre scurgerea timpului și propria existență. Acest lucru aduce după sine întrebarea: în ce măsură individul a reușit să imprime vieții sale sensul dorit și dacă există posibilități reale de modificare a cursului vieții în timpul care i-a mai rămas de trăit?

Modificările survenite la vârsta maturității pot provoca adevărate crize în dezvoltare. În această ordine de idei, este necesară analiza relațiilor cu persoanele importante, mai apropiate ca vîrstă: soția/soțul, frații, surorile, prietenii ș.a., cu copiii lor ajunși adolescenți sau tineri, cu părinții lor și cu nepoții.

Familia, după plecarea de acasă a copiilor, intră într-o nouă fază – a revenirii la cuplul conjugal singuratic. Această fază mai este numită stadiul „cuibului gol”. Uneori, plecarea copiilor de acasă are un impact negativ asupra părinților, în special în cazul familiilor monoparentale sau al mamelor care au fost pînă acum centrate pe îngrijirea copiilor. Acest lucru poate fi asociat cu stări de neliniște, depresie, apatie, inapetență etc. În cazul cînd relația dintre soți a fost una conflictuală, plecarea copiilor din familie poate fi o punte de plecare pentru intentarea divorțului. Pentru a depăși aceste dificultăți, este necesară dezvoltarea unor abilități:

- autoacceptarea, conștientizarea faptului că fiecare din noi este factorul important în construirea propriei fericiri;
- înlăturarea devalorizării propriei persoane și evitarea raportării în sens negativ la trăsăturile celor din jur;
- folosirea la modul deplin a oportunităților și a potențialelor într-un proces de autodescoperire;
- abordarea propriilor greșeli sub forma unui mod de a învăța;
- găsirea unor posibilități simple și realiste de schimbare a propriei vieți;
- trecerea de la plan la acțiune prin stabilirea unei liste de priorități;
- acceptarea aprecierilor pozitive a celor din jur, precum și evitarea încercărilor de devalorizare de către cei din jur;
- autoaprecierea în funcție de propria valoare;
- adoptarea unei atitudini prietenești față de propria persoană.

Profilul psihologic al personalității tânărului și adultului aflat în conflict cu legea

A. Aspecte psihologice

În criminologia modernă, se afirmă tot mai mult că atât criminalii, cât și ne-criminalii sînt împinși de fapte, de trebuințe și tendințe, ca: foamea, afirmarea de sine, teamă, mînie, anumite sentimente și pasiuni etc. Caracteristic pentru criminal este că, la acesta, toate aceste trăsături sînt în exces, sînt nestăpînite, motiv pentru care criminalul nu se poate stăpîni. La aceasta se mai adaugă și voința slabă, lipsa de putere și de inhibiție. În plus, criminalii sînt caracterizați și prin trăsături de temperament excesive, ca: impulsivitate, excitabilitate, insensibilitate etc., aceștia de asemenea fiind factori subiectivi care conduc la crimă. Mai trebuie să amintim și trăsăturile psihopatice și neurotice, care, la criminali, sînt mult mai frecvente decît la oamenii normali.

Duplicitatea comportamentului infracțional, considerată ca o trăsătură a personalității delincventului, apare ca o a doua natură, dînd artificialitate întregului său comportament.

Pentru infractor devine obsesivă strădania de a acționa în maniera în care să nu fie descoperit.

Sensibilitatea deosebită este o altă trăsătură psihologică, caracteristică prin faptul că anumiți excitanți din mediu exercită asupra delincvențelor o stimulare spre acțiune cu mult mai mare decît asupra omului obișnuit. Infractorul este caracterizat prin lipsa unui sistem de inhibiții elaborat pe linie socială, ceea ce-l determină să se orienteze în direcție antisocială.

Frustrarea este o stare emoțională distinctă ce desemnează starea psihică tensională și o serie întreagă de reacții ce apar în prezența unui obstacol, care se interpun în calea atingerii scopurilor propuse. Frustrarea mai poate fi definită ca o experiență afectivă a eșecului, o trăire mai mult sau mai puțin dramatică a nereușitei. Această stare este resimțită în plan afectiv-cognitiv ca o stare de criză, care dezorganizează activitatea instanței corticale de comandă a acțiunilor, generînd simultan surescitarea subcorticală. Persoanele care au fost puternic frustrate ar putea reacționa agresiv, inconștient, atipic, inconștient, inconstant și violent. Totuși, nu putem afirma că toți oamenii reacționează în același fel la situațiile traumatizante. Reacțiile pot fi diferite, de la abținere și amîinare a satisfacerii pînă la un comportament agresiv.

Infractorul poate simți o stare de insuficiență de incapacitate personală – **complexul de inferioritate**. Acest complex poate să apară ca urmare a unor deficiențe, infirmități reale sau imaginare, fiind întreținute de disprețul și dezaprobarea celor din jur.

Complexul de inferioritate deseori implică comportamente compensatorii, iar în cazul delincvențelor incită la comportamente de tip inferior, orientate antisocial.

Egocentrismul reprezintă tendința individului de a raporta totul la el însuși. Atunci când un astfel de individ nu-și realizează scopurile propuse, el devine invidios și susceptibil, dominator și chiar despot. Persoana egocentrică nu este capabilă să vadă dincolo de propriile dorințe, scopuri, interese. Acest individ se crede permanent persecutat, consideră că are dreptate întotdeauna și în toate situațiile. Are tendința de a-și minimaliza însușirile și de a-și maximaliza succesele și calitățile proprii.

Labilitatea este trăsătura personalității care semnifică fluctuația emotivității, capriciozitate și deschidere spre influențe. Persoana instabilă emoțional este prizoniera influențelor și sugestiilor și nu-și poate inhiba pornirile și dorințele în fața pericolului public și a sancțiunii penale.

Agresivitatea se manifestă atunci când individul este împiedicat să-și satisfacă dorințele și se manifestă printr-un comportament violent și distinctiv.

În literatura de specialitate au fost diferențiate mai multe tipuri de agresivitate:

1. agresivitate ostilă, al cărei scop este producerea unui rău altei persoane;
2. agresivitate instrumentală – lezarea unor persoane sau grupuri în vederea atingerii unor scopuri practice.

La E. Fromm întâlnim o diferențiere a agresivității în funcție de finalitatea ei adaptivă:

1. agresivitate reactivă – reacție biologică de răspuns la comportarea altcuiva, care ne lezează moral și fizic;
2. agresivitate proactivă, care este spontană, biologic nonadaptativă, fără provocări prealabile.

Cele mai cunoscute forme sînt auto-agresivitatea și hetero-agresivitatea. Auto-agresivitatea constă în îndreptarea comportamentului agresiv spre propria persoană, aceasta exprimîndu-se prin automutilări, tentative de sinucidere sau chiar sinucidere. Hetero-agresivitatea presupune canalizarea violenței spre alții, ea manifestîndu-se prin forme multiple, cum ar fi: omuciderea, tâlhăria, violul, vătămarea corporală etc.

Diferențierea între agresivitate verbală și fizică, în funcție de mijloacele utilizate, vine să completeze tipurile de agresivitate prezentate mai sus. J. Pinatel mai distinge două forme ale agresivității:

1. ocazională, ce se caracterizează prin spontaneitate și violență;
2. profesională, ce se caracterizează printr-un comportament violent, durabil, care se relevă ca o constantă a personalității infractorului.

Indiferența afectivă, sau insensibilitatea morală, se exprimă prin incapacitatea delincventului de a fi empatic, de a înțelege durerile și nevoile celorlalți. Această latură a infractorului se formează de la vârste timpurii ca o consecință a relațiilor defectuoase ale structurii familiale, precum și a stilului educațional adoptat în cadrul acestei structuri.

Cercetările efectuate de G. Canepa și colaboratorii săi asupra populației de delincvenți minori din Italia denotă existența unor relații suportate între comportamentul antisocial și delictual și unele trăsături: impulsivitatea – 68%; indiferența afectivă – 27%; egocentrismul – 41%; agresivitatea prezentă – 72%; opoziția – 46%; scepticismul – 50%.

Lipsa unui climat afectiv, eschivarea de la constrîngerile social-morale, lipsa unor valori etice spre care să tindă îl fac pe infractor indiferent față de viitor. Din acest motiv, aparentul curaj de care dă dovadă prezintă, de fapt, insensibilitate, indiferență, ca urmare a obișnuinței de a fi mereu în pericol.

Criminologul Jean Pinatel susține că aspectul psihologic al criminalului trebuie completat și cu alte elemente, de exemplu, nivelul scăzut de cunoștințe, precum și nivelul la fel de scăzut de instruire. Acest fapt se reflectă în numărul mare de absolvenți cu doar 1-3 clase primare și în numărul mare de delincvenți care au întrerupt sau abandonat școala.

B. Atitudini sociale

Prin comiterea de fapte penale, persoana dovedește atitudini antisociale. S-au făcut cercetări privind atitudinea criminalului față de familie, mai precis, față de celibat și căsătorie. La vremea sa, Cesare Lombroso a observat că, în anul 1880, la 1 000 de locuitori (în Italia), 48,9% din condamnați erau celibatari adulți, 29,7% din condamnați erau căsătoriți și 14,3% din condamnați erau văduvi și văduve. Celibatarii au dat un procent mai ridicat de condamnați, în sensul că cei fără familie comit mai multe crime și atitudinea criminalului față de familie este cît se poate de nefavorabilă. S-a constatat că criminalul este, de cele mai multe ori, un om izolat și singuratic, neavînd relații sociale trainice. Din cercetările efectuate, s-au constatat multe atitudini nefavorabile învățăturii.

Conceptul de insuficientă maturizare socială subliniază dificultățile de integrare socială, de conflict cu cerințele unui anumit sistem valoric normativ, subliniind tulburări ale structurării raporturilor sociale. Au fost evidențiate insuficiența proceselor de asimilare a cerințelor și normelor socioculturale (deficit de socializare) și insuficiența proceselor de acomodare la mediul social prin acte de conduită deviantă.

În cadrul acestei insuficiente maturizări se înregistrează decalaje de dezvoltare între nivelul maturizării intelectuale, pe de o parte, și nivelul dezvoltării afectiv-motivaționale și caracterial-acționale, pe de altă parte. De pe aceste poziții, trăsăturile personalității delincvente se identifică cu instabilitatea emotiv-acțională, inadaptare socială, căutarea satisfacției materiale sau morale prin infracțiune și duplicitatea comportamentului infractor.

Instabilitatea emotiv-acțională nu este atașată exclusiv delincvenților, deoarece și în cadrul comportamentului conformist pot apărea cazuri de instabilitate emotivă. Delincvenții au o experiență negativă a educației deficiente, deprinderi și practici antisociale, sînt instabili din punct de vedere emotiv și afectiv. Instabilitatea emoțională s-a conturat ca o trăsătură esențială a personalității.

Inadaptarea socială are drept cauză carențele educative și socioafective. Carențele educative se manifestă și prin lipsa de stabilitate și continuitate a influențelor educative.

Pe linia concluziilor disociabilității lui Micchieli, autori ca V. Preda consideră că personalitatea dizarmonică la copii, în sens delincvențial, apare în următoarele cazuri:

- în absența unei învățări necesare;
- în condițiile unei insuficiente interiorizări a normelor de conduită;
- în condițiile unei învățări „pernicioase”;
- în cazul unei învățări ineficiente;
- în condițiile unei învățări inaccesibile.

Căutarea satisfacției materiale sau morale prin infracțiune se încadrează într-o acțiune nocivă societății, de inadaptare socială.